

DREPTURILE OMULUI SUNT UN CRITERIU EUROPEAN

MANIFEST AL SOCIETĂȚII CIVILE PRIVIND GARANTAREA DREPTURILOR
FEMEILOR ȘI A GRUPURILOR VULNERABILE CA FUNDAMENT AL
PROCESULUI DE INTEGRARE EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Organizații semnatare:

1. Coaliția Națională „Viața fără Violență” (CN - 26 membri)
2. Platforma pentru Egalitate de Gen (PEG- 61 membri)
3. Coaliția pentru Incluziune și Nediscriminare (CIN - 26 membri)
4. Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD)
5. Centrul de Politici și Reforme (CPR)
6. Asociația Obștească Laolaltă
7. Abilități Europene fără Limite (AEFL Moldova)
8. Elena Rațoi, activistă
9. Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM)
10. Asociația Obștească „Stimul”
11. Centrul de Informații „GENDERDOC-M”
12. Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități (AOPD)
13. Consiliul Național al Tineretului din Moldova (CNTM)
14. Asociația Obștească Centrul de reabilitare a victimelor torturii „Memoria” (A.O. RCTV Memoria)
15. Asociația „Promo-LEX”

CUPRINS

INTRODUCERE	7
CONTEXT	8
DREPTUL LA VIAȚĂ, SECURITATE ȘI PROTECȚIE ÎMPOTRIVA VIOLENȚEI BAZATE PE GEN	10
DREPTUL LA ACCES EFECTIV LA JUSTIȚIE ȘI LA REMEDII EFICIENTE ÎN CAZ DE DISCRIMINARE	14
DREPTUL LA EGALITATE ȘI NEDISCRIMINARE ÎN TOATE POLITICILE PUBLICE	17
DREPTUL LA EDUCAȚIE EGALĂ, INCLUZIVĂ ȘI FĂRĂ STEREOTIPURI	19
DREPTUL LA SĂNĂTATE ȘI AUTONOMIE CORPORALĂ	24
DREPTUL LA MUNCĂ DECENTĂ ȘI REMUNERARE EGALĂ	30
DREPTUL LA PROTECȚIE SOCIALĂ ADECVATĂ ȘI LA SERVICII DE ÎNGRIJIRE ACCESIBILE	34
DREPTUL LA PARTICIPARE EGALĂ LA VIAȚA PUBLICĂ ȘI DECIZIE	38
DREPTUL LA INDEPENDENȚĂ ECONOMICĂ, OPORTUNITĂȚI ȘI ACCES EGAL LA RESURSE	42
DREPTUL LA UN BUGET PUBLIC ECHITABIL ȘI RESPONSABIL	46
DREPTUL LA SERVICII PUBLICE ACCESIBILE ȘI INFRASTRUCTURĂ SIGURĂ PENTRU TOȚI	50
DREPTUL LA INFORMARE CORECTĂ, REPREZENTARE DEMNĂ ȘI CULTURĂ FĂRĂ SEXISM	53
DREPTUL LA O TRANZIȚIE VERDE ȘI ENERGETICĂ JUSTĂ ȘI INCLUZIVĂ	56

SUMAR EXECUTIV

Recomandările prezentate în continuare decurg din analiza celor 14 dimensiuni ale egalității de gen și incluziunii abordate în Manifest și reflectă o sinteză a celor mai stringente reforme necesare pentru avansarea drepturilor femeilor și a grupurilor vulnerabile în contextul integrării europene a Republicii Moldova. Ele sunt fundamentate pe standarde internaționale și europene în materie de drepturi ale omului și egalitate de gen, pe legislația națională în vigoare, precum și pe date și evidențe factuale relevante. Abordarea este una intersecțională, sistemică și orientată spre transformare structurală, vizând nu doar eliminarea inegalităților formale, ci și corectarea dezechilibrelor de fond care afectează grupurile subreprezentate prin:

ASIGURAREA DREPTULUI LA VIAȚĂ, SECURITATE ȘI PROTECȚIE ÎMPOTRIVA VIOLENȚEI BAZATE PE GEN, prin:

(i) Extinderea serviciilor prestate pentru victimele violenței în bază de gen; (ii) Extinderea subiecților ordonanței de protecție și consolidarea măsurilor de protecție pentru victimele violenței în bază de gen; (iii) Reglementarea și reducerea violenței obstetrice și ginecologice; (iv) Reglementarea completă și operaționalizarea cadrului de prevenire și combatere a violenței și hărțuirii în lumea muncii; (v) Standardizarea intervenției poliției-procuraturii-instanțelor și consolidarea capacităților profesionale pentru investigare/probare, prevenirea revictimizării și referirea coerentă către servicii; (vi) Asigurarea vieții private și de familie a femeilor aflate în custodia statului și protecția drepturilor copiilor acestora; (vii) Reducerea stigmatizării persoanelor care suferă de HIV și asigurarea realizării drepturilor depline; (viii) Integrarea explicită a discriminării intersecționale în cadrul normativ al egalității.

ASIGURAREA DREPTULUI LA ACCES EFECTIV LA JUSTIȚIE ȘI LA REMEDII EFICIENTE ÎN CAZ DE DISCRIMINARE, prin: (I)

Ratificarea Protocolului nr. 12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului și integrarea efectivă a interdicției generale a discriminării; (ii) Consolidarea capacităților instituționale ale Consiliului pentru Egalitate ca mecanism efectiv de remedii în cazurile de discriminare; (iii) Eliminarea barierelor financiare în accesul la justiție pentru victimele discriminării și ale violenței în bază de gen, inclusiv prin regimul taxei de stat și al taxei de timbru; (iv) Consolidarea expertizei judiciare și medico legale în cauzele de violență bazată pe gen, inclusiv violență sexuală și violență în familie; (v) Extinderea rețelei de mediatori comunitari și consolidarea capacităților acestora ca măsură de prevenire, identificare timpurie și referire în cazurile de violență bazată pe gen a femeilor române; (vi) Uniformizarea cadrului normativ privind femicidul și operaționalizarea investigării violenței în familie din perspectiva motivului de prejudecată pe criteriu de gen; (vii) Standardizarea investigării și sancționării faptelor motivate de prejudecată, a discursului de ură și a instigării la discriminare; (viii) Adoptarea unui cadru legal cuprinzător care să garanteze persoanelor LGBTI recunoașterea juridică în mod efectiv și accesul nediscriminatoriu la drepturi, servicii și remedii.

ASIGURAREA DREPTULUI LA EGALITATE ȘI NEDISCRIMINARE ÎN TOATE POLITICILE PUBLICE, prin: (i)

Consolidarea capacităților instituționale în domeniul egalității de gen; (ii) Extinderea atribuțiilor Cancelariei de Stat, pentru a fi direct responsabilă de a analiza politicile publice din perspectiva de gen; (iii) Consolidarea și asigurarea funcționalității unităților gender și grupurilor coordonatoare în domeniul gender. (iv) Implementarea unei metodologii pentru analiza impactului reglementărilor normative asupra persoanelor cu dizabilități (AIR adaptat pentru inițiativele legislative ce vizează dreptul persoanelor cu dizabilități).

ASIGURAREA DREPTULUI LA EDUCAȚIE EGALĂ, INCLUZIVĂ ȘI FĂRĂ STEREOTIPURI, prin: (i)

Instituirea unui mecanism național privind identificarea tinerilor cu risc înalt de a părăsi sistemul de învățământ; (ii) Revizuirea curriculum-ului educațional în scopul oferirii condițiilor extinse pentru flexibilitatea programelor de studii; (iii) Creșterea relevanței învățământului superior și a celui profesional-tehnic pentru piața muncii; (iv) Asigurarea funcționării grupelor cu program prelungit de educație pentru copii (after-school); (v) Alocarea de resurse financiare pentru adaptarea instituțiilor de învățământ la nevoile persoanelor cu dizabilități și pentru crearea

de servicii alternative de îngrijire a copiilor la locul de muncă; (v) Instituirea obligației pentru instituțiile de învățământ de a crea servicii de îngrijire la locul de studii; (vi) Sporirea accesului copiilor cu CES și/sau dizabilități la tehnologii asistive pentru integrarea și menținerea acestora în sistemul educațional; (vii) Asigurarea accesului elevilor cu CES la studii profesionale, fără discriminare; (viii) Extinderea la nivel național a modelului „Universitatea Vârstei a Treia” (U3A), ca instrument strategic de promovare a învățării pe tot parcursul vieții și de consolidare a educației incluzive; (ix) Introducerea și promovarea educației sexuale în programul școlar; (x) Dotarea instituțiilor de învățământ cu produse de igienă menstruală; (xi) Introducerea în cadrul disciplinelor obligatorii a unor module (transversal) care promovează egalitatea, nonviolența și incluziunea, pentru prevenirea violenței în bază de gen și promovarea toleranței; (xii) Consolidarea eforturilor de prevenire și combatere a hărțuirii sexuale la locul de studii.

ASIGURAREA DREPTULUI LA SĂNĂTATE ȘI AUTONOMIE CORPORALĂ, prin: (i) Sporirea accesului la serviciile medicale pentru grupurile vulnerabile prin asigurarea serviciilor stomatologice esențiale, extinderea pachetului compensat cu consumabile medicale pentru îngrijirea la domiciliu și creșterea finanțării pentru accesibilizarea infrastructurii medicale și balneare; (ii) Revizuirea mecanismului de asigurare medicală obligatorie pentru persoanele care își pierd statutul de angajat pe parcursul anului și pentru persoanele cu activități atipice de muncă prin instituirea unui mecanism de continuitate a statutului de asigurat, scutirea persoanelor neangajate fără venituri de obligația de a achita prima de asigurare în sumă fixă și crearea unui mecanism legal de recunoaștere a contribuțiilor persoanelor care prestează servicii; (iii) Dezvoltarea serviciilor de geriatrie, a serviciilor de lungă durată și de îngrijire paliativă; (iv) Extinderea accesului la transport medical asistat pentru grupurile vulnerabile; (v) Integrarea accesibilității și dizabilității în standardele și performanța serviciilor medicale pentru un sistem incluziv, (vi) Flexibilizarea mecanismelor de acces la servicii medicale specializate prin valorificarea furnizorilor privați contractați, (vii) Instituirea unui pachet integrat de măsuri pentru asigurarea intervenției medicale adecvate în cazurile de viol și abuz sexual, în special asupra adolescenților precum formarea obligatorie privind identificarea și evaluarea cazurilor de violență sexuală; dotarea instituțiilor medicale cu kituri specializate pentru examinarea medico-legală și intervenția post-viol; aplicarea unor protocoale clinice standardizate de intervenție și documentare; (viii) Includerea tratamentelor pentru perioada premenopauzei/ menopauzei în lista medicamentelor compensate; (ix) Introducerea serviciilor de consiliere psihologică/ psihoterapie în Programul Unic al asigurării obligatorii de asistență medicală; (x) Introducerea concediului medical menstrual; (xi) Sporirea accesului cuplurilor/ femeilor solitare la servicii de fertilizare in vitro; (xii) Dezvoltarea infrastructurii sportive accesibile și implementarea programelor de incluziune sportivă pentru grupurile vulnerabile; (xiii) Dezvoltarea infrastructurii sportive accesibile și implementarea programelor de incluziune sportivă pentru grupurile vulnerabile; (xiv) Instituirea unui mecanism de compensare sau distribuire gratuită a produselor menstruale esențiale pentru femeile și fetele din grupuri vulnerabile, prin extinderea instrumentelor deja utilizate în domeniul sănătății reproductive.

ASIGURAREA DREPTULUI LA MUNCĂ DECENTĂ ȘI REMUNERARE EGALE, prin: (i) Finalizarea urgentă a transpunerii Directivei (UE) 2022/2041 în legislația națională și revizuirea mecanismului de stabilire a salariului minim. ; (ii) Ratificarea Convenției OIM nr. 156 privind lucrătorii cu responsabilități familiale și alinierea comprehensivă a legislației naționale la prevederile acesteia; (iii) Instituirea unei *Inspecții de Stat Sociale* (ISS), fie ca instituție autonomă, fie ca o diviziune distinctă în cadrul Inspectoratului de Stat al Muncii (ISM). (iv) Instituirea unui mecanism de subvenționare destinat angajatorilor care creează servicii alternative de îngrijire a copiilor cu vârsta de până la 3 ani la locul de muncă, în temeiul cadrului stabilit de Legea nr. 367/2022 privind serviciile alternative de îngrijire a copiilor. (v) Adoptarea măsurilor de încurajare și sprijinire a angajării persoanelor din grupuri vulnerabile. (vi) Reducerea diferenței salariale pentru că în anul 2024, femeile au obținut în medie cu 16,6% mai puțin decât bărbații, ceea ce echivalează cu o pierdere anuală de aproximativ 34 546 lei pentru fiecare femeie. (vii) Introducerea voucherelor pentru formare profesională și deduceri fiscale pentru părinții cu copii mici, pentru a sprijini reîntoarcerea pe piața muncii și accesul la educație timpurie. (viii) Diversificarea și adaptarea măsurilor de ocupare în câmpul muncii a persoanelor vârstnice în Republica Moldova. (ix) Eliminarea prevederilor discriminatorii din legislația cu privire la statutul

de pensionar/pensionară pentru limita de vârstă. (x) Includerea părinților din familii monoparentale cu copii de vârstă până la 10 ani în categoria de muncitori scutiți de munca de noapte.

ASIGURAREA DREPTULUI LA PROTECȚIE SOCIALĂ ADECVATĂ ȘI LA SERVICII DE ÎNGRIJIRE ACESIBILE, prin:

(i) Modificarea cadrului normativ în vederea introducerii obligativității indexării anuale a indemnizației pentru creșterea copilului; (ii) Instituirea unui regim explicit de protecție a maternității pentru femeile în funcții de demnitate publică și pentru alesele locale, prin eliminarea prevederilor interpretabile care permit aplicări neuniforme și produc efecte disproporționate asupra femeilor; (iii) Acordarea indemnizației pentru părinții solitari în mărime de 100% din salariul mediu al acestuia pentru zilele libere; (iv) Extinderea suportului pentru părinții cu copii în îngrijire; (v) Acordarea de stimulente financiare pentru constituirea familiilor de către tineri; (vi) Sprijin pentru locuință destinat familiilor tinere; (vii) Consolidarea protecției sociale pentru persoanele care desfășoară activități independente și pe bază de patentă; (viii) Extinderea serviciului social de asistență personală în conformitate cu prevederile cadrului legal național; (ix) Introducerea unor noi mecanisme de executare a hotărârilor judecătorești privind pensiile de întreținere a copiilor minori; (x) Se recomandă revizuirea metodologiei de calcul al minimumului de existență din Republica Moldova; (xi) Adaptarea metodologiei de evaluare a bunăstării familiale pentru a reflecta nevoile individuale în acordarea ajutorului social; (xii) Extinderea treptată a alocațiilor pentru copii până la 18 ani.

ASIGURAREA DREPTULUI LA PARTICIPARE EGALĂ LA VIAȚA PUBLICĂ ȘI DECIZIE, prin:

(i) Revizuirea prevederilor de plasament pe listele electorale pentru a spori accesul în funcții decizionale proporțional pentru ambele sexe; (ii) Stimularea reprezentativității în funcțiile de conducere prin introducerea mecanismelor suplimentare de promovare a incluziunii; (iii) Asigurarea reprezentării echitabile în Guvern; (iv) Dezvoltarea măsurilor de educație a populației în vederea combaterii stereotipurilor de gen și a promovării incluziunii; (v) Elaborarea și instituirea unui program permanent de dezvoltare a capacităților și mentorat pentru femeile aflate în funcții publice; (vi) Relansarea și consolidarea Platformei Femeilor Deputate ca mecanism permanent de promovare a egalității de gen în activitatea legislativă; (vii) Desfășurarea anuală a auditului de gen în cadrul Autorităților Publice Centrale și locale, ca instrument strategic pentru transformarea instituției într-o structură sensibilă la dimensiunea de gen; (viii) Responsabilizarea partidelor politice în materie de transparență, incluziune și reprezentare echitabilă.

ASIGURAREA DREPTULUI LA INDEPENDENȚĂ ECONOMICĂ, OPORTUNITĂȚI ȘI ACCES EGAL LA RESURSE, prin:

(i) Crearea unei linii de credit și granturi dedicate pentru grupurile subreprezentate (femei, tineri, persoane cu dizabilități etc) care să asigure cerințe reduse de garanție, dobânzi subvenționate sau parțial compensate, perioade de garanție mai lungi; (ii) Extinderea fondurilor garantate de stat ce presupune majorarea și diversificarea fondului de garantare a creditelor cu garanții de până la 80-90% pentru beneficiarii vulnerabili; (iii) Dezagregarea sistemică a datelor prin introducerea obligativității de colectare și raportare a datelor dezagregate; (iv) Alfabetizarea financiară aplicată prin introducerea programelor de educație financiară integrate cu accesul la finanțare; (v) Extinderea genurilor de activitate pentru activitatea economică independentă; (vi) Corelarea finanțării cu serviciile de îngrijire a copiilor prin introducerea unei componente eligibile dedicate acestora, care să includă cheltuieli pentru creșă/grădiniță, bone sau servicii acreditate; centre de îngrijire comunitară; (vii) Crearea unui program național de finanțare pentru tinerii antreprenori prin acordarea creditelor de start fără istoric financiar; (viii) Adaptarea procedurilor de aplicare pentru persoanele cu nevoi speciale; (ix) Crearea unei platforme digitale unice de acces la finanțare care va reduce fragmentarea și inegalitatea de acces la informație; (x) Crearea unor mecanisme suplimentare de sprijin pentru femei și tineri în agricultură; (xi) Modificarea cadrului legal privind taxa de stat pentru categoriile vulnerabile ale populației.

ASIGURAREA DREPTULUI LA UN BUGET PUBLIC ECHITABIL ȘI RESPONSABIL, prin:

(i) Instituirea obligativității bugetării sensibile la gen și incluziune în întreg ciclul bugetar, prin reguli unitare și condiționalități; (ii) Revizuirea circularii și instrucțiunilor bugetare pentru a include analiza de gen și de dizabilitate obligatorie; (iii) Integrearea stimulentei financiare în achizițiile publice pentru a promova egalitatea de gen și incluziunea;

(iv) Orientarea politicii fiscale către instrumente echitabile și sustenabile de consolidare bugetară, evitând măsurile cu impact regresiv asupra populației vulnerabile și cele care pot afecta dezvoltarea piețelor financiare; (v) Extinderea treptată a mecanismului de desemnare procentuală de la 2 % la 5 % și introducerea unei cote similare pentru persoanele juridice; (vi) Crearea unui mecanism coerent prin care persoanele juridice să poată susține direct activitatea ONG-urilor; (vii) Deducerea suplimentară din impozit pentru părinții salariați care au copii la creșă, grădiniță sau școală; (viii) Instituirea unei scutiri fiscale specifice pentru familiile monoparentale; (ix) Majorarea venitului neimpozabil pentru persoanele cu dizabilități până la nivelul minimului de existență; (x) Scutirea taxelor pentru produsele menstruale și includerea în lista produselor de prima necesitate/ social importante.

ASIGURAREA DREPTULUI LA SERVICII PUBLICE ACCESIBILE ȘI INFRASTRUCTURĂ SIGURĂ PENTRU TOȚI, prin:

(i) Asigurarea unui spațiu public sigur, care ține cont de vulnerabilități; (ii) Introducerea accesibilității clădirilor publice noi ca obligație executorie, cu finanțare condiționată și sancțiuni; (iii) Elaborarea unui calendar național de adaptare a fondului de clădiri existent; (iv) Elaborarea registrului public național de evidență a infrastructurii accesibile; Elaborarea unui standard național privind lanțul de mobilitate accesibil; (v) Reglementarea noilor reguli privind accesibilitatea infrastructurii electorale. (vi) Introducerea unor măsuri specifice de asigurare a accesibilității digitale.

ASIGURAREA DREPTULUI LA INFORMARE CORECTĂ, REPREZENTARE DEMNĂ ȘI CULTURĂ FĂRĂ SEXISM,

prin: (i) Ajustarea cadrului legal privind prevenirea și combaterea publicității sexiste; (ii) Consolidarea mecanismelor de prevenire și sancționare a discursului sexist și discursului de ură, inclusiv în mediul online; (iii) Reglementarea explicită a publicității online și targetate; (iv) Asigurarea reprezentării echitabile în produsele media.

ASIGURAREA DREPTULUI LA O TRANZIȚIE VERDE ȘI ENERGETICĂ JUSTĂ ȘI INCLUZIVĂ, prin:

(i) Simplificarea procedurilor pentru investițiile în energia regenerabilă și crearea unui cadru juridic stabil; (ii) Dezvoltarea unor mecanisme financiare precum stimulente fiscale, subvenții; (iii) Dezvoltarea programelor de educație și formare profesională pentru a crea o forță de muncă calificată pentru sectorul energiei regenerabile; (iv) Sprijinirea dezvoltării de proiecte comunitare în domeniul energiei regenerabile; (v) Facilitarea dezvoltării comunităților energetice și ajustarea cadrului legal; (vi) Îmbunătățirea cadrului de politici și reglementare pentru agricultura ecologică; (vii) Promovarea agriculturii ecologice prin dezvoltarea lanțurilor valorice și stimulente pentru piață; (viii) Consolidarea capacității naționale de certificare în agricultura ecologică; (ix) Investiții în modernizarea și eficiența energetică a clădirilor rezidențiale pentru reducerea utilizării combustibililor poluanți.

INTRODUCERE

Integrarea europeană a unei țări este legată de respectarea valorilor fundamentale ale Uniunii Europene (UE), printre care se numără demnitatea umană, libertatea, democrația, statul de drept, drepturile omului și egalitatea. Încă din *criteriile de la Copenhaga* (1993) s-a stabilit că, pentru a adera la UE, un stat candidat trebuie să dispună de instituții stabile care să garanteze democrația, statul de drept, drepturile omului și respectul pentru și protecția minorităților. Aceste principii nu sunt simple aspirații, ci obligații concrete: ele se regăsesc atât în Tratatul UE (art. 2), cât și în legislația derivată a Uniunii. De exemplu, egalitatea între femei și bărbați și nediscriminarea sunt valori comune tuturor statelor membre ale UE, într-o societate caracterizată de pluralism, toleranță și solidaritate. Totodată, *Carta Drepturilor Fundamentale a UE* interzice expres discriminarea pe orice criteriu – sex, rasă, origine etnică sau socială, limbă, religie, dizabilitate, vârstă, orientare sexuală etc. – subliniind abordarea cuprinzătoare a UE privind incluziunea.

În acest context, drepturile omului, egalitatea de gen și incluziunea socială nu reprezintă doar idealuri morale, ci și condiții practice pentru succesul parcursului european. UE consideră egalitatea de gen o valoare fundamentală și un drept universal al omului, precum și un imperativ pentru bunăstare, prosperitate și bună guvernare într-o societate modernă. Fără garantarea egalității de șanse între femei și bărbați și fără protejarea minorităților și a grupurilor vulnerabile, o țară riscă să se abată de la standardele comunitare. De altfel, realitatea internă arată că încă persistă inegalități semnificative – discriminarea de gen fiind un exemplu de „bagaj învechit” de care țara trebuie să se despartă pentru a deveni membru deplin al UE. Persistența unor disparități sociale și economice mari (ilustrate de date statistice ce vor fi prezentate în capitolul următor) indică necesitatea accelerării reformelor orientate spre incluziune și respectarea drepturilor fundamentale pentru toți cetățenii, fără deosebire.

Angajamentul de aderare la UE a impulsionat deja inițiative de reformă în aceste domenii. În urma obținerii statutului de candidat la 23 iunie 2022, Uniunea Europeană a trasat direcții clare de acțiune pentru autoritățile naționale, subliniind, printre altele, nevoia de progrese concrete în domeniul drepturilor omului și al egalității de gen. Alături de reforma justiției, combaterea corupției sau îmbunătățirea serviciilor publice, respectarea drepturilor esențiale și eliminarea discriminărilor constituie o parte centrală a criteriilor politice de aderare. Cu alte cuvinte, fără asigurarea acestor valori fundamentale, integrarea în UE nu poate avea loc în mod real și durabil. Acest mesaj este ferm: includerea deplină a grupurilor vulnerabile – femei, minorități naționale, persoane cu dizabilități, grupuri marginalizate – și garantarea egalității în drepturi și șanse sunt premise obligatorii pentru ca societatea noastră să facă parte din comunitatea europeană de valori.

Având în vedere cele expuse, prezentul document a fost elaborat tocmai pentru a evidenția importanța respectării drepturilor omului, a egalității de gen și a incluziunii sociale în procesul de integrare europeană a țării noastre. El pornește de la convingerea fermă că aderarea la UE nu poate fi realizată cu succes fără garantarea acestor drepturi esențiale pentru toți membrii societății și fără integrarea deplină a categoriilor vulnerabile în viața economică, socială și civică a țării. Documentul se adresează, în principal, factorilor de decizie și instituțiilor implicate în parcursul de aderare (autorități guvernamentale, legiuitori, instituții publice relevante), dar și societății civile și partenerilor internaționali interesați de progresul reformelor în domeniul drepturilor fundamentale.

CONTEXT

Respectarea drepturilor omului, promovarea egalității de gen și asigurarea incluziunii sociale constituie fundamentele unei societăți democratice funcționale și reprezintă, totodată, criteriile politice esențiale pentru aderarea la Uniunea Europeană. În cazul Republicii Moldova, aceste dimensiuni se află într-un proces continuu de transformare, marcat de progrese legislative și instituționale, dar și de vulnerabilități persistente în implementare și internalizare socială. Evaluările realizate de instituții naționale și organizații internaționale arată că, deși cadrul normativ se aliniază treptat la standardele europene și internaționale, respectarea efectivă a drepturilor fundamentale rămâne inegală, în special pentru grupurile vulnerabile și marginalizate.

Rapoartele recente privind situația drepturilor omului în Republica Moldova evidențiază atât consolidarea unor mecanisme instituționale de protecție, cât și deficiențe semnificative în aplicarea acestora. Raportul anual privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova pentru anul 2024, publicat de Oficiul Avocatului Poporului, evidențiază progrese, dar și provocări serioase în domeniul protecției drepturilor omului¹. Deși cadrul legal este relativ progresist, aplicarea să rămâne fragmentată, în special în privința grupurilor vulnerabile, inclusiv persoanele cu dizabilități și alte categorii marginalizate. Percepțiile societale privind respectul drepturilor persoanelor cu dizabilități s-au îmbunătățit doar modest, sugerând limitări în implementarea legislației și o posibilă lipsă de conștientizare în rândul populației. De asemenea, raportul subliniază discriminarea multiplă care afectează femeile cu dizabilități, pe criteriul de gen și dizabilitate simultan. Persistă probleme legate de accesul egal la justiție, de protecția eficientă împotriva discriminării și de asigurarea unui mediu social incluziv pentru persoanele expuse riscurilor multiple de excludere, inclusiv femeile, persoanele cu dizabilități, minoritățile etnice și alte grupuri marginalizate. În mod repetat, analizele subliniază că discriminarea are adesea un caracter intersecțional, afectând persoanele simultan pe mai multe criterii, ceea ce amplifică inegalitățile și limitează participarea deplină la viața economică, socială și civică.

Evoluțiile recente arată că progresul în domeniul egalității de șanse este fragil și insuficient consolidat. Indexul Egalității de Gen, elaborat anual de către Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, oferă o evaluare sintetică a nivelului general al egalității dintre femei și bărbați în Republica Moldova, pe o scară de la 0 la 100. Datele pentru anul 2026 indică o valoare de aproximativ 61 de puncte, o ușoară creștere față de anul precedent². Cele mai vizibile îmbunătățiri se înregistrează pe piața muncii și în domeniul accesului la resurse, unde creșterea scorurilor sugerează o participare mai activă a femeilor pe piața muncii și o reducere treptată a unor inegalități economice, inclusiv în ceea ce privește diferențele de venit și pensii. În același timp, domeniul politic înregistrează o ușoară scădere, indicând o încetinire a progreselor în reprezentarea femeilor în funcțiile decizionale, atât la nivel parlamentar, cât și guvernamental. Educația rămâne relativ stabilă, fără variații semnificative, însă anumite tendințe, precum reducerea participării fetelor în domeniile cu profil real și scăderea numărului total de fete înscrise în sistemul educațional, influențează ușor rezultatul. Domeniul percepțiilor și stereotipurilor de gen nu înregistrează schimbări față de anul precedent, însă rămâne sub nivelul atins în anii anteriori, ceea ce sugerează persistența unor atitudini tradiționale în societate. În același timp, domeniul sănătății marchează o ușoară scădere, determinată în principal de evoluția unor indicatori legați de mortalitatea masculină. În ansamblu, datele indică faptul că progresele în egalitatea de gen continuă, însă rămân fragile și inegale între domenii.

Tabel 1. Evoluția nivelului egalității de gen în Republica Moldova, puncte

Domeniile relevante	Index 2009	Index 2016	Index 2017	Index 2018	Index 2019	Index 2020	Index 2021	Index 2022	Index 2023	Index 2024	Index 2025
---------------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------	------------

¹ <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2025/04/raport-anual-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-anul-2024.pdf>

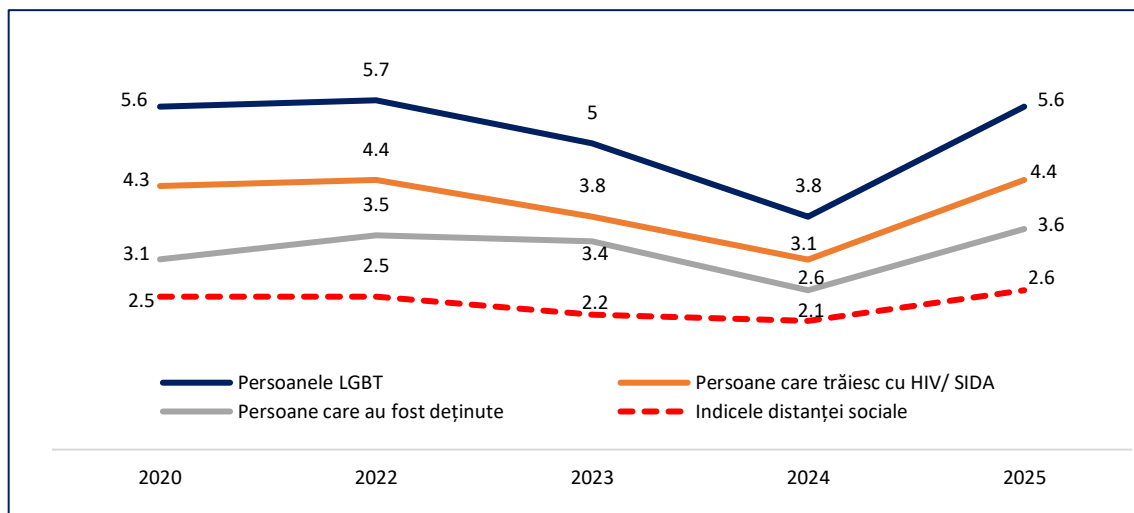
² https://progen.md/wp-content/uploads/2025/03/CPD_IEG2025-ROEN.pdf

Piața muncii	64	61	61	62	61	60	59	55	56	56	57
Politica	32	36	36	36	40	47	47	61	60	64	64
Educația	55	54	54	53	53	52	50	50	51	50	51
Accesul la Resurse	77	74	75	79	77	76	73	75	73	72	72
Percepții și Stereotipuri	42	47	51	47	54	61	62	63	59	57	53
Sănătate	73	66	65	65	65	63	64	66	65	65	63
Indexul General	57	56	57	57	58	60	59	62	61	61	60

Sursa: *Indexul Egalității de Gen , Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD)*

Dimensiunea incluziunii sociale completează această imagine generală, oferind o perspectivă asupra modului în care diversitatea este acceptată și integrată în societate. Nivelul de incluziune este strâns legat de gradul de acceptare socială a grupurilor minoritare și marginalizate. Potrivit Indexului Distanței Sociale 2025³, nivelul mediu al distanței sociale în Republica Moldova a fost estimat la **2,6** în 2025 (comparativ cu 2,1 în 2024), pe scala de la 0 la 6, unde 0 semnifică că cetățenii acceptă o persoană dintr-un grup minoritar pentru toate pozițiile (membru de familie, prieten, vecin, coleg de muncă, concetățean), iar 6 – ar exclude-o din țară. Datele relevă faptul că cel mai mic nivel de acceptare este manifestat față de trei grupuri: persoanele LGBT+, persoanele care trăiesc cu HIV/ SIDA și persoanele fost deținute. În toate cazurile, nivelul distanței sociale depășește valoarea 3,5, ceea ce semnifică faptul că cetățenii Republicii Moldova nu ar fi dispuși să construiască nici un tip de relații sociale. Aceste date indică persistența stigmatizării profunde și a stereotipurilor negative, care limitează semnificativ șansele de integrare socială.

Figura 1. *Indicele Distanței Sociale în raport cu cele mai marginalizate grupuri, în dinamică*

Sursa: *Indexul Distanței Sociale 2025, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD)*

În contextul procesului de aderare la Uniunea Europeană, aceste constatări subliniază necesitatea unei abordări integrate, care să combine reformele instituționale cu intervenții pe termen lung orientate spre schimbarea atitudinilor, combaterea discriminării și consolidarea coeziunii sociale, astfel încât integrarea europeană să fie nu doar formală, ci și durabilă.

³ Prejuducată și izolare: Indexul Distanței Sociale, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD), 2026, <https://progen.md/indexul-distantei-sociale-2025-societatea-moldoveneasca-devine-mai-reticenta-fata-de-diversitate/>

DREPTUL LA VIAȚĂ, SECURITATE ȘI PROTECȚIE ÎMPOTRIVA VIOLENȚEI BAZATE PE GEN

Institutul European pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați estimează că violența bazată pe gen (VBG) costă Uniunea Europeană aproximativ 366 mld EUR anual, iar violența împotriva femeilor reprezintă 79% din acest cost (289 mld EUR).⁴ În Republica Moldova, VBG rămâne o problemă majoră, conform datelor oficiale în 2024 s-au înregistrat aproximativ 15.976 de sesizări privind conflicte și acte de violență în familie, în creștere față de 2023, când au fost 15.224.⁵ Studiul „Moldova inegală” arată că, deși majoritatea respondenților condamnă explicit violența împotriva femeilor, aproape o treime fie justifică anumite forme de abuz, fie evită o poziție clară, iar în 2025 5,8% sunt de acord că există situații în care o femeie merită să fie bătută și 12% consideră că femeile ar trebui să tolereze violența pentru a menține unitatea familiei, ceea ce reflectă reziliența stereotipurilor tradiționaliste care legitimează controlul și abuzul asupra femeilor. Cel mai alarmant este că 18,6% dintre respondenți sunt de acord cu afirmația că „atunci când o femeie este violată, înseamnă că ea însăși a făcut ceva ca să ajungă la aceasta”⁶ În acest context, angajamentele asumate prin Convenția de la Istanbul și convergența la standardele UE, inclusiv Directiva (UE) 2024/1385, impun un răspuns integrat, centrat pe victimă și orientat pe reducerea riscului, care să funcționeze coerent între poliție, procuratură, instanțe, sănătate și asistență socială.

În pofida progreselor normative și a angajamentelor europene, implementarea rămâne fragmentată, iar mecanismele de răspuns nu acoperă coerent riscurile reale. Comisia Europeană⁷ constată că, deși structurile naționale de coordonare instituite în 2024 funcționează, acestea nu au capacitate suficientă, iar răspunsul rămâne subdimensionat prin existența a doar 10 servicii de sprijin finanțate de stat și 4 contractate de la OSC, 200 din 260 de locuri de adăpost necesare, un singur Serviciu Regional Integrat pentru violență sexuală (Ungheni) aflat în tranziție spre finanțare de stat. În sănătate, violența obstetrică și ginecologică (VOG) are o amploare documentată, iar primul studiu analitic⁸ arată că 90% dintre femeile care au trecut prin VOG nu au depus nicio sesizare și că doar 6% dintre cazuri ajung să fie raportate către o instituție, ceea ce indică lipsa unui mecanism clar și accesibil de informare, depunere a plângerilor, investigare și remediere, precum și absența garanțiilor împotriva represaliilor și a revictimizării. În sfera muncii, deși Republica Moldova a ratificat în 2024 Convenția OIM nr. 190 privind violența și hărțuirea la locul de muncă și a introdus unele reguli de prevenire, cadrul de prevenire și combatere rămâne incomplet reglementat, inclusiv prin lipsa răspunderii contravenționale și a unui organ competent clar pentru examinarea și sancționarea cazurilor de violență și hărțuire la locul de muncă, în condițiile în care hărțuirea sexuală la locul de muncă rămâne un risc relevant, peste 11% dintre persoane raportând forme grave și 67% confruntându-se cu forme subtile.⁹

RECOMANDĂRI:

Extinderea serviciilor prestate pentru victimele violenței în bază de gen, și anume: (i) evaluarea serviciilor prestate de instituțiile de stat: revizuirea și îmbunătățirea calității serviciilor oferite victimelor tuturor formelor de violență în baza de gen, în special a formelor de violență sexuală, asigurându-se că aceste servicii sunt accesibile, eficiente și răspund nevoilor diverse ale supraviețuitorilor, inclusiv celor din grupurile vulnerabile/subreprezentate; (ii) crearea și susținerea financiară a centrelor multidisciplinare în fiecare raion,

⁴ Gender-based violence costs the EU €366 billion a year, European Institute for Gender Equality, 2021, <https://eige.europa.eu/newsroom/news/gender-based-violence-costs-eu-eu366-billion-year>

⁵ RAPORT ANNUAL (2024) privind monitorizarea implementării Programului național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023-2027, https://anpcv.gov.md/sites/default/files/2025-11/Raport%20anual%20privind%20monitorizarea-2024_anexa1.2.pdf?brid=MarYjeUulFGMpaHQYu-IQG

⁶ Moldova inegală. Realitatea vulnerabilităților anului 2025 și calea de urmat, CPD 2025, <https://progen.md/moldova-inegala-realitatea-vulnerabilitatilor-anului-2025-si-calea-de-urmat/>

⁷ Raportul Comisiei Europene – Republica Moldova 2025 (SWD(2025)), https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/23fa6af0-89b3-4532-a3d9-d1638727d14c_en?filename=moldova-report-2025.pdf

⁸ Studiu privind violența obstetrică și ginecologică în Republica Moldova, CPD, 2023, <https://progen.md/wp-content/uploads/2023/06/Raport-VOG-RO-ENG.pdf>

⁹ Hărțuirea sexuală la locul de muncă: între percepții și realitate, CPD, 2023, <https://progen.md/hartuirea-sexuala-la-locul-de-munca-intre-perceptii-si-realitate/>

unde victimele violenței sexuale să beneficieze de asistență medicală, psihologică, juridică și de suport social, concentrate într-un singur loc; (iii) dezvoltarea și finanțarea programelor de schimbare a conduitei pentru agresorii violenței în familie și în bază de gen, cu focus pe prevenirea recidivei și adoptarea unor comportamente non-violente.

Extinderea subiecților ordonanței de protecție și consolidarea măsurilor de protecție pentru victimele violenței în bază de gen. Deși cadrul național include instrumente de protecție și a fost inițiată utilizarea monitorizării electronice, răspunsul rămâne vulnerabil prin acoperire incompletă a victimelor GBV dincolo de „cadrul familial”, evaluare neuniformă a riscului și capacitate insuficientă de intervenție asupra recidivei, ceea ce menține riscul de escaladare până la forme letale. Pentru a remedia aceste deficiențe și a alinia intervenția la standardele Convenției de la Istanbul și la reperatele europene, inclusiv Recomandarea CM/Rec(2014)4 a Consiliului Europei privind monitorizarea electronică, se propune: (i) extinderea subiecților ordinelor de restricție de urgență și ordonanței de protecție pentru a include toate femeile victime ale violenței în bază de gen, indiferent de relația cu agresorul, aliniind astfel legislația națională la standardele internaționale și angajamentele asumate prin ratificarea Convenției de la Istanbul; (ii) formarea și sensibilizarea personalului din instituțiile de aplicare a legii și justiție cu privire la problematica violenței în bază de gen și drepturile victimelor, inclusiv relaționarea cu victimele din grupurile vulnerabile, pentru a asigura un răspuns adecvat și empatic. (iii) consolidarea utilizării monitorizării electronice ca măsură de protecție, corelată cu prevenirea încălcărilor și cu managementul de caz; (iv) instituirea prin lege a contribuției agresorului la costurile monitorizării electronice sub forma unei coplăți proporționale și neexcesive, cu garanția că lipsa mijloacelor nu împiedică aplicarea măsurii, iar recuperarea se realizează separat prin mecanisme legale simplificate; (v) extinderea programelor de schimbare a conduitei pentru agresori, inclusiv centre de plasament, cu finanțare multianuală predictibilă și acoperire teritorială, ca element de protecție indirectă a victimelor; (vi) instituirea unui traseu clar de referire poliție–probațiune–servicii comunitare, cu informarea victimei privind măsurile care vizează agresorul, (vii) stabilirea unor standarde minime de calitate și evaluare a impactului (recidivă, complianță, reducerea riscului), pentru a preveni formalizarea intervențiilor și a asigura eficiența măsurilor.

Reglementarea și reducerea violenței obstetrice și ginecologice¹⁰ necesită o abordare complexă, structurată pe cinci dimensiuni de intervenție: (i) Dezvoltarea cadrului normativ legal pentru a preveni și a combate fenomenul violenței obstetrice și ginecologice, prin: adoptarea unui Plan Național privind prevenirea și combaterea violenței obstetrice și ginecologice, cu obiective, indicatori și buget dedicat; introducerea unei definiții explicite a violenței obstetrice și ginecologice în legislația națională; modificarea Legii privind drepturile pacientului pentru consolidarea regimului consimțământului informat și interzicerea manevrelor obstetricale efectuate fără acordul explicit al pacientei; instituirea unui mecanism independent și obligatoriu de recepționare, înregistrare și investigare a plângerilor, cu termene clare de examinare și protecție împotriva represaliilor; implementarea unui sistem național digital de raportare a cazurilor; revizuirea protocoalelor clinice în obstetrică pentru eliminarea practicilor învechite sau cu risc crescut și alinierea la recomandările internaționale; instituirea obligativității planului individual de naștere, anexat la dosarul medical și agreeat între pacientă și medic; (ii) Formarea și responsabilizarea personalului medical, pentru a spori nivelul de conștientizare a ceea ce poate constitui o încălcare a drepturilor pacientelor și pentru a asigura respectarea autonomiei acestora, prin: introducerea unui program național obligatoriu de formare continuă pentru personalul din obstetrică și ginecologie, care să includă etica profesională, comunicarea empatică, consimțământul informat, prevenirea discriminării și managementul situațiilor de stres; integrarea tematicii prevenirii violenței obstetrice în curricula universitară și în rezidențiat; instituirea, în fiecare maternitate, a unei funcții responsabile pentru respectarea drepturilor pacientelor; adoptarea unei politici instituționale de toleranță zero față de abuz; dezvoltarea mecanismelor de suport pentru personalul medical, inclusiv mentorat și consiliere psihologică, în vederea prevenirii epuizării profesionale; (iii) Informare, educare și suport pentru paciente, pentru a le informa cu privire la drepturile lor și la opțiunile și deciziile legate de

---

¹⁰ Studiu privind violența obstetrică și ginecologică în Republica Moldova, Chișinău 2023, <https://progen.md/wp-content/uploads/2023/06/Raport-VOG-RO-ENG.pdf>

îngrijirea obstetrică, prin: introducerea cursurilor prenatale standardizate și gratuite în toate instituțiile medicale publice, care să includă informații privind fiziologia nașterii, intervențiile obstetricale, drepturile pacientelor și mecanismele de raportare; elaborarea și distribuirea unui ghid național privind drepturile femeii în maternitate; instituirea unei linii naționale gratuite și confidențiale pentru consiliere și raportare; asigurarea accesului la consiliere psihologică pentru victimele violenței obstetrice și pentru femeile care au trecut prin pierderi perinatale; facilitarea accesului la consultant în alăptare și la persoană de sprijin în timpul nașterii, inclusiv în cazul cezarienei, în lipsa contraindicațiilor medicale. (iv) Sensibilizarea comunității largi privind violența obstetrică, astfel încât să poată recunoaște comportamentele care constituie violență și să ofere sprijin pacientelor aflate în situații de vulnerabilitate, prin: implementarea unui program național de informare și comunicare publică; integrarea subiectului în strategiile naționale privind egalitatea de gen și prevenirea violenței în bază de gen; organizarea campaniilor de conștientizare în școli, universități și centre comunitare; implicarea autorităților publice locale și a organizațiilor societății civile în promovarea unei culturi a respectului și a îngrijirii centrate pe pacientă. (v) Monitorizarea și măsurarea fenomenului violenței obstetrice, pentru a cunoaște amploarea acestuia și impactul măsurilor întreprinse, prin: instituirea unui cadru național de monitorizare a calității îngrijirii perinatale, cu indicatori privind intervențiile fără consimțământ, plângerile depuse și soluționate și nivelul satisfacției pacientelor; realizarea periodică, la interval de trei ani, a unui studiu național de prevalență; introducerea indicatorilor privind respectarea drepturilor pacientelor în mecanismele de acreditare și contractare a instituțiilor medicale; publicarea anuală a unui raport național privind situația violenței obstetrice și ginecologice.

Reglementarea completă și operaționalizarea cadrului de prevenire și combatere a violenței și hărțuirii în lumea muncii. Deși Republica Moldova a ratificat în 2024 Convenția OIM nr. 190 și Codul muncii prevede obligația angajatorilor de a adopta politici interne, iar procedura internă de investigare este reglementată, persistă lacune care fac mecanismul nefuncțional pentru multe victime, lipsa obligației de evaluare a riscurilor psihosociale, confuzii terminologice și un vid sancționator pentru hărțuirea în muncă fără criteriu protejat, precum și competențe instituționale insuficient clarificate. Pentru a remedia aceste deficiențe și a alinia sistemul la standardele OIM și UE, inclusiv Directiva 2006/54/CE și Directiva Uniunii Europene 2024/1385, se propune: (i) adoptarea prin Hotărâre de Guvern a unui regulament cadru care să uniformizeze politicile interne ale angajatorilor privind prevenirea, raportarea și investigarea violenței și hărțuirii în muncă, inclusiv atribuțiile consilierului de încredere și garanțiile procedurale, cu extinderea obligațiilor și asupra sectorului public, profesiilor liberale și instituțiilor de forță; (ii) extinderea expresă a sferei personale a protecției astfel încât să includă toate persoanele din lumea muncii, inclusiv candidați la angajare, stagiați, ucenici, voluntari, persoane în formare și alte persoane prezente în spațiile asociate muncii, inclusiv atunci când autorul este o terță parte; (iii) standardizarea evaluării riscurilor psihosociale deja prevăzute de Codul muncii, prin aprobarea, prin Hotărâre de Guvern, a unei Metodologii naționale de evaluare a riscurilor psihosociale, care să includă un model-cadru aplicabil tuturor angajatorilor. Metodologia trebuie să prevadă instrumente standardizate de identificare a riscurilor, obligativitatea elaborării unui Raport de evaluare a riscurilor psihosociale și a unui plan concret de prevenire, verificabile de către Inspectoratul de Stat al Muncii. (iv) clarificarea competențelor autorităților pentru a evita redirectionarea plângerilor între instituții, prin stabilirea expresă a rolului Inspectoratului de Stat al Muncii și al organelor de urmărire penală, în funcție de natura faptei; (v) instituirea răspunderii contravenționale distincte pentru hărțuirea în muncă fără criteriu protejat (hărțuirea morală), cu atribuirea competenței de constatare, investigare și sancționare Inspectoratului de Stat al Muncii, competență care trebuie definită expres și corelată în Codul muncii și în Legea nr. 140, inclusiv sub aspectul drepturilor procedurale necesare examinării plângerilor și aplicării sancțiunilor (vi) instituirea răspunderii contravenționale distincte pentru hărțuirea sexuală în muncă și ajustarea cadrului penal pentru cazurile de hărțuire sexuală comise în relații de subordonare (vii) consolidarea protecției imediate și împotriva represaliilor prin acordarea competenței Consiliului pentru Egalitate de a solicita sau dispune măsuri provizorii, definirea represaliilor și sancționarea lor, precum și clarificarea confidențialității și a consimțământului victimei înainte de transmiterea plângerii către alte autorități.

Standardizarea intervenției poliției–procuraturii–instanțelor și consolidarea capacităților profesionale pentru investigare/probare, prevenirea revictimizării și referirea coerentă către servicii. Ministerul Afacerilor Interne, în cooperare cu Inspectoratul General al Poliției și Procuratura Generală, trebuie să asigure un răspuns unitar (în toate unitățile teritoriale), prin: (i) aprobarea și aplicarea unor instrucțiuni operaționale interne (SOP) pentru intervenție în cazurile violenței bazate pe gen (GBV) (inclusiv violență sexuală, stalking/urmărire, hărțuire sexuală, cyber-GBV), care să includă reguli de documentare/triangulară a probelor, managementul riscului și mecanisme de referire către servicii; (ii) instituirea formării obligatorii și periodice pentru polițiști, procurori și judecători, precum și pentru profesioniștii din sănătate și servicii sociale, psihologi care intră în contact cu victimele, în acord cu standardele Directivei (UE) 2024/1385 privind formarea, interdisciplinaritatea și evitarea victimizării secundare; (iii) revizuirea curriculumelor universitare și a programelor de formare inițială la facultățile (drept, medicină, psihologie, științe ale educației și asistență socială, inclusiv la instituțiile specializate prin introducerea unor module privind GBV, trauma-informed approach (abordare informată de traumă), intersecționalitate și comunicare fără prejudecăți; (iv) instituirea unor indicatori de performanță operațională (timp de răspuns, emitere măsuri, respectare măsuri, referiri către servicii, calitatea documentării) și audituri periodice pentru aplicarea uniformă a standardelor.

Asigurarea vieții private și de familie a femeilor aflate în custodia statului și protecția drepturilor copiilor acestora. Pentru a elimina practicile discriminatorii constatate în exercitarea dreptului la viață privată și de familie în detenție și în instituțiile rezidențiale (inclusiv limitarea contactului mamă–copil în funcție de locul de trai al familiei și separarea nejustificată a nou-născuților de mame, în special în cazul femeilor cu dizabilități), se propune: (i) ajustarea regulilor de repartizare și transfer astfel încât, pe cât posibil, femeile să execute pedeapsa sau să fie îngrijite în proximitatea copiilor și familiei, inclusiv prin dezvoltarea sectoarelor de detenție pentru femei în mai multe penitenciare; (ii) garantarea întrevederilor periodice mamă–copil în condiții prietenoase pentru copii, cu sprijin logistic, iar comunicarea la distanță să fie doar complementară, nu substituit; (iii) instituirea unui mecanism confidențial de sesizare a violenței în custodie (inclusiv violență sexuală), cu acces imediat la asistență medicală, psihologică și socială, referire către servicii specializate și protecție împotriva represaliilor; (iv) garantarea autonomiei sexual-reproductive a femeilor din instituții, prin acces necondiționat la consultații ginecologice și contracepție. Interdicția separării copilului de mamă pe motiv de dizabilitate. Asigurarea serviciilor de sprijin pentru maternitate și planuri individuale de reintegrare/dezinstituționalizare; (v) formarea obligatorie a personalului penitenciar și instituțional privind GBV, nediscriminarea, drepturile copilului și procedurile de referire și de conlucrare cu alte servicii specializate.

Reducerea stigmatizării persoanelor care suferă de HIV și asigurarea realizării drepturilor depline. Practicile și reglementările existente expun statutul HIV, creează bariere directe în realizarea drepturilor și descurajează raportarea și solicitarea sprijinului. Pentru a remedia lacunele, se propune: (i) revizuirea și abrogarea interdicțiilor de angajare pe criteriul HIV, inclusiv prin Ordinul MAI nr. 605/344/71 din 15.11.2024, și introducerea unei reguli exprese că statutul HIV nu poate constitui criteriu de excludere fără justificare obiectivă strict necesară; (ii) întărirea garanțiilor de protecție a datelor și sancționarea divulgării neautorizate; (iii) campanii publice de informare și reducere a stigmei; (iv) integrarea serviciilor medicale și psihologice pentru victimele VBG care trăiesc cu HIV, cu referire sigură și fără expunerea statutului medical.

Integrarea explicită a discriminării intersecționale în cadrul normativ al egalității. Deși Legea nr. 121/2012 și Legea nr. 5/2006 consacră interdicția discriminării și egalitatea de gen, lipsa recunoașterii exprese a discriminării intersecționale limitează calificarea juridică și remedierea situațiilor în care dezavantajele se cumulează la intersecția mai multor criterii (de ex., femei din minorități etnice, persoane cu dizabilități, persoane din mediul rural, persoane LGBTI). Pentru a acoperi această lacună și a alinia practica la standardele europene, se propune: (i) introducerea definiției discriminării intersecționale și a obligației de analiză a efectelor cumulative în examinarea plângerilor; (ii) integrarea acestei abordări în elaborarea politicilor și în ghidurile metodologice ale autorităților competente; (iii) consolidarea colectării de date dezagregate relevante, cu garanții de protecție a datelor, pentru a fundamenta intervenții proporționale și țintite.

DREPTUL LA ACCES EFECTIV LA JUSTIȚIE ȘI LA REMEDII EFICIENTE ÎN CAZ DE DISCRIMINARE

Dreptul la un acces efectiv la justiție și la remedii eficiente în cazurile de discriminare continuă să fie subminat de mai multe obstacole structurale în Republica Moldova. Atât raportul de extindere al Comisiei Europene¹¹, cât și recomandările ECRI¹², evidențiază că autoritățile trebuie să asigure alocarea resurselor adecvate și să creeze mecanisme antidiscriminare eficiente, consolidând instituțiile pentru drepturile omului. Cu toate acestea, capacitatea instituțională rămâne limitată: Consiliul pentru Egalitate funcționează cu personal insuficient, Consiliul activează cu circa 58% de personal¹³, ceea ce prelungește termenele de examinare a plângerilor. Totodată, Consiliul nu are competența de a aplica sancțiuni contravenționale direct, această atribuție revenind exclusiv instanțelor, astfel că în practică multe cauze ajung să depășească termenele de prescripție înainte ca vinovații să fie sancționați. În plus, autoritățile de urmărire penală nu investighează cazurile de violență în familie și femicid din perspectiva motivului de prejudecată bazat pe gen, omisiune care împiedică recunoașterea acestor fapte grave ca infracțiuni motivate de ură împotriva femeilor. ECRI a subliniat necesitatea ca organelor de drept să ia în considerare posibilele motive de prejudecată încă de la începutul anchetelor penale, o practică ce nu este încă aplicată riguros, după cum o arată cazurile în care violența împotriva femeilor este tratată ca fapt obișnuit și nu ca una bazată pe ură, rezultând pedepse neproporționate. Totodată, incoerența cadrului normativ generează confuzie statistică și conceptuală: există definiții diferite ale femicidului în Legea nr. 45/2007 privind prevenirea și combaterea violenței în familie și în Codul de procedură penală, ceea ce duce la interpretări neunitare ale fenomenului. Profesioniștii din sistem (polițiști, procurori, judecători) nu dispun încă de instrucțiuni clare și standardizate (pașii de urmat) pentru investigarea eficientă a faptelor motivate de prejudecată, a incitării la discriminare sau la ură, femicid, ceea ce conduce la practici divergente și soluții contradictorii. În absența unor ghiduri metodologice detaliate și a formării continue, prevederile legale recente rămân adesea neaplicate uniform, subminând caracterul previzibil și efectiv al remediilor de care ar trebui să beneficieze victimele discriminării.

RECOMANDĂRI:

Ratificarea Protocolului nr. 12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului și integrarea efectivă a interdicției generale a discriminării. Neadoptarea acestui instrument menține protecția antidiscriminare fragmentară și limitează accesul victimelor la remedii juridice robuste. Pentru a extinde garanțiile și a crește eficiența protecției, se propune: (i) finalizarea ratificării cu un calendar asumat și un plan de implementare; (ii) armonizarea cadrului intern pentru aplicarea coerentă a interdicției generale a discriminării în toate domeniile, inclusiv standarde de probare și remedii; (iii) instruirea sistematică a judecătorilor, procurorilor și avocaților privind aplicarea Protocolului și jurisprudența relevantă.

Consolidarea capacităților instituționale ale Consiliului pentru Egalitate ca mecanism efectiv de remedii în cazurile de discriminare. Pentru răspunsul statului pentru cazurile de discriminare în măsura prevăzută de instituțiile europene efective și conformarea cu obligațiile din procesul de aderare la UE se propune: (i) alocarea de resurse financiare și umane stabile, planificate multianual, inclusiv salarizare competitivă, astfel încât capacitatea de examinare să revină la un nivel funcțional; (ii) extinderea mandatului CpE prin atribuirea competenței de aplicare a sancțiunilor contravenționale pentru fapte de discriminare și posibilitatea de a solicita măsuri provizorii în cazuri urgente, pentru a preveni prejudicii ireparabile; (iii) asigurarea caracterului executoriu al deciziilor CpE și a unui mecanism clar de urmărire a implementării recomandărilor, inclusiv cooperare formalizată cu instanțele, procuratura și autoritățile de control; (iv) acordarea competenței de

¹¹ Raportul Comisiei Europene – Republica Moldova 2025 (SWD(2025)), https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/23fa6af0-89b3-4532-a3d9-d1638727d14c_en?filename=moldova-report-2025.pdf

¹² RAPORTUL ECRI PRIVIND REPUBLICA MOLDOVA (Al șaselea ciclu de monitorizare), 2024 <https://rm.coe.int/sixth-report-on-the-republic-of-moldova-translation-in-romanian-/1680b20f53>

¹³ Raport general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova anul 2024, CPE 2025, https://egalitate.md/wp-content/uploads/2021/01/ce_raport_situatie_2024_final.pdf

sesizare a Curții Constituționale pentru aspecte ce vizează egalitatea și nediscriminarea, în vederea remedierii rapide a normelor discriminatorii.

Eliminarea barierelor financiare în accesul la justiție pentru victimele discriminării și ale violenței în bază de gen, inclusiv prin regimul taxei de stat și al taxei de timbru. Extinderea taxelor judiciare fără mecanisme reale de scutire, amânare sau eșalonare descurajează grupurile vulnerabile și victimele GBV să solicite protecție, despăgubiri și remedii, transformând accesul la justiție într-o garanție iluzorie. Pentru a asigura acces efectiv și egalitatea drepturilor procesuale, se propune: (i) scutirea integrală de taxa de stat și de taxa de timbru pentru toate cererile formulate de victimele violenței sexuale, hărțuirii sexuale și altor forme de GBV; (ii) introducerea expresă a posibilității instanței de a dispune scutirea, amânarea sau eșalonarea taxei de stat și a taxei de timbru în funcție de situația materială, inclusiv pentru persoanele din grupuri vulnerabile și pentru litigiile de interes social; (iii) extinderea asistenței juridice garantate de stat pentru victimele GBV și pentru persoanele din grupuri vulnerabile în proceduri civile, contravenționale și administrative, inclusiv acoperirea costurilor esențiale de reprezentare și asistență în administrarea probelor; (iv) instituirea unor proceduri rapide și standardizate de acordare a facilităților de plată și a asistenței juridice, cu informare clară a justițiabililor și formulare tipizate, pentru a evita revictimizarea și tergiversarea.

Consolidarea expertizei judiciare și medico legale în cauzele de violență bazată pe gen, inclusiv violență sexuală și violență în familie. Deși există instrumente și servicii de expertiză, practica rămâne neuniformă și capacitatea este insuficientă, ceea ce afectează direct calitatea probării și protecția victimelor, iar întârzierile pot ajunge la 1–2 ani de la desemnarea expertizei până la efectuarea acesteia. Pentru a asigura probare eficientă și compatibilitate cu standardele europene, se propune: (i) unificarea și actualizarea protocoalelor existente de examinare medico legală și evaluare psihologică în cauze de violență sexuală și violență în familie, prin aprobarea unor protocoale unice și obligatorii la nivel național, cu termene clare de acces, precum și ghiduri pentru documentarea leziunilor și a impactului psihologic; (ii) asigurarea accesului teritorial la expertize prin extinderea serviciilor și integrarea examinării și consilierii în centre multidisciplinare, inclusiv prin echipe mobile, cu finanțare predictibilă; (iii) alocarea de resurse financiare dedicate pentru creșterea numărului de experți medico legali și psihologi cu competențe relevante, inclusiv prin posturi suplimentare, formare, acreditare și motivare salarială, astfel încât termenele de efectuare a expertizelor să fie reduse substanțial și să nu depășească termene compatibile cu administrarea eficientă a probelor.

Extinderea rețelei de mediatorii comunitari și consolidarea capacităților acestora ca măsură de prevenire, identificare timpurie și referire în cazurile de violență bazată pe gen a femeilor române. În comunități vulnerabile, inclusiv comunități române și localități rurale, accesul redus la informație și la servicii conduce la sub raportarea VBG și la întârzierea protecției. Pentru a crește accesul la protecție și servicii, se propune: (i) majorarea numărului de mediatorii comunitari și definirea unei norme minime de acoperire teritorială, cu finanțare predictibilă; (ii) program de formare inițială și continuă pentru mediatorii privind VBG, ordine de protecție, consimțământ, hărțuire sexuală, violență online, VOG, confidențialitate și referire, cu supervizare; (iii) integrarea mediatorilor în echipele multidisciplinare locale și protocoale de referire către poliție, asistență socială, sănătate și servicii specializate; (iv) asigurarea dotării tehnico materiale minime, inclusiv telefon, acces la internet, transport și materiale informative, pentru intervenție și raportare.

Uniformizarea cadrului normativ privind femicidul și operaționalizarea investigării violenței în familie din perspectiva motivului de prejudecată pe criteriu de gen. Divergențele de definire și practică produc calificări neunitare, dificultăți de analiză a fenomenului și răspuns instituțional insuficient la violența letală împotriva femeilor. Pentru a asigura coerență și investigare efectivă, se propune: (i) alinierea definiției femicidului și corelarea acesteia în legislația relevantă, inclusiv criteriile unitare de înregistrare și raportare; (ii) introducerea obligației explicite de verificare și documentare a motivului de prejudecată de gen în cauzele de violență în familie și omor, cu indicatori clari de risc și de control coercitiv;

Standardizarea investigării și sancționării faptelor motivate de prejudecată, a discursului de ură și a instigării la discriminare. În lipsa unor instrucțiuni clare și a unei practici uniforme, profesioniștii aplică inconsistent conceptul de prejudecată, ceea ce duce la soluții controversate, calificări greșite și sancțiuni rare, iar datele fragmentate nu permit evaluarea reală a fenomenului. Pentru a consolida răspunsul penal și contravențional, se propune: (i) elaborarea și aprobarea unor proceduri standarde de operare pas cu pas pentru poliție, procurori și judecători privind identificarea indicatorilor de prejudecată, colectarea probelor și aplicarea agravantei în cauzele cu motiv de prejudecată, inclusiv femicid (ii) instituirea formării obligatorii și periodice pentru actorii sistemului de justiție, cu module practice pe spețe și standarde de motivare a soluțiilor; (iii) crearea unui sistem unitar de evidență și raportare pe întreg lanțul instituțional, inclusiv interoperabilitatea sistemelor de tip e-dosar între MAI, procuratură, instanțe și CpE, pentru urmărirea cazului de la sesizare la soluție; (iv) clarificarea competențelor instituționale și a traseului de referire între autorități, astfel încât plîngerile să nu fie redirecționate repetat și să nu se piardă în proceduri;

Adoptarea unui cadru legal cuprinzător care să garanteze persoanelor LGBTI recunoașterea juridică în mod efectiv și accesul nediscriminatoriu la drepturi, servicii și remedii. Pentru a asigura protecție efectivă, se propune: (i) instituirea unei proceduri administrative simple (i) instituirea procedurii administrative de recunoaștere juridică a genului, cu termene clare, confidențialitate și protecția datelor, (ii) căi de contestare rapide și efective ale refuzurilor și tergiversărilor, inclusiv facilități de taxe pentru persoanele vulnerabile, (iii) reglementarea accesului nediscriminatoriu la servicii medicale de afirmare a genului, cu protocoale clare și instruirea personalului relevant pentru prevenirea revictimizării, (iv) instituirea unei forme de recunoaștere legală a relațiilor de cuplu între persoanele de același sex, inclusiv parteneriat înregistrat, cu efecte juridice clare, (v) armonizarea legislației conexe pentru eliminarea discriminării în domenii precum patrimoniul, moștenirea, locuința și deciziile medicale.

DREPTUL LA EGALITATE ȘI NEDISCRIMINARE ÎN TOATE POLITICILE PUBLICE

Conform Indexului integrării dimensiunii de gen în politici 2022–2023¹⁴, nivelul general de integrare a egalității de gen în politicile publice din Republica Moldova se situează la un nivel intermediar, cu un scor mediu de 1,86 din 4 puncte posibile, apropiat de nivelul consolidat. Acest scor a fost influențat, în mare parte, de media înaltă acumulată de 3 politici publice care au atins un nivel consolidat de integrare a dimensiunii de gen, cu un punctaj aproape de cel maximal posibil. Din 17 politici analizate, 4 politici se află la nivel incipient de integrare a dimensiunii de gen, în timp ce 8 politici – la nivel intermediar și doar 1 politică la nivel consolidat (Strategia Națională "Educația 2030") și 4 la nivel avansat. Acest lucru indică necesitatea de a continua eforturile de integrare a dimensiunii de gen în politici, având în vedere faptul că o bună parte dintre acestea abordează domenii unde se atestă inegalități de gen relevante (cum ar fi politicile în domeniul dezvoltării regionale, în domeniul sănătății, în domeniul securității).

Rapoartele recente relevă că mecanismele instituționale moldovenești de integrare a egalității de gen – grupurile coordonatoare de gen și unitățile de gen – sunt încă marcate de fragilitate și neclaritate. Raportul periodic CEDAW VII (2024)¹⁵ arată că, deși în 14 ministere funcționează grupuri coordonatoare de gen cu 166 de unități de gen, au fost necesare recomandări pentru clarificarea mandatului acestor structuri și pentru îmbunătățirea coordonării și formării membrilor. Evaluarea Beijing + 30 (2024)¹⁶ confirmă că numărul unităților de gen este de 166, dar subliniază dificultățile persistente în administrația publică locală, remarcând că mecanismul necesită resurse și o abordare intersecțională pentru prevenirea violenței de gen. Raportul Comisiei Europene pentru 2025¹⁷ notează că deși există un mecanism cu focal points și grupuri de coordonare de gen la nivel național și local, acesta „nu funcționează în mod eficient”. Studiul „Behind the Badge” (decembrie 2023)¹⁸ scoate în evidență probleme specifice sectorului poliției: grupurile coordonatoare de gen sunt consultative, membrii lor activează voluntar și se confruntă cu un volum suplimentar de muncă; nu există monitorizare sistematică a implementării recomandărilor și lipsește un cadru comprehensiv de evaluare.

RECOMANDĂRI:

Consolidarea capacităților instituționale în domeniul egalității de gen. Autoritățile trebuie să consolideze capacitatea Departamentului de politici pentru asigurarea egalității de gen al Ministerului Muncii și Protecției Sociale de a coordona și monitoriza implementarea legislației și a măsurilor de politică referitoare la egalitatea de gen, inclusiv a Strategiei privind asigurarea egalității între femei și bărbați și planurile de acțiune aferente, formarea sistematică privind drepturile femeii și egalitatea de gen pentru funcționarii publici la numirea lor inițială și cursuri de perfecționare regulate și monitorizarea progreselor, cu scopul de a asigura integrarea perspectivei de gen în toate sectoarele.

Extinderea atribuțiilor Cancelariei de Stat, pentru a fi direct responsabilă de a analiza politicile publice din perspectiva de gen. Cancelaria de Stat va fi responsabilă să realizeze continuu o analiză a efectelor strategiilor, politicilor și programelor asupra femeilor și bărbaților, înainte de adoptarea oricăror decizii. Pentru a efectua acest lucru, instituția vizată poate folosi *Ghidul pentru integrarea perspectivei egalității de gen*¹⁹ propus spre

¹⁴ Indexului integrării dimensiunii de gen în politici publice 2022–2023, CPD, Septembrie 2023
https://progen.md/wp-content/uploads/2023/11/Index_gender-mainstreaming-.pdf

¹⁵ Raportul periodic CEDAW VII (2024),
<https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/05/Seventh-Periodic-Report-on-the-Implementation-of-the-Convention-on-the-Elimination-of-All-Forms-of-Discrimination-Against-Women-in-the-Republic-of-Moldova-2024.pdf>

¹⁶ Raportul Beijing + 30 (versiunea în limba engleză, 2024),
https://www.unwomen.org/sites/default/files/2024-09/b30_report_moldova_en.pdf

Raportul Beijing + 30 (versiunea în limba română, 2024).
<https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/05/Raportul-de-tara-privind-implementarea-angajamentelor-Declaratiei-de-la-Beijing-si-a-Platformei-de-actiune-Beijing30.pdf>

¹⁷ Raportul Comisiei Europene – Republica Moldova 2025 (SWD(2025)), https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/23fa6af0-89b3-4532-a3d9-d1638727d14c_en?filename=moldova-report-2025.pdf

¹⁸ Studiul „Behind the Badge: Assessing the Working Conditions of Moldovan Police Officers Through a Gender Lens” (Decembrie 2023),
https://www.genderassociations.com/wp-content/uploads/2024/05/Behind_the_Badge_digital_version_FINAL.pdf

¹⁹ Ghid pentru integrarea perspectivei egalității de gen în procesul de elaborare a politicilor publice
https://progen.md/wp-content/uploads/2020/12/1656_ghid_final_ro-ru.pdf

utilizare instituțiilor publice în procesul de elaborare a politicilor publice. Ghidul prevede o metodologie, care este un instrument complementar universal și se pliază pe etapele de elaborare și pe structura documentelor de politici dezvoltate în conformitate cu cadrul legal și normativ în vigoare.

Consolidarea și asigurarea funcționalității unităților gender și grupurilor coordonatoare în domeniul gender. Deși legea prevede că atât autoritățile centrale, cât și cele locale trebuie să instituie unități gender și grupuri coordonatoare gender, acestea sunt rareori funcționale. Unităților gender le lipsește un mandat instituțional clar susținut de proceduri clare, le lipsește orice motivație pe termen lung, deoarece munca lor nu este recunoscută, evaluată și remunerată în mod corespunzător. Unitățile gender nu sunt funcționale inclusiv din cauza fluctuației mari a personalului, dar și a capacităților limitate, deoarece există puțină voință politică de a le consolida și de a le face funcționale. Respectiv, este necesară: (i) instituirea unităților gender și grupuri coordonatoare gender în toate instituțiile publice centrale și locale; (ii) revizuirea atribuțiilor și fișelor de post asigurând remunerare corespunzătoare; (iii) capacitatea unităților de gender și grupuri coordonatoare de gender.

Implementarea unei metodologii pentru analiza impactului reglementărilor normative asupra persoanelor cu dizabilități (AIR adaptat pentru inițiativele legislative ce vizează dreptul persoanelor cu dizabilități). O metodologie dedicată pentru evaluarea impactului ar crea cadrul necesar prin care drepturile persoanelor cu dizabilități să fie protejate încă din etapa de concepere a unei reglementări. Această metodologie ar servi ca un filtru esențial, identificând din timp posibilele efecte negative și permițând ajustarea reglementărilor pentru a preveni costuri sociale și economice pe termen lung. Implementarea unei astfel de metodologii specifice nu doar răspunde unor nevoi stringente, dar și afirmă angajamentul autorităților pentru construirea unei societăți în care toți cetățenii, fără excepție, au șansa de a contribui și de a beneficia de progresul comun. În acest sens se propune: (i) Elaborarea unei metodologii standardizate pentru analiza impactului reglementărilor asupra persoanelor cu dizabilități, inclusiv a femeilor cu dizabilități, integrată în procesul legislativ și decizional, pentru a asigura că nevoile și drepturile acestora sunt luate în considerare de la bun început. (ii) Impunerea obligativității efectuării acestei analize în etapa de concepere a oricărei reglementări noi, pentru a preveni apariția unor bariere legislative care ar putea afecta negativ persoanele cu dizabilități. (iii) Implicarea activă a persoanelor cu dizabilități și a organizațiilor reprezentative în procesul de evaluare, prin consultări publice și participare în grupuri de lucru, asigurându-se că perspectivele și experiențele lor sunt reflectate în deciziile finale. (iv) Formarea și sensibilizarea personalului din instituțiile publice cu privire la importanța analizei impactului și la modalitățile eficiente de evaluare, pentru a crește competența și responsabilitatea în procesul decizional. (v) Monitorizarea și evaluarea continuă a reglementărilor existente, pentru a identifica și remedia în timp util eventualele efecte negative asupra persoanelor cu dizabilități, asigurându-se adaptabilitatea și relevanța permanentă a cadrului legislativ. (vi) Asigurarea transparenței procesului de evaluare prin publicarea rezultatelor și a rapoartelor de impact, consolidând încrederea publicului în instituțiile statului și promovând responsabilitatea și deschiderea în actul guvernării.

DREPTUL LA EDUCAȚIE EGALĂ, INCLUZIVĂ ȘI FĂRĂ STEREOTIPURI

Sistemul educațional din Republica Moldova se caracterizează prin inegalități de acces, parcursuri educaționale diferite, continuitate și rezultate inechitabile între grupuri. Deși femeile au, în medie, un nivel de instruire mai înalt decât bărbații (26,2% dintre femeile de 25–64 ani dețin studii superioare, comparativ cu 19,0% dintre bărbați), bărbații sunt supra-reprezențați atât în rândul celor cu nivel scăzut de educație, cât și al celor care părăsesc timpuriu studiile (18,6% față de 16,4% în grupa 18–24 ani). Aceste dezechilibre sunt accentuate de segregarea pe domenii de studiu în formarea profesională și învățământul superior, unde fetele se concentrează în domenii cu randament economic mai redus, iar băieții în domenii tehnice și ingineresti. Drept consecință, avantajul educațional al femeilor nu se transpune în rezultate echivalente pe piața muncii, iar sistemul educațional continuă să reproducă stereotipuri de gen și inegalități structurale²⁰.

Vulnerabilitățile educaționale se reflectă și în fenomenul NEET, care, deși înregistrează o tendință generală de scădere (de la 27,4% în 2019 la 20,3% în 2024 pentru grupul 15–29 ani), rămâne marcat de disparități de gen persistente, femeile fiind afectate disproporționat. Responsabilitățile familiale constituie principala barieră pentru tinere, în timp ce bărbații invocă frecvent lipsa relevanței studiilor sau rigiditatea sistemului educațional. Aceste riscuri sunt amplificate de un mediu educațional insuficient adaptat nevoilor diverse ale elevilor și studenților²¹, în special pentru persoanele cu dizabilități și/sau cu CES – deși majoritatea copiilor sunt încadrați în învățământul general, majoritatea se confruntă cu bariere de integrare și menținere din cauza dotărilor insuficiente, dar și sistemului slab pregătit²². Mai mult, un studiu recent arată că peste 50% dintre elevii absolvenți cu dizabilități nu continuă studiile profesionale²³. Totodată, în instituțiile de învățământ se atestă și persistența violenței, hărțuirii, inclusiv hărțuirii sexuale. Studiile naționale indică faptul că fiecare al cincilea tânăr care își face studiile în învățământul profesional tehnic și universitar a fost expus unei forme de hărțuire sexuală. Incidența hărțuirii sexuale este mai înaltă în cazul formelor subtile, acestea fiind și mai puțin recunoscute și percepute drept forme de abuz²⁴.

RECOMANDĂRI:

Instituirea unui mecanism național privind identificarea tinerilor cu risc înalt de a părăsi sistemul de învățământ. Este crucială identificarea și abordarea tinerilor predispuși să întrerupă studiile sau să întâmpine dificultăți de integrare pe piața muncii. În acest scop, este necesar ca Ministerul Educației și Cercetării să dezvolte un mecanism de identificare a tinerilor aflați în zona de risc, prin implementarea următoarelor acțiuni: (i) analiza practicilor internaționale în ceea ce privește implementarea instrumentelor de evaluare a riscurilor în rândul elevilor; (ii) dezvoltarea unui instrument de evaluare a riscului de a deveni NEET, care va include o serie de indicatori cu privire la factorii individuali, sociali, economici și educaționali, prin prisma cărora va fi estimat gradul general de risc; (iii) Implementarea unui sistem electronic centralizat pentru gestionarea și organizarea datelor rezultate din evaluări; (iv) oferirea de suport instituțiilor de învățământ pentru a pune în aplicare instrumentul de evaluare a riscului. Procesului de evaluare vor fi supuși elevii claselor absolvente; (v) elaborarea unui cadru general de intervenție în cazul identificării tinerilor aflați în zona de risc, care va fi preluat și adaptat de către fiecare instituție de învățământ (efort educațional suplimentar,

²⁰ Portretul statistic al femeilor și bărbaților în Republica Moldova, Biroul Național de Statistică, 2025, https://statistica.gov.md/ro/portretul-statistic-al-femeilor-si-barbatilor-in-republica-moldova-9617_61689.html

²¹ Tinerii NEET în Republica Moldova: O analiză a inegalităților și oportunităților de integrare educațională și profesională, Consiliul European, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD), 2025, <https://rm.coe.int/ron-vet-related-needs-assessment-survey-focused-on-the-current-needs-of/native/1680b372d0>

²² Raportul de analiză a lacunelor și identificarea priorităților viitoare pentru îmbunătățirea sistemului de asigurare cu tehnologii asistive, AOPD, <https://aopd.md/raportul-de-analiza-a-lacunelor-si-identificarea-prioritatilor-viitoare-pentru-imbunatatirea-sistemului-de-asigurare-cu-tehnologii-asistive-in-sectorul-educational/>

²³ Analiza decalajelor în educația incluzivă, UNICEF, 2025, <https://shorturl.at/c25sm>

²⁴ Calea dificilă spre un loc de studii sigur: Studiu privind percepțiile și incidența fenomenului hărțuirii sexuale în instituțiile de învățământ din Moldova, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD), 2021, https://progen.md/wp-content/uploads/2021/12/Raport_hartuire_sexuala_in_sistemul_educational_web-1.pdf

referire la servicii de suport, consiliere, etc.); (vi) revizuirea periodică a indicatorilor de evaluare a riscului de a deveni NEET și ajustarea instrumentului.

Revizuirea curriculum-ului educațional în scopul oferirii condițiilor extinse pentru flexibilitatea programelor de studii. Aceasta se referă la posibilitatea celor care studiază sau doresc să studieze de a-și adapta calea de învățare la interesele și abilitățile sale. Astfel, flexibilitatea ar oferi posibilitatea tuturor de a beneficia fie de o perioadă mai lungă pentru a finaliza studiile, fie de opțiunea de a participa la cursuri predate prin metode alternative/hibride (de exemplu, învățarea la distanță), fie de alte metode flexibile ce pot fi oferite în scopul alinării cât mai potrivite la necesitățile doritorilor de a face studii. Totodată, această opțiune ar fi valabilă și pentru persoanele care recurg la emigrare, inclusiv în scop de muncă. Flexibilizarea programelor de studii este necesară atât la nivel de instituții de învățământ profesional tehnic, cât și la nivel universitar, și ar putea include: (i) împărțirea programelor în unități sau module pentru a permite migrarea în cadrul sistemului educațional, (ii) oferirea de oportunități de transfer de credite sau recunoașterea învățării anterioare, (iii) introducerea posibilității de a participa la cursuri de seară/ de weekend sau de a participa la cursuri cu fracțiune de normă, (iv) introducerea posibilității de a decide durata în care pot fi acumulate creditele de studii necesare, (v) acces la metode de predare alternative/ individualizate (studii la distanță, în format hibrid, etc.).

Creșterea relevanței învățământului superior și a celui profesional-tehnic pentru piața muncii. Această recomandare poate fi implementată prin mai multe măsuri, precum: (i) extinderea învățământului dual și a parteneriatelor cu sectorul privat, (ii) diversificarea calificărilor oferite în format dual în funcție de nevoile economice locale și regionale, (iii) finalizarea cadrului normativ privind calificările parțiale (micro-calificări) și profesiile reglementate și popularizarea certificării competențelor profesionale dobândite în câmpul muncii (educație non-formală și informală), dar și (iv) corelarea comenzii de stat cu prognozele privind deficitul de specialiști în educație, inginerie, IC și alte domenii prioritare²⁵.

Asigurarea funcționării grupelor cu program prelungit de educație pentru copii (after-school). Acest tip de programe educaționale oferă posibilitate părinților să-și îndeplinească sarcinile de serviciu fără a fi expuși la potențiale cazuri de discriminare în muncă din cauza responsabilităților de îngrijire a copiilor. Menționăm că, din 2016 cadrul legal prevede la nivel național oferirea programelor prelungite de educație (programe publice), însă există anumite lacune. În prezent, Regulamentul de organizare și funcționare a claselor/grupelor cu program prelungit prevede că autoritățile publice locale, de comun acord cu instituția de învățământ, pot (dar nu sunt obligate) să decidă organizarea claselor grupelor cu program prelungit. Drept urmare, APL-urile decid, de regulă, să nu deschidă astfel de grupe, ceea ce limitează realizarea dreptului părinților la muncă. În scopul remedierii situației, dar și oferirii de șanse mai multor părinți angajați de a-și încadra copiii în astfel de grupe, recomandăm: (i) introducerea obligativității funcționării grupelor cu program prelungit în instituțiile publice de învățământ primar în toate localitățile din țară; (ii) majorarea resurselor financiare alocate din bugetul de stat pentru toate instituțiile publice de educație, întru sporirea posibilității mai multor copii să frecventeze astfel de grupe cu program prelungit, fără ca părinții să fie nevoiți să acopere taxe adiționale (inclusiv pentru pauzele alimentare), (iii) revizuirea și diversificarea curriculumului educațional pentru acest tip de program, astfel, încât să fie cât mai mult centrat spre necesitățile și interesele copiilor.

Alocarea de resurse financiare pentru adaptarea instituțiilor de învățământ la nevoile persoanelor cu dizabilități și pentru crearea de servicii alternative de îngrijire a copiilor la locul de muncă, conform prevederilor Legii 367/2022. Această recomandare poate fi implementată prin programul „Satul European Expres”, inițiat de Guvernul Republicii Moldova și finanțat din Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL), care urmărește modernizarea rapidă a infrastructurii rurale. Programul se adresează autorităților publice locale și cuprinde mai multe măsuri de finanțare, printre care măsurile 1.2, 2.1, 2.2, 2.3

---

²⁵ Raport de Stare a Țării, Expert Grup, 2025, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/RST_2025-Ro.pdf-correctedByPAVE.pdf

și 2.4, identificate în colaborare cu autoritățile locale. Deoarece accesibilizarea și adaptarea spațiilor instituțiilor educaționale se încadrează în aceste măsuri, este fezabil să se organizeze un concurs separat în cadrul Programului „Satul European Expres” dedicat acestor obiective. Pentru a implementa un apel dedicat accesibilizării și adaptării instituțiilor de învățământ, este esențial să existe un acord între Ministerul Educației, Ministerul Muncii și Protecției Sociale și Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale. De asemenea, este necesară elaborarea și aprobarea unui ghid de aplicare prin Decizia Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale, iar bugetul necesar trebuie stabilit și alocat de către Guvern. Odată îndeplinite aceste condiții, apelul poate fi lansat, oferind oportunități concrete pentru accesibilizarea și adaptarea instituțiilor de învățământ, în beneficiul persoanelor cu dizabilități și al părinților cu copii mici.

Instituirea obligației pentru instituțiile de învățământ de a crea servicii de îngrijire la locul de studii. Această măsură prevede ca instituțiile de educație care au înregistrați la studii cel puțin 5% din numărul total de studenți din țară, să fie obligate prin lege să creeze spații pentru copiii elevilor/studenților care își urmează studiile în instituția respectivă. După analiza Codului Educației, cea mai potrivită locație pentru a introduce obligația instituțiilor de învățământ de a crea servicii de îngrijire la locul de studii ar fi în cadrul Articolului 20 - Organizarea învățământului general, unde se menționează deja responsabilitățile instituțiilor de învățământ privind asigurarea educației de calitate, îngrijire și sprijin pentru toți elevii și studenții. Aici ar putea fi adăugată o nouă prevedere, după cum urmează: Articolul 20, Alineatul 8: „Instituțiile de învățământ profesional tehnic (VET) și universitățile care înregistrează un număr de studenți egal cu cel puțin 5% din numărul total de studenți din țară vor fi obligate să creeze și să întrețină spații adecvate pentru îngrijirea copiilor studenților. Aceste spații trebuie să fie echipate corespunzător și administrate de personal calificat, asigurând un mediu sigur și stimulat pentru dezvoltarea copiilor. Pentru implementarea acestei măsuri, instituțiile pot accesa fonduri guvernamentale și pot stabili parteneriate public-private.” Pentru a asigura o tranziție eficientă către această nouă obligație, se poate oferi o perioadă de adaptare de 2-3 ani înainte ca obligația să intre în vigoare. În această perioadă, instituțiile de învățământ vor avea posibilitatea să acceseze fonduri prin apeluri de granturi lansate de Ministerul Educației, să implementeze treptat măsurile necesare sau să identifice alte surse de finanțare externe. Acest interval de tranziție va permite instituțiilor să se adapteze și să-și dezvolte capacitățile necesare pentru a îndeplini noile cerințe legislative.

Sporirea accesului copiilor cu CES și/sau dizabilități la tehnologii asistive pentru integrarea și menținerea acestora în sistemul educațional. Acest lucru poate fi realizat prin următoarele: (i) dezvoltarea unui mecanism de identificare a nevoilor copiilor cu CES și/sau cu dizabilități pentru tehnologii asistive pe categoriile recomandate de OMS, (ii) elaborarea unui program național cu privire la asigurarea accesului la tehnologii asistive (mobilitate, auz, vâz, comunicare, cogniție, mediu), (iii) elaborarea Foii de parcurs pentru dotarea instituțiilor de învățământ cu TA, (iv) elaborarea unui mecanism clar de finanțare a TA cu stabilirea surselor (bugetul de stat, FAOAM, Fondul Educației Incluzive) și a subprogramelor bugetare²⁶.

Asigurarea accesului elevilor cu CES la studii profesionale, fără discriminare. În prezent, accesul persoanelor cu cerințe educaționale speciale (CES) la învățământul profesional tehnic este afectat de prevederi restrictive din Regulamentul aprobat prin Ordinul nr. 648/2022 al Ministerul Educației și Cercetării, care condiționează admiterea la anumite programe de formare profesională tehnică de tipul actului de studii prezentat, fără a asigura recunoașterea deplină și echivalarea certificatelor obținute în baza planurilor educaționale individualizate (ASG/PEI), ceea ce conduce, în practică, la limitarea accesului acestor absolvenți la programe postsecundare sau cu durată mai mare. În mod particular, pct. 9 lit. b) anexa nr. 1 din Regulament prevede că la concursul de admitere la programe de formare profesională tehnică secundară cu durata de 2 ani, pentru instruirea într-o meserie, se pot înscrie candidații ce dețin certificatul de studii gimnaziale (sau un act de studii echivalent), certificatul de studii gimnaziale cu seria specifică ASG/PEI sau persoanele care nu au absolvit 9

---

²⁶ Raportul de analiză a lacunelor și identificarea priorităților viitoare pentru îmbunătățirea sistemului de asigurare cu tehnologii asistive, AOPD, <https://aopd.md/raportul-de-analiza-a-lacunelor-si-identificarea-prioritatilor-viitoare-pentru-imbunatatirea-sistemului-de-asigurare-cu-tehnologii-asistive-in-sectorul-educational/>

clase și împlinesc vârsta de 16 ani pe parcursul anului de studii. Astfel, absolvenții cu CES pot avea acces doar la programe cu durată maximă de 2 ani, limitând astfel opțiunile educaționale disponibile. Această abordare a fost calificată drept discriminare directă pe criteriu de dizabilitate/CES printr-o decizie a Consiliului pentru Egalitate, care a constatat că aplicarea normei produce un tratament mai puțin favorabil comparativ cu alți candidați²⁷. În acest context, se recomandă modificarea expresă a Ordinului nr. 648/2022 prin introducerea unei prevederi care să garanteze echivalarea automată a certificatelor de studii gimnaziale obținute în baza PEI pentru accesul la toate nivelurile învățământului profesional tehnic, prin excluderea textului “certificatului de studii gimnaziale cu seria specifică ASG/PEI” din conținutul normei de la pct. 9 subpct. (1) lit. b) și operarea modificărilor necesare în sistemul informațional e-Admitere SIME ÎPT, precum și instituirea obligației explicite a instituțiilor de învățământ de a aplica adaptări rezonabile în procesul de admitere, sub monitorizarea periodică a respectării principiului nediscriminării.

Extinderea la nivel național a modelului „Universitatea Vârstei a Treia” (U3A), ca instrument strategic de promovare a învățării pe tot parcursul vieții și de consolidare a educației incluzive. Acest program de educație non-formală pentru adulți și persoane în vârstă, inițiat în 2023 și implementat în parteneriat cu UNFPA Moldova, a atras peste 150 de seniori în Chișinău, Bălți și Cahul în anul academic 2025–2026, oferindu-le oportunități de educație formală și digitală, socializare și participare activă în comunitate²⁸. Modelul U3A a demonstrat impact pozitiv asupra incluziunii sociale, dezvoltării competențelor digitale și participării civice a persoanelor vârstnice. Extinderea acestuia la nivel național, în raioane, cu alocare bugetară dedicată și integrare formală în politicile educaționale, inclusiv prin formate flexibile și accesibile pentru persoane cu dizabilități și din zone izolate (cursuri modulare, online, parteneriate cu APL și biblioteci), ar contribui la reducerea izolării sociale, la creșterea alfabetizării digitale și la valorificarea potențialului economic și civic al populației adulte, în concordanță cu angajamentele asumate în procesul de aderare la UE.

Introducerea și promovarea educației sexuale în programul școlar. Potrivit datelor oficiale pentru anul 2024, s-au înregistrat 4 avorturi în rândul fetelor sub 15 ani, iar între 15-19 ani au avut loc 322 de avorturi (echivalentul a 4,9 la 1000 de femei din această categorie)²⁹. În aceeași perioadă, au fost raportate 43 de nașteri la adolescente sub 16 ani și 1.176 de nașteri la cele cu vârsta între 16-19 ani³⁰. Situația impune: (i) Introducerea educației sexuale ca disciplină obligatorie în curriculumul școlar, care să includă subiecte precum prevenirea sarcinilor nedorite, infecțiile cu transmitere sexuală, noțiunile de consimțământ și recunoașterea violenței sexuale; (ii) Crearea de programe și cursuri adresate adulților (părinți, cadre didactice, profesioniști din domenii conexe) pentru a consolida cunoștințele și abilitățile necesare informării și ghidării copiilor și adolescenților într-un mod responsabil și sigur.

Dotarea instituțiilor de învățământ cu produse de igienă menstruală. Pentru a asigura accesul echitabil la educație și a elimina barierele care afectează participarea fetelor la procesul educațional, se recomandă adoptarea unui cadru normativ clar privind dotarea instituțiilor de învățământ cu produse de igienă menstruală. În acest sens, Ministerul Educației și Cercetării trebuie să emită un ordin prin care absorbantele și alte produse de igienă menstruală să fie incluse explicit pe lista consumabilelor obligatorii de igienă personală ce trebuie asigurate gratuit în școli, alături de hârtia igienică și săpun. Ordinul ar trebui să actualizeze normativele existente, să stabilească responsabilitatea directă a administrațiilor instituțiilor de învățământ pentru asigurarea acestor produse și să introducă obligația instalării de dispensere sau cutii speciale în grupurile sanitare pentru fete, astfel încât accesul să fie discret, constant și nediscriminatoriu. În paralel, este necesară instituirea unui mecanism de bugetare sustenabilă, fundamentat pe estimările de cost

---

²⁷ Decizia Consiliului pentru Egalitate din 23 ianuarie 2025, cauza nr. 184/24, https://egalitate.md/wp-content/uploads/2021/01/189_24_Decizie_constatare_votat.pdf

²⁸ Programul “Universitatea de vârstă a treia”, UNFPA, 2025, <https://moldova.unfpa.org/en/news/university-third-age-model-program-moldova-booming-stimulating-lifelong-learning-and-active>

²⁹ Întreruperi de sarcină, Biroul Național de Statistică, 2024, <https://shorturl.at/PaDe5>

³⁰ Născuți-vii după vârsta mamei, Biroul Național de Statistică, 2024, <https://shorturl.at/O4JvS>

per elevă, furnizate de Fondul Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA), astfel încât fiecare instituție să poată planifica realist resursele necesare. Începând cu următorul ciclu bugetar, finanțarea per elev ar trebui ajustată corespunzător sau completată prin alocări din bugetele autorităților publice locale, iar ghidurile de finanțare aferente programelor naționale de investiții în infrastructura școlară, inclusiv etapa a II-a a Programul „Satul European”, trebuie modificate astfel încât orice proiect de renovare a grupurilor sanitare să fie eligibil doar dacă include: instalarea dispenserelor pentru produse menstruale, un buget distinct pentru stocul inițial și un plan de reprovizionare pe minimum 12 luni, corelat cu bugetul de funcționare al școlii.

Introducerea în disciplinele obligatorii a unor module (transversal) care promovează egalitatea, nonviolența și incluziunea, pentru prevenirea violenței în bază de gen și promovarea toleranței. Conform art. 14.1 al Convenției de la Istanbul este esențial să se includă în curriculumul formal al instituțiilor de învățământ, la toate nivelurile, module în cadrul disciplinelor obligatorii care abordează teme precum egalitatea între femei și bărbați, rolurile de gen ne-stereotipe, respectul reciproc, rezolvarea non-violentă a conflictelor, educația sexuală, toleranța și incluziunea. Pentru implementarea acestei măsuri, se propune: (i) elaborarea și integrarea materialelor didactice adaptate capacității în evoluție a elevilor, asigurând accesibilitatea și relevanța informațiilor pentru fiecare grupă de vârstă, care să includă și informații despre mecanismele de protecție și modalități de raportare; (ii) formarea și instruirea cadrelor didactice pentru a aborda eficient aceste teme și pentru a promova un mediu educațional incluziv și sensibil; (iii) colaborarea cu organizații specializate și experți în domeniu pentru a asigura calitatea și actualitatea conținutului educațional; (iv) monitorizarea și evaluarea impactului acestei discipline asupra atitudinilor și comportamentelor elevilor, ajustând programa în funcție de rezultate.

Consolidarea eforturilor de prevenire și combatere a hărțurii sexuale la locul de studii. Această situație impune: (i) Completarea Codului Educației cu un capitol dedicat interzicerii hărțurii sexuale, care să oblige toate instituțiile de învățământ să adopte un mecanism intern de prevenire, raportare și investigare a acestui fenomen; (ii) Aprobarea și instituționalizarea unei metodologii pentru evaluarea nivelului de maturitate al proceselor interne din instituțiile educaționale în prevenirea și combaterea hărțurii sexuale; (iii) Incluziunea obligatorie în curriculum pentru toate nivelurile de învățământ a unor subiecte axate pe diminuarea și eliminarea tuturor formelor de discriminare, hărțuire, abuz sexual și violență; (iv) Elaborarea unui Program Național anti-hărțuire, care să ofere un răspuns integrat și coerent la nivel sistemic pentru reducerea fenomenului de hărțuire în educație; (v) Formarea cadrelor didactice și a personalului din instituțiile de învățământ în recunoașterea, prevenirea și raportarea cazurilor de hărțuire sexuală; (vi) Elaborarea unor ghiduri de bune practici adaptate tuturor tipurilor de învățământ, pentru a asigura o abordare unitară și eficientă în întreaga țară.

DREPTUL LA SĂNĂTATE ȘI AUTONOMIE CORPORALĂ

În Republica Moldova, indicatorii de sănătate evidențiază diferențe importante de gen și teritoriale. Speranța de viață a femeilor este semnificativ mai mare decât a bărbaților (mai exact 75 ani (rural) și 77 ani (urban) pentru femei și 66 ani (rural) și 69 ani (urban) pentru bărbați în anul 2024)³¹, însă femeile petrec mai mulți ani în stare de sănătate precară și cu afecțiuni cronice, ceea ce indică inegalități privind calitatea vieții și accesul la servicii medicale.³² În același timp, natalitatea este în scădere constantă, numărul nașterilor vii reducându-se semnificativ în ultimul deceniu, valoarea micșorându-se aproape în jumătate.³³ Unul dintre factorii care explică acest fenomen este și incidența violenței obstetricale, or fiecare a doua femeie care a trecut prin experiența gravidității și/ sau nașterii a suferit de cel puțin o formă de violență³⁴, experiență ce descurajează planificarea nașterilor ulterioare.

Accesul la servicii medicale este inegal, în special între mediul urban și rural și între diferite grupuri socio-economice. Persoanele din gospodăriile cu venituri reduse și din mediul rural accesează mai rar servicii medicale și amână adresarea la medic mai frecvent decât populația urbană, în principal din motive financiare și din cauza distanței până la instituțiile medicale.³⁵ Adicional, datele arată că plata directă pentru medicamente și investigații constituie una dintre principalele bariere de acces, iar costurile tratamentului determină o parte a populației să renunțe la servicii sau să recurgă la autotratament, realitate prezentă în ultimii ani.³⁶ Accesul la serviciile medicale este îngrădit și din cauza lipsei accesibilității fizice, mai cu seamă pentru persoanele cu dizabilități și pentru cele cu mobilitate redusă. O parte a infrastructurii medicale nu este adaptată corespunzător (lipsa rampelor funcționale, lifturilor, grupurilor sanitare adaptate sau a echipamentelor medicale ajustabile), ceea ce limitează accesul efectiv la consultații și investigații. Aceste bariere sunt mai pronunțate în cazul serviciilor de sănătate reproductivă, unde cabinetele ginecologice și mesele de examinare nu sunt adaptate pentru femeile cu dizabilități locomotorii sau pentru persoanele cu mobilitate redusă, fapt care restricționează accesul la consultații, screening și monitorizarea sarcinii.

RECOMANDĂRI:

Sporirea accesului la serviciile medicale pentru grupurile vulnerabile prin: (i) asigurarea accesului la servicii stomatologice esențiale prin instituirea unui mecanism public de acoperire a serviciilor stomatologice de bază, din fondul bugetului de asigurări medicale, pentru persoanele vârstnice și persoanele cu dizabilități, inclusiv consultații, tratamentul urgențelor stomatologice, extracții, tratamentul infecțiilor și gestionarea afecțiunilor dentare cronice. Lipsa accesului la servicii stomatologice generează frecvent complicații medicale (infecții sistemice, malnutriție, agravarea bolilor cronice) și costuri medicale ulterioare mai mari, motiv pentru care intervenția preventivă și tratamentul timpuriu sunt cost-eficiente pentru sistemul de sănătate; (ii) extinderea pachetului compensat cu consumabile medicale pentru îngrijirea la domiciliu prin includerea în lista bunurilor compensate a consumabilelor medicale necesare îngrijirii continue la domiciliu, precum materiale pentru pansament, seringi, ace, teste glicemice și dozoare de insulină, pungi pentru stomă, produse absorbante (scutece pentru adulți) și alte materiale indispensabile îngrijirii persoanelor imobilizate sau dependente. Deși unele din acestea sunt incluse în lista celor compensate, acestea nu sunt disponibile peste tot, sau se oferă în cantități limitate, fie sunt compensate parțial. Măsura vizează persoanele vârstnice, persoanele cu dizabilități

³¹ Speranța de viață la naștere- 2024, Biroul Național de Statistică,

https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice_POP020/POP020700.px/table/tableViewLayout2/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

³² Accesul populației la serviciile de sănătate- 2022, Biroul Național de Statistică,

https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/acces_servicii_sanatate/Acces_servicii_sanatate_2022.pdf

³³ Născuți-vii 2014-2024, Biroul Național De Statistică,

https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice_POP030/POP030100.px/table/tableViewLayout2/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

³⁴ Fără Voce. Fără Lege. Fără Dreptate. Primul studiu privind violența obstetrică și ginecologică în Republica Moldova, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, <https://progen.md/6708/>

³⁵ Moldova inegală. Realitatea vulnerabilităților anului 2025 și calea de urmat, 2025, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare,

<https://progen.md/moldova-inegala-realitatea-vulnerabilitatilor-anului-2025-si-calea-de-urmat/>

³⁶ Can people afford to pay for health care?, Organizația Mondială a Sănătății, <https://www.who.int/europe/news/item/28-12-2020-can-people-afford-to-pay-for-health-care-new-report-considers-status-of-universal-health-coverage-in-the-republic-of-moldova>

severe și persoanele cu boli incurabile, pentru care îngrijirea la domiciliu reprezintă forma principală de asistență medicală și socială. Compensarea acestor produse reduce presiunea financiară asupra gospodăriilor, previne spitalizările evitabile și susține menținerea beneficiarilor în comunitate; (iii) *creșterea finanțării pentru accesibilizarea infrastructurii medicale și balneare* prin dublarea alocărilor financiare destinate adaptării infrastructurii instituțiilor medico-sanitare și a centrelor balneare pentru a asigura accesul fizic al persoanelor cu mobilitate redusă, în conformitate cu standardele naționale de construcție și accesibilitate (rampe conforme, lifturi, grupuri sanitare adaptate, sisteme de orientare și semnalizare accesibilă, spații de așteptare adaptate). Lipsa accesibilității fizice rămâne una dintre principalele bariere în utilizarea serviciilor medicale de către persoanele cu dizabilități și vârstnici, iar investițiile în accesibilizare contribuie direct la creșterea ratei de utilizare a serviciilor preventive și de reabilitare.

Revizuirea mecanismului de asigurare medicală obligatorie pentru persoanele care își pierd statutul de angajat pe parcursul anului și pentru persoanele cu activități atipice de muncă. Actualul cadru legislativ privind asigurarea obligatorie de asistență medicală generează inechități pentru persoanele cu statut ocupațional instabil, în special pentru persoanele neangajate, pentru cele care activează în baza contractelor de prestări servicii și pentru persoanele care își pierd locul de muncă în cursul anului calendaristic. În prezent, persoanele care încetează raporturile de muncă își pierd automat statutul de persoană asigurată, chiar dacă anterior au contribuit la fondurile de asigurare medicală. În cazul în care pierderea locului de muncă survine după perioada de grație (după luna martie), acestea sunt obligate să procure polița medicală în sumă fixă integrală, fără a se lua în calcul contribuțiile deja achitate. Astfel, persoanele pot ajunge să plătească de două ori pentru același an: odată prin contribuțiile salariale reținute anterior și ulterior prin achitarea poliței, ceea ce creează o povară disproporționată și descurajează menținerea continuității asigurării. Totodată, cadrul normativ actual nu recunoaște corespunzător persoanele care activează în baza contractelor de prestări servicii, deși acestea achită contribuții procentuale din veniturile realizate, neavând un mecanism clar de obținere a statutului de persoană asigurată. Pentru eliminarea acestor inechități se recomandă: (i) *Instituirea unui mecanism de continuitate a statutului de asigurat* pentru persoanele care au încetat raporturile de muncă, astfel încât: 1. persoanele să poată procura polița medicală la preț redus indiferent de momentul pierderii locului de muncă pe parcursul anului; sau 2. în cazul în care contribuțiile achitate anterior încetării raporturilor de muncă sunt cel puțin egale cu costul anual al primei de asigurare medicală obligatorie, să li se acorde automat statutul de persoană asigurată până la sfârșitul anului calendaristic; (ii) *Scutirea persoanelor neangajate fără venituri de obligația de a achita prima de asigurare în sumă fixă*, în vederea reducerii poverii financiare asupra persoanelor vulnerabile, fie prin asigurarea acestora din bugetul asigurărilor medicale, fie să existe posibilitatea de a fi achitată etapizat; (iii) *Crearea unui mecanism legal de recunoaștere a contribuțiilor persoanelor care prestează servicii și acordarea statutului de persoană asigurată proporțional contribuțiilor achitate*; (iv) *Revizuirea Legii nr. 1593/2002 și a Hotărârii Guvernului nr. 1246/2018, pentru a include explicit persoanele cu alte forme economice independente de ocupare și persoanele care au încetat raporturile de muncă în cursul anului, asigurând continuitatea, echitatea și universalitatea sistemului de asigurare medicală obligatorie.*

Dezvoltarea serviciilor de geriatrie, a serviciilor de lungă durată și de îngrijire paliativă. Integrarea serviciilor „geriatrice” în Programul UNIC, cu acoperire în spectrul serviciilor medicale, medicamente compensate etc. Definirea sistemului de servicii sociale și medicale integrate, care să se concentreze pe nevoile oamenilor.

Extinderea accesului la transport medical asistat pentru grupurile vulnerabile. Accesul la transport medical asistat este în prezent limitat la serviciile prespitalicești de urgență, ceea ce afectează persoanele vulnerabile, în special cele cu mobilitate redusă, care necesită tratament medical regulat sau consultații în cadrul serviciilor primare și ambulatorii. Pentru a reduce inegalitățile în accesul la servicii medicale, se recomandă: (i) revizuirea cadrului normativ pentru a extinde posibilitatea acordării transportului medical asistat și la serviciile primare și de ambulator, în special pentru persoanele cu venituri insuficiente sau mobilitate redusă; (ii) includerea în legislație a obligației de extindere a transportului medical asistat, oferită de serviciile sociale locale; (iii) elaborarea și aprobarea unui regulament-cadru specific pentru transportul medical asistat al persoanelor cu

dizabilități severe, care să stabilească criteriile de eligibilitate, standardele de calitate ale serviciilor și procedurile de accesare, fiind complementat și de un mecanism sustenabil de finanțare; (iv) colaborarea autorităților cu furnizorii locali de servicii de transport sau adaptarea infrastructurii existente pentru a răspunde nevoilor specifice ale beneficiarilor.

Integrarea accesibilității și dizabilității în standardele și performanța serviciilor medicale pentru un sistem incluziv. Pentru a asigura dreptul la sănătate al persoanelor cu dizabilități și a crea un sistem medical incluziv, se propune: (i) integrarea criteriilor de accesibilitate fizică, precum rampe care corespund standardelor, lifturi adaptate și toalete accesibile, și a accesibilității informaționale, cum ar fi materiale în format Braille, interpreți în limbajul semnelor și informații ușor de înțeles, în standardele de acreditare a serviciilor medicale; (ii) includerea aspectelor legate de dizabilitate în indicatorii de performanță ai prestatorilor de servicii medicale, evaluând accesibilitatea serviciilor, calitatea îngrijirii oferite, nivelul de satisfacție al pacienților cu dizabilități și competențele personalului medical în abordarea nevoilor specifice; (iii) monitorizarea conformității instituțiilor medicale cu aceste criterii și indicatori, în concordanță cu Articolul 9 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și recomandările Organizației Mondiale a Sănătății; (iv) formarea continuă a personalului medical, în baza rezultatelor evaluărilor, pentru a adapta serviciile astfel încât să fie accesibile tuturor; (v) formarea continuă a personalului medical în materie de nondiscriminare, accesibilizare, comunicare incluzivă.

Flexibilizarea mecanismelor de acces la servicii medicale specializate prin valorificarea furnizorilor privați contractați. Se recomandă instituirea unui mecanism de trimitere flexibilă a pacienților către alți furnizori de servicii medicale, inclusiv privați contractați de sistemul de asigurări medicale obligatorii, în situațiile în care serviciul necesar nu poate fi acordat în termene rezonabile de către instituția medico-sanitară la care este arondat pacientul. Măsura ar urma să permită ca, în caz de urgență sau în situația indisponibilității medicului specialist (lipsa programărilor într-un termen medical acceptabil, deficit de personal, concediu sau absența temporară a specialistului) în cadrul centrului medicilor de familie sau al instituției publice de referință, pacientul să poată beneficia de consultație și investigații la un alt prestator medical, inclusiv la o clinică privată contractată de către CNAM, fără costuri directe suportate de acesta. Cheltuielile aferente serviciilor acordate ar urma să fie acoperite din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală, respectiv din bugetul fondurilor de asigurare medicală, în baza unui bilet de trimitere sau a unui mecanism simplificat de confirmare electronică emis de medicul de familie ori de instituția publică inițială. Implementarea acestei măsuri ar contribui la reducerea listelor de așteptare pentru consultații și investigații specializate, prevenirea agravării stării de sănătate din cauza întârzierii diagnosticului, utilizarea mai eficientă a capacităților existente în sectorul medical privat deja contractat, dar și la creșterea satisfacției pacienților și a continuității îngrijirilor medicale. Totodată, mecanismul ar necesita stabilirea unor criterii clare de eligibilitate (termen maxim de așteptare, tipuri de servicii acoperite, plafon de costuri și proceduri de raportare), pentru a asigura controlul financiar și utilizarea eficientă a resurselor publice.

Instituirea unui pachet integrat de măsuri pentru asigurarea intervenției medicale adecvate în cazurile de viol și abuz sexual, în special asupra adolescenților, care să vizeze personalul din asistența medicală primară și serviciile de sănătate reproductivă (medici de familie, asistenți medicali, medici obstetricieni-ginecologi și asistenți medicali obstetrică-ginecologie). Măsurile ar trebui să includă (i) formare obligatorie privind identificarea și evaluarea cazurilor de violență sexuală, respectarea confidențialității, comunicarea adaptată vârstei și acordarea îngrijirilor medicale imediate; (ii) dotarea instituțiilor medicale cu kituri specializate pentru examinarea medico-legală și intervenția post-viol (profilaxia sarcinii nedorite, prevenirea infecțiilor cu transmitere sexuală și suport psihologic inițial); precum și (iii) aplicarea unor protocoale clinice standardizate de intervenție și documentare. Acest lucru va facilita accesul prompt al adolescenților la servicii sigure și va reduce consecințele medicale și psihosociale pe termen lung ale violenței sexuale.

Includerea tratamentelor pentru perioada premenopauzei/ menopauzei în lista medicamentelor compensate. Premenopauza este perioada de tranziție care precede menopauza la femei. Aceasta începe de regulă în jurul vârstei de 40 ani, dar se poate manifesta mai devreme sau mai târziu în funcție de fiziologia fiecărei femei. Premenopauza durează în jur de 4 ani, dar poate varia și între câteva luni și chiar până la 10 ani. În perioada de tranziție de la premenopauză la menopauză corpul femeii trece printr-o varietate de simptome. Acestea pot include modificări ale ciclului menstrual, bufeuri, transpirații nocturne, dereglări ale somnului, scăderea libidoului, uscăciune vaginală, creșterea în greutate, modificări ale părului și ale pielii, pierderea densității osoase etc. Tratament pentru premenopauză nu există, însă pentru ameliorarea simptomelor sau pentru alte manifestări asociate acestea se folosesc: terapia hormonală cu estrogeni, antidepresive și anticoncepționale. În Republica Moldova, anticoncepționalele sunt incluse în lista medicamentelor compensate de CNAM, însă de acestea beneficiază doar 12 categorii de persoane: adolescenții și tinerii cu vârsta de până la 24 de ani; femei din grupul de risc obstetrical; femei din grupul de risc somatic; femei care au făcut un avort pe parcursul ultimului an; persoane HIV pozitive și cele din grupurile cu risc sporit de infectare cu HIV; supraviețuitori ai traficului de ființe umane; supraviețuitori ai situațiilor excepționale, de criză umanitară sau urgențe de sănătate publică, persoane cu statut de refugiat, de beneficiar de protecție umanitară în R. Moldova, solicitanți de azil, apatrizi, migranți; persoane cu dizabilități, inclusiv din instituțiile rezidențiale; persoane cu probleme de sănătate mentală, aflate în evidența psihiatrului sau a medicului de familie; consumatorii de droguri și alte substanțe psihotrope, care se află în evidența narcologului; persoane cu venituri mici sau fără venituri. Totodată este important de menționat faptul că anticoncepționalele sunt oferite gratuit persoanelor din categoriile de mai sus (cu excepția adolescenților și tinerilor) doar până la vârsta de 49 ani. Menționăm că și antidepresivele sunt incluse în lista medicamentelor compensate, doar că femeilor aflate în perioada de premenopauză nu le sunt prescrise gratuit. În contextul celor menționate sus se recomandă: (i) includerea estrogenilor în lista medicamentelor compensate pentru ameliorarea simptomelor manifestate în perioada de premenopauză și menopauză; (ii) includerea femeilor cu vârsta cuprinsă între 40 și 60 ani în lista beneficiarilor de antidepresive compensate; (iii) includerea tuturor categoriilor de femei cu vârsta cuprinsă între 18 și 60 ani, care manifestă simptome cauzate de premenopauză și menopauză, în lista beneficiarelor de anticoncepționale compensate.

Introducerea serviciilor de consiliere psihologică/ psihoterapie în Programul Unic. Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală (în continuare Program unic) cuprinde lista maladiilor și stărilor care necesită asistență medicală și stabilește volumul asistenței acordate persoanelor de către prestatorii de servicii medicale contractate de CNAM și agențiile ei teritoriale. Deși în asistența medicală primară se includ și tulburările mentale și de comportament, lipsesc reglementări clare privind compensarea ședințelor de consiliere psihologică sau psihoterapie. Totodată, medicul de familie, fiind primul nivel al asistenței medicale, oferă doar servicii profilactice generale, fără a acoperi pe deplin nevoile specifice de sănătate mintală ale pacienților. Serviciile de consiliere psihologică și psihoterapie sunt disponibile doar în cadrul asistenței medicale specializate de ambulator și pot beneficia de ele doar persoanele care suferă de narcomanie, inclusiv cu tulburări mintale și de comportament, limitând astfel accesul la tratamente preventive și adecvate pentru alte categorii de pacienți. Concomitent cu aceasta, doar pentru psihoze și alte tulburări mintale și de comportament în stare acută este asigurată supravegherea medicală de către medicul specialist de profil, ceea ce omite prevenția. Chiar și serviciile mai specifice, cum ar fi consultația și consilierea psihologică, psihocorecția, psihoterapia individuală și de grup, sunt restricționate la segmentul de narcologie. Aceasta reprezintă un impediment major în oferirea unui tratament adecvat și comprehensiv pentru pacienții cu probleme psiho-emoționale. În acest context, considerăm benefică și utilă inițiativa de compensare/decontare din contul mijloacelor fondurilor bugetului de asigurări medicale a ședințelor de consiliere psihologică. Medicul de familie, ca prim nivel al asistenței medicale, ar putea recomanda ședințe de psihoterapie, consiliere psihologică atât individual, cât și pentru cupluri/ familii. Modificarea cadrului legal privind asigurarea medicală obligatorie poate veni paralel cu ajustări normative la proiectul legii ce reglementează exercitarea profesiei de psiholog, care momentan se discută în spațiul public. Astfel, domeniul clinic și psihoterapie ale psihologului urmează să fie mai accesibil publicului larg, în vederea asigurării unei

bunăstări mintale ale populației. Potrivit art. 19 alin. (2) din proiectul de lege privind sănătatea și bunăstarea mintală, serviciile medicale și de îngrijiri de sănătate mintală care se încadrează în Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală sunt gratuite. Astfel, acest proiect nu include o modificare majoră pe acest segment, rămânând compensate doar serviciile de consiliere psihologică pentru maladiile expuse anterior din cadrul Programului unic. Aceste măsuri vor fi promovate prin campanii guvernamentale de informare și sensibilizare a populației cu privire la beneficiile consilierii psihologice.

Introducerea concediului medical menstrual. Această măsură vizează sprijinirea femeilor care suferă de simptome severe legate de ciclul menstrual, precum dureri acute și migrene, și reprezintă un pas important către promovarea egalității de gen și a sănătății la locul de muncă. Această politică ar permite femeilor să gestioneze eficient simptomele acute ale menstruației, contribuind la reducerea absenteismului și la creșterea productivității. În plus, aceasta ar combate discriminarea de gen și ar elimina stigmatul asociat menstruației, creând un mediu de lucru mai echitabil și incluziv. Sunt necesare modificări legislative care ar permite solicitarea concediului medical pe motiv de incapacitate temporară de muncă rezultată din dismenoree (dureri menstruale specifice). Această propunere este aliniată cu principiile Directivei 2006/54/EC a Uniunii Europene, care promovează egalitatea de tratament între sexe în materie de muncă, și urmărește exemplele unor țări europene precum Spania, unde legislația similară a fost deja implementată. Implementarea concediului 12 medical menstrual în legislația din Moldova ar reflecta un angajament profund față de principiile egalității de gen și incluziunii sociale. Existența dreptului de a beneficia de concediu medical menstrual ar îmbunătăți semnificativ calitatea vieții și eficiența în muncă pentru angajatele din Moldova

Sporirea accesului cuplurilor/ femeilor solitare la servicii de fertilizare in vitro. Tendințele demografice actuale indică asupra unei fertilități scăzute în Republica Moldova, care nu asigură înlocuirea generațiilor. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, rata fertilității feminine la persoanele cu vârsta cuprinsă între 15-49 ani a scăzut de la 55,3% în 2018 la 46,4% în 2022. Totodată, conform datelor Centrului de Sănătate a Reproducerii și Genetică Medicală, circa 20% dintre toate cuplurile de vârstă reproductivă din RM suferă de o formă de infertilitate, iar pentru 2,5% unica posibilitate de a avea o sarcină este fertilizarea in vitro. În contextul acestei provocări demografice, Guvernul Republicii Moldova a venit cu măsuri de suport. Astfel, potrivit Legii nr. 138 din 15.06.2012, art. 20 alin. (3), cuplurile în care ambii parteneri sunt asigurați medical și corespund criteriilor medicale stabilite de Ministerul Sănătății pot beneficia de o fertilizare in vitro în cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală, în limitele mijloacelor financiare disponibile. În pofida acestui fapt, măsura respectivă nu acoperă necesitatea actuală de proceduri in vitro. În 2023, Compania Națională de Asigurări în Medicină a acoperit financiar doar 60 proceduri in vitro, costul uneia fiind peste 30 000 lei. Totodată, CNAM acoperă doar costul unei singure proceduri (însă, de regulă, este nevoie de mai multe înșămânțări artificiale, rata de succes fiind de 40%), iar medicamentele și consumabilele (în valoare de aproximativ 20-30 mii lei) sunt cumpărate de către beneficiari. Adicional programului național, la nivel de municipiu a fost aprobat Programul municipal de suport financiar pentru reproducerea umană asistată medical în municipiul Chișinău, pentru anii 2023-2025. Deși programul prevede acoperirea a 100 de proceduri de fertilizare în valoare de 60 000 per beneficiar, acesta este destinat doar cuplurilor și/sau femeilor solitare care au domiciliul în municipiul Chișinău de cel puțin doi ani, fapt ce reduce considerabil numărul potențialilor beneficiari de acest suport. Reieșind din numărul mic de proceduri acoperite de către stat, dar și din costurile mari pe care le suportă aditional beneficiarii, nivelul de acces la fertilizare in vitro este foarte mic. În acest context, venim cu următoarele recomandări: i) majorarea resurselor alocate pentru procedurile de fertilizare in vitro, astfel încât să acopere necesitățile actuale legate de proceduri, medicamente și consumabile necesare; ii) acordarea suportului pe întreaga perioadă de completare a dosarului și efectuare a investigațiilor solicitate conform ordinului Ministerului Sănătății. iii) colectarea sistematică de date complete cu privire la acest fenomen, dezagregate pe categorii; iv) desfășurarea campaniilor de informare cu privire la serviciile specializate de diagnostic și tratament disponibile, care ar contribui la creșterea adresabilității populației de vârstă reproductivă; v) capacitatea instituțiilor medicale din sectorul public cu echipamente performante și consumabile necesare pentru efectuarea procedurilor de fertilizare și instruirea cadrelor medicale în acest

domeniu. Extinderea serviciilor ar permite o concurență sănătoasă și prețuri mai accesibile pentru familiile care se confruntă cu problema fertilității.

Dezvoltarea infrastructurii sportive accesibile și implementarea programelor de incluziune sportivă pentru grupurile vulnerabile. Accesul limitat la infrastructură sportivă și costurile asociate împiedică populația romă, persoanele cu dizabilități, vârstnicii, dar și tinerii NEET să practice activități fizice, contribuind la un stil de viață sedentar și la probleme de sănătate pe termen lung. Pentru a aborda această inegalitate, se propune: (i) realizarea unei cartografieri cuprinzătoare privind infrastructura sportivă, și accesibilitatea ei, existentă în zonele rurale și orașele mici, precum și asupra accesibilității la activități sportive de performanță, pentru a identifica nevoile specifice ale comunităților și a evidenția lacunele în infrastructură și servicii; (ii) dezvoltarea și modernizarea infrastructurii sportive în zonele cu reprezentanți ai grupurilor vulnerabile, asigurând facilități adaptate și accesibile; (iii) asigurarea accesului gratuit sau la costuri reduse la facilități sportive, prin subvenții sau programe speciale, pentru a elimina barierele financiare care descurajează participarea; (iv) organizarea de evenimente sportive comunitare și competiții locale pentru a stimula interesul și implicarea, promovând modul sănătos de viață, cu asigurarea coeziunii sociale; (v) formarea de antrenori și personal specializat în lucrul cu grupurile vulnerabile, pentru a asigura un mediu inclusiv și adaptat nevoilor acestora.

Se recomandă instituirea unui mecanism de compensare sau distribuire gratuită a produselor menstruale esențiale pentru femeile și fetele din grupuri vulnerabile, prin extinderea instrumentelor deja utilizate în domeniul sănătății reproductive. În acest scop, se propune modificarea și completarea cadrului normativ aferent Legii nr. 1585/1998 privind asigurarea obligatorie de asistență medicală, precum și a actelor normative conexe ce reglementează elaborarea lista bunurilor medicale compensate, aprobate prin hotărâri de Guvern și ordine ale Ministerului Sănătății și CNAM. Măsura ar urma să prevadă includerea absorbantelor și a altor produse menstruale de bază (de exemplu: absorbante, tampoane, produse reutilizabile sigure) pe lista bunurilor medicale compensate sau distribuite gratuit, pe baza unei liste aprobate de produse și a unor criterii clare de eligibilitate socială și medicală (de exemplu: adolescente, persoane cu venituri reduse, beneficiare de ajutor social, femei cu dizabilități, persoane din mediul rural sau aflate în situații de risc). Produsele ar putea fi ridicate lunar din farmaciile contractate cu CNAM sau distribuite prin rețeaua de asistență medicală primară (medici de familie și asistenți medicali), utilizând mecanismele administrative deja aplicate pentru contraceptivele compensate.

DREPTUL LA MUNCĂ DECENTĂ ȘI REMUNERARE EGALĂ

De-a lungul ultimului deceniu diferența dintre veniturile salariale ale femeilor și bărbaților se acutizează. În Republica Moldova, salariul mediu al bărbaților este cu 15,6% mai mare decât salariul femeilor. Deși a existat o perioadă în care diferența salarială s-a menținut la un nivel relativ constant, remarcăm că pe termen mai lung aceasta a crescut cu 4 puncte procentuale față de anul 2013 (când diferența de gen în salarii a fost de 11,6%). Diferența salarială este asemenea unei taxe invizibile, achitate de femeile angajate în economia Moldovei. În 2023, valoarea pierderilor medii anuale pe care le-au suportat femeile din cauza diferențelor salariale a constituit 29 502 MDL (o femeie a primit un venit salarial anual cu 29 502 MDL mai puțin decât bărbații pentru același an). Totodată, Programul ILO „Decent Work Country Programme 2025-2027” menționează că rata de activitate a crescut la 45,1 % în 2023, dar decalajul de gen al participării la piața muncii este de 8,1 %, deoarece 20,3 % dintre femei se află în afara forței de muncă pentru activități de îngrijire față de 0,8 % dintre bărbați. În trimestrul III 2025³⁷, rata de ocupare a fost de 43,4 %, cu diferențe semnificative: ocuparea masculină atinge 49,1 %, iar cea feminină 38,7 %, iar mediul urban depășește mediul rural (49,7 % față de 38,4 %). Rata șomajului a fost de 3,5 %, însă șomajul afectează mai mult bărbații (3,9 % față de 3,1 % la femei), iar în rândul tinerilor de 15–24 ani ajunge la 6,8 %. Populația inactivă reprezintă peste jumătate din total (55,1 %); în cadrul acesteia, 44,6 % sunt pensionari, 13,8 % elevi sau studenți, 11,6 % îngrijesc familia și 11,3 % lucrează sau intenționează să lucreze peste hotare. În rândul femeilor inactive, 47,7 % sunt pensionare și 18,2 % îngrijesc de familie; la bărbați, 39,9 % sunt pensionari, iar 18,5 % muncesc în străinătate. Aproximativ 26 % dintre tinerii de 15–34 de ani nu sunt încadrați profesional sau educațional (NEET), iar persoanele cu dizabilități au o rată de participare la piața muncii de 18,4 % și o rată de ocupare de 17,5 %, semnificativ sub media națională

RECOMANDĂRI:

Se recomandă finalizarea urgentă a transpunerii Directivei (UE) 2022/2041 în legislația națională și revizuirea mecanismului de stabilire a salariului minim. Potrivit Raportului de Stare a Țării 2025, dinamica economică modestă din ultimii ani, combinată cu accelerarea inflației, a condus la o creștere a ratei sărăciei absolute până la 33,6% în anul 2024. Deosebit de îngrijorător este faptul că aproximativ 30% dintre persoanele ocupate aveau venituri disponibile sub pragul sărăciei absolute, ceea ce indică existența unui fenomen extins de „sărăcie în muncă”. În același timp, creșterea salariilor nominale a fost parțial erodată de inflație, iar rata de ocupare a înregistrat o scădere, ceea ce a diminuat impactul pozitiv al majorărilor salariale asupra bunăstării medii. În acest context, nivelul actual al salariului minim nu oferă o protecție adecvată împotriva sărăciei și nu asigură un trai decent pentru lucrătorii cu calificare redusă sau pentru cei angajați în sectoare cu productivitate scăzută. Menținerea unui salariu minim sub pragurile recomandate la nivel european perpetuează inegalitățile, stimulează migrația forței de muncă și reduce atractivitatea ocupării formale. Directiva (UE) 2022/2041 privind salariile minime adecvate în Uniunea Europeană stabilește un cadru pentru asigurarea unor salarii minime care să permită un nivel de trai decent, și anume majorarea salariului minim până la minimum 60% din salariul median brut sau 50% din salariul mediu brut ar avea mai multe efecte structurale pozitive. În primul rând, ar contribui la reducerea sărăciei în rândul persoanelor ocupate, diminuând presiunea asupra sistemului de asistență socială. În al doilea rând, ar stimula formalizarea muncii și ar reduce stimulentele pentru plata salariilor „în plic”, consolidând baza de impozitare și sustenabilitatea bugetară. În al treilea rând, ar sprijini convergența economică cu Uniunea Europeană și ar transmite un semnal clar privind angajamentul Republicii Moldova față de standardele sociale europene.

Ratificarea Convenției OIM nr. 156 privind lucrătorii cu responsabilități familiale și alinierea comprehensivă a legislației naționale la prevederile acesteia. Convenția OIM nr. 156 privind lucrătorii cu responsabilități familiale reprezintă un instrument esențial pentru promovarea egalității reale de șanse pe piața muncii, prin recunoașterea faptului că responsabilitățile de îngrijire – fie față de copii, fie față de alți membri ai familiei care necesită sprijin – nu trebuie să constituie un obstacol în accesul, menținerea sau avansarea în activitatea

³⁷ Forța de muncă: ocuparea și șomajul în trimestrul III 2025¹, https://statistica.gov.md/ro/forta-de-munca-ocuparea-si-somajul-in-trimestrul-iii-9430_62125.html#:~:text=

profesională. În Republica Moldova, deși există prevederi relevante în Codul Muncii, legislația anti-discriminare și cadrul concediilor sociale, analiza compatibilității arată că reglementările sunt fragmentare, lipsesc definiții clare ale „lucrătorilor cu responsabilități familiale”, iar protecția nu este extinsă uniform tuturor categoriilor de lucrători, în special celor angajați în forme atipice de muncă. În vederea alinierii la standardele Convenției, Republica Moldova ar trebui să ratifice C156 și să inițieze un proces coerent de armonizare legislativă, care să includă definirea explicită a responsabilităților familiale în Codul Muncii, includerea acestora ca criteriu protejat împotriva discriminării, extinderea protecției sociale pentru lucrătorii în forme non-standard de angajare, consolidarea mecanismelor de muncă flexibilă și dezvoltarea serviciilor comunitare de îngrijire.

Instituirea unei *Inspecții de Stat Sociale (ISS)*, fie ca instituție autonomă, fie ca o diviziune distinctă în cadrul Inspectoratului de Stat al Muncii (ISM). În legislația muncii din Republica Moldova, controlul respectării normelor se concentrează aproape exclusiv asupra raporturilor derivate din contractul individual de muncă. Analiza cadrului normativ arată că persoanele care prestează servicii în baza altor tipuri de contracte – activități independente, prestări de servicii civile, munca la zi sau munca în gospodării – sunt lăsate în afara domeniului de aplicare al Codului muncii și nu beneficiază de protecția inspecției muncii. ISM nu are competențe de control asupra acestor raporturi civile, iar lipsa unei autorități responsabile favorizează utilizarea abuzivă a contractelor de servicii pentru a eluda normele privind timpul de muncă, securitatea și sănătatea în muncă sau plata contribuțiilor. ISS ar trebui să preia funcțiile actuale ale ISM privind respectarea normelor de securitate și sănătate în muncă, programul de lucru, salariul minim și egalitatea de tratament, dar să le aplice tuturor formelor de activitate remunerată. Inspectoratul social ar trebui să poată verifica existența unor raporturi de muncă „camuflate” sub contracte de prestări servicii, să colaboreze cu Serviciul Fiscal și Casa Națională de Asigurări Sociale pentru a asigura plata contribuțiilor, să audieze petițiile lucrătorilor atipici, să emită prescripții obligatorii și să aplice amenzi. Unitatea ar putea funcționa fie ca structură independentă (după modelul belgian), fie ca o direcție distinctă în subordinea ISM, cu resurse și personal specializat.

Instituirea unui mecanism de subvenționare destinat angajatorilor care creează servicii alternative de îngrijire a copiilor cu vârsta de până la 3 ani la locul de muncă, în temeiul cadrului stabilit de Legea nr. 367/2022 privind serviciile alternative de îngrijire a copiilor. Mecanismul ar putea prevedea acordarea unei subvenții lunare pentru fiecare loc de îngrijire creat, în cuantum raportat la salariul mediu lunar pe economie, precum și rambursarea parțială a cheltuielilor de amenajare și dotare a spațiilor, similar modelului instituit prin art. 36 și art. 38 din Legea nr. 105/2018 privind promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj. Eligibilitatea ar urma să fie condiționată de respectarea standardelor prevăzute de Hotărârea Guvernului nr. 572/2023, menținerea serviciului pe o perioadă minimă determinată și asigurarea accesului prioritar pentru copiii angajaților. În vederea asigurării coerenței legislative și a eficienței administrative, se propune utilizarea infrastructurii instituționale deja existente în baza Legii nr. 105/2018, prin extinderea expresă a sferei măsurilor active de ocupare pentru a include subvenționarea serviciilor de îngrijire la locul de muncă. Această soluție ar permite integrarea obiectivelor de reconciliere a vieții profesionale cu cea familială în politicile active de ocupare, ar contribui la creșterea participării femeilor pe piața muncii și ar transforma investiția în servicii de îngrijire într-un instrument strategic de dezvoltare economică și egalitate de gen.

Adoptarea măsurilor de încurajare și sprijinire a angajării persoanelor din grupuri vulnerabile. Pentru a facilita integrarea pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități, a tinerilor NEET, a persoanelor de etnie romă, a membrilor familiilor numeroase și a celor lipsite de mijloace de existență, este necesară revizuirea legislației actuale și implementarea unor măsuri concrete care să încurajeze angajatorii și să sprijine aceste categorii vulnerabile. Astfel, se propune: (i) consolidarea mecanismului de subvenționare prin reducerea termenilor de examinare a procedurii și extinderea sprijinului financiar acordat angajatorilor pentru adaptarea locurilor de muncă destinate persoanelor cu dizabilități, prin majorarea cuantumului subvenției, prelungirea perioadei de subvenționare a personalului de suport de la 12 la 24 de luni și revizuirea plafonului de 10 salarii medii lunare pe economie pentru fiecare loc de muncă creat sau adaptat; (ii) în primele 6 luni de la angajare, tinerii

care au avut statut NEET, să fie scutiți de achitarea impozitului pe venit, fapt ce ar facilita integrarea acestora în câmpul muncii și a reduce barierele economice; (iii) acordarea de facilități fiscale pentru întreprinzătorii care angajează persoane de etnie romă, membri ai familiilor numeroase și persoane fără mijloace de existență, precum reduceri la impozitul pe venit sau scutiri parțiale de contribuții sociale, pentru a promova incluziunea socială și economică a acestor grupuri vulnerabile; (iv) scutirea angajatorilor de la plata contribuțiilor sociale obligatorii pe o perioadă de cel puțin un an atunci când angajează persoane cu dizabilități, precum și scutirea salariaților cu grad de dizabilitate de la plata acestor contribuții în aceeași perioadă, pentru a reduce costurile angajării și a stimula integrarea lor pe piața muncii.

Reducerea diferenței salariale pentru că în anul 2024, femeile au obținut în medie cu 16,6% mai puțin decât bărbații, ceea ce echivalează cu o pierdere anuală de aproximativ 34 546 lei pentru fiecare femeie³⁸. Pentru a elimina această inechitate, este necesară adoptarea unui pachet legislativ suplimentar care să consolideze echitatea salarială prin: (i) Obligatorietatea pentru angajatori de a divulga, în mod clar și detaliat, structura salarială și criteriile de remunerare asociate fiecărei oferte de muncă, inclusiv intervalul salarial prevăzut pentru poziția respectivă; (ii) Interzicerea pentru angajatori de a cere candidaților să dezvăluie informații privind salariul anterior sau istoricul salarial, pentru a evita perpetuarea diferențelor de remunerare; (iii) Instituirea unui sistem eficient de supraveghere a aplicării normelor de echitate salarială, însoțit de sancțiuni proporționale pentru nerespectarea acestora; (iv) Interzicerea clauzelor de confidențialitate salarială în contractele de muncă, în vederea încurajării unei culturi a transparenței și a corectitudinii; (v) Integrarea în legislație a dreptului angajaților de a primi despăgubiri, care să acopere nu doar sumele neachitate, ci și bonusurile, plățile în natură, compensațiile pentru oportunitățile pierdute, prejudiciile morale, precum și dobânzile de întârziere; (vi) Introducerea în cadrul legislativ a conceptului de discriminare intersecțională, pentru a aborda formele complexe și multiple de discriminare, asigurând astfel protecția adecvată a tuturor grupurilor vulnerabile.

Introducerea voucherelor pentru formare profesională și deduceri fiscale pentru părinții cu copii mici, pentru a sprijini reîntoarcerea pe piața muncii și accesul la educație timpurie. Pentru a facilita reintegrarea pe piața muncii a femeilor cu copii până la 3 ani care nu au finalizat o specialitate și pentru a sprijini părinții salariați în echilibrarea nevoilor familiale cu responsabilitățile profesionale, se propune: (i) extinderea programului de vouchere pentru formare profesională, implementat de ANOFM, pentru a include femeile aflate în concediu de îngrijire a copilului fără o profesie finalizată, prin modificarea Legii nr. 105/2018 și a Hotărârii Guvernului nr. 1276/2018, permițându-le accesul la cursuri de calificare, recalificare sau specializare și oferindu-le facilități precum burse sau acoperirea cheltuielilor de cazare și transport; (ii) introducerea unui sistem de vouchere pentru servicii de îngrijire a copiilor acordate tinerilor NEET care se încadrează pe piața muncii sau în studii, facilitând astfel accesul acestora la oportunități de formare și angajare prin reducerea barierelor legate de îngrijirea copiilor;

Diversificarea și adaptarea măsurilor de ocupare în câmpul muncii a persoanelor vârstnice în Republica Moldova. În contextul îmbătrânirii populației și al necesității de a valorifica experiența și competențele persoanelor vârstnice, este esențial să se diversifice și să se adapteze politicile de ocupare a forței de muncă pentru acest segment. Astfel, se propune: (i) revizuirea și adaptarea cadrului legislativ privind pensionarea și ocuparea forței de muncă a persoanelor vârstnice, pentru a permite flexibilizarea vârstei de pensionare și opțiuni de lucru după pensionare, în conformitate cu Legea nr. 156-XIV privind sistemul public de pensii; (ii) dezvoltarea programelor de formare continuă și recalificare profesională pentru persoanele vârstnice, în vederea actualizării competențelor și facilitării tranziției către alte domenii de activitate, achitate din bugetul de stat; (iii) promovarea antreprenoriatului în rândul persoanelor vârstnice, prin oferirea de suport financiar, consiliere și acces la resurse pentru inițierea și dezvoltarea afacerilor proprii; (iv) implementarea de stimulente fiscale și financiare pentru angajatorii care angajează sau mențin în funcție persoane vârstnice,

---

³⁸ FACTURA INEGALITĂȚII SALARIALE ÎN 2025

https://progen.md/wp-content/uploads/2026/03/CPD_Pay-gap-2026.pdf

pentru a încuraja integrarea acestora pe piața muncii; (v) adaptarea condițiilor de muncă și a mediului organizațional la nevoile specifice ale persoanelor vârstnice, prin promovarea programelor de lucru flexibile și a ergonomiei la locul de muncă; (vi) combaterea discriminării bazate pe vârstă pe piața muncii, prin consolidarea cadrului legal existent și derularea de campanii de sensibilizare.

Eliminarea prevederilor discriminatorii din legislația cu privire la statutul de pensionar/pensionară pentru limita de vârstă. Cazuistica Consiliului pentru egalitate și instanțelor de judecată atestă o practică frecventă de concediere în temeiul art. 86 alin. (1) lit. y1) fără justificare, exclusiv pe motivul deținerii de către angajat a statutului de pensionar. Totodată, Comitetul CEDAW și-a exprimat îngrijorarea cu privire la plângerile femeilor în vârstă cu privire la concedieri abuzive bazate pe o interpretare abuzivă a articolului 86 din Codul Muncii. Autoritățile moldovenești au fost îndemnate să monitorizeze utilizarea de către angajatori a articolului 86 din Codul Muncii pentru a preveni concedierea discriminatorie a femeilor în vârstă. Abrogarea acestui articol din Codul Muncii este un pas spre restabilirea egalității în sfera raporturile de muncă și eliminarea practicilor discriminatorii și abuzive ale angajatorilor de concediere a vârstnicilor cu statut de pensionar. În condițiile abrogării lit. y1) alin. (1) art. 86 și modificării art. 86 lit. e) din CM se va crea o contrabalansă între asigurarea dreptului la muncă a pensionarilor profesioniști care corespund cerințelor și crearea noilor oportunități de muncă pentru tinerii specialiști. Totodată, se va asigura securitatea raporturilor de muncă prin ocuparea funcțiilor de către persoane calificate și încetarea raportului de muncă cu salariații cu performanță redusă, indiferent de vârstă.

Includerea părinților din familii monoparentale cu copii de vârstă până la 10 ani în categoria de muncitori scutiți de munca de noapte. Art. 103 alin. (1) al Codului Muncii al Republicii Moldova definește munca de noapte drept munca prestată între orele 22:00 - 6:00. Totodată, art. 103 alin. (5¹) și alin. (6) stabilește categoriile de salariați care nu pot fi atrași în munca de noapte de către angajator, în lipsa acordului angajatului. Astfel, în această categorie intră: femeile gravide, femeile care au născut de curând și cele care alăptează (pot să presteze munca de noapte doar din propria inițiativă, în baza unei cereri scrise), persoanele cu dizabilități severe și accentuate, unul dintre părinții (tutorele, curatorul) care au copii în vârstă de pînă la 4 ani sau copii cu dizabilități, persoanele care îmbină concediile pentru îngrijirea copilului prevăzute la art. 126 și 127 alin. (2) cu activitatea de muncă și salariații care îngrijesc de un membru al familiei bolnav (pot presta muncă de noapte numai cu acordul lor scris). Deși lista cuprinde anumite categorii de părinți care au în îngrijire copii, aceasta nu ia în calcul familiile monoparentale, unde un părinte este singurul și unicul îngrijitor al copilului. Astfel, în condițiile în care părintele este atras în muncă de noapte, este pusă sub risc siguranța și securitatea copilului. Mai mult decât atât, reieșind din acest risc, părinții solitari sunt determinați să se retragă de pe piața muncii (în virtutea intereselor copilului), astfel sporind vulnerabilitatea lor financiară. Având în vedere aceste circumstanțe, dar și ținând cont de accesul limitat la servicii de îngrijire a copiilor pe timp de noapte, este crucial ca familiile monoparentale să beneficieze de aceleași drepturi, precum categoriile de salariați prevăzuți la art. 103 alin. (6).

DREPTUL LA PROTECȚIE SOCIALĂ ADECVATĂ ȘI LA SERVICII DE ÎNGRIJIRE ACCESIBILE

Rata sărăciei rămâne ridicată în Republica Moldova, iar potrivit analizelor recente privind inegalitățile sociale, o mare parte a gospodăriilor cu venituri reduse depind în mod direct de prestațiile sociale.³⁹ Aceasta generează o presiune constantă asupra sistemului de protecție socială, însă nivelul prestațiilor nu este suficient pentru a asigura un trai decent. Beneficiile financiare au în principal un rol compensatoriu și de prevenire a sărăciei extreme, fără a reuși să reducă vulnerabilitatea structurală a beneficiarilor sau să asigure incluziunea socială. Situația este deosebit de gravă în cazul persoanelor vârstnice: o proporție majoritară a acestora trăiesc sub sau foarte aproape de pragul sărăciei, iar pe lângă pensii mici se confruntă și cu acces limitat la servicii esențiale precum îngrijiri geriatrice, servicii paliative, servicii la domiciliu, precum și lipsa echipamentelor de suport, dispozitivelor asistive și consumabilelor necesare pentru mobilitate și trai independent. Persoanele cu dizabilități se află, de asemenea, într-un cerc vicios al sărăciei și excluziunii.⁴⁰ Veniturile din prestații nu acoperă costurile reale ale dizabilității, iar accesul la servicii sociale comunitare, asistență personală, locuire asistată sau programe de integrare socio-profesională este limitat sau inegal teritorial.⁴¹ În consecință, responsabilitatea îngrijirii este transferată către familie, ceea ce afectează participarea economică a membrilor gospodăriei, în special a femeilor. Familiile care îngrijesc persoane cu dizabilități au nevoie nu doar de suport financiar, ci și de servicii de respiro, reabilitare și asistență specializată, insuficient dezvoltate în prezent. Probleme similare se regăsesc și în cazul familiilor cu copii mici, în special cele cu 3 copii și peste și al familiilor monoparentale, pentru care lipsa serviciilor accesibile de îngrijire timpurie limitează participarea pe piața muncii și crește riscul de sărăcie.⁴² Astfel, protecția socială existentă nu reușește să asigure autonomie și incluziune, ci mai degrabă menține dependența de prestații și inegalitățile sociale.

RECOMANDĂRI:

Modificarea cadrului normativ în vederea introducerii obligativității indexării anuale a indemnizației pentru creșterea copilului, inclusiv a indemnizațiilor acordate persoanelor care adoptă copii sau instituie tutela/curatela, prin raportare la indicii prețurilor de consum și la minimul de existență stabilit de Biroul Național de Statistică.

Instituirea unui regim explicit de protecție a maternității pentru femeile în funcții de demnitate publică și pentru alesele locale, prin eliminarea prevederilor interpretabile care permit aplicări neuniforme și produc efecte disproporționate asupra femeilor. Deși Directiva 79/7/CEE consacră principiul egalității de tratament între femei și bărbați în regimurile legale de securitate socială, iar standardele CEDAW impun statele să prevină discriminarea pe bază de maternitate și să garanteze dreptul la muncă al femeilor, inclusiv prin acordarea de concedii de maternitate plătite și conservarea locului de muncă. Mai mult, CEDAW precizează (art. 4 alin. 2) că adoptarea de către state a unor măsuri speciale pentru protejarea maternității nu este considerată discriminare, ci o condiție pentru egalitatea reală. În plan local, cadrul legal prevede încetarea de drept a mandatului primarului, viceprimarului, președintelui și vicepreședintelui raionului în caz de „imposibilitate de a exercita funcția pe o perioadă mai mare de 5 luni consecutive, inclusiv pe motive de boală”. În lipsa unei reglementări exprese privind concediul de maternitate și a unor garanții aplicabile situațiilor de nașteri complicate ori consecințe post-partum asupra sănătății fizice sau mintale, care pot impune absențe mai îndelungate, aceste norme pot fi utilizate ca temei de pierdere a mandatului, deși

³⁹ "Moldova inegală. Realitatea vulnerabilităților anului 2025 și calea de urmat", 2025, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, <https://progen.md/moldova-inegala-realitatea-vulnerabilitatilor-anului-2025-si-calea-de-urmat/>

⁴⁰ "Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2024", Biroul Național de Statistică, https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2024-9460_62109.html

⁴¹ "Conceptul Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități-2023-2027", Ministerul Muncii și Protecției Sociale, <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/09/Conceptul-Programului-national-de-incluziune-sociala-a-persoanelor-cu-dizabilitati-2023-2027.pdf>.

⁴² "Moldova inegală. Realitatea vulnerabilităților anului 2025 și calea de urmat", 2025, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, <https://progen.md/moldova-inegala-realitatea-vulnerabilitatilor-anului-2025-si-calea-de-urmat/>

absența este justificată medical și previzibil legată de maternitate. La nivel central, lipsa unor prevederi explicite care să protejeze maternitatea și să garanteze revenirea în funcție face ca femeile în funcții numite, inclusiv secretare de stat și ministre, să fie împinse spre demisionare și încetarea mandatului odată cu intrarea în concediu de maternitate. (i) introducerea unui regim explicit de protecție a maternității pentru funcțiile de ales local care să califice maternitatea și recuperarea post-partum drept situații protejate și să excludă pierderea mandatului ca efect al acestei perioade; (ii) introducerea unui regim explicit de protecție a maternității pentru funcțiile de demnitate publică numite care să permită suspendarea temporară a exercitării atribuțiilor, să prevadă interimatul pe durata suspendării și să garanteze revenirea în funcție după maternitate; (iii) instituirea unei proceduri de desemnare a supleantului sau a interimarului pentru ambele categorii care să stabilească criteriile de desemnare, limitele competențelor, obligația de continuitate administrativă și încetarea de drept a supleantii la reluarea exercitării mandatului sau funcției de către titular;

Acordarea indemnizației pentru părinții solitari în mărime de 100% din salariul mediu al acestuia pentru zilele libere în care este sistată activitatea creșelor, grădinițelor și școlilor (în special clasele primare). În cazul în care este o familie monoparentală, indemnizația pentru zilele libere acordate în care instituția de învățământ pe care o frecventează copilul nu activează, trebuie să constituie 100% din salariul mediu al angajatului pentru ultimele 6 luni.

Extinderea suportului pentru părinții cu copii în îngrijire. Se recomandă modificarea Legii nr. 289/2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale și a actelor normative subsecvente care reglementează stabilirea și plata indemnizației pentru creșterea copilului, în vederea consolidării echității și stimulării implicării ambilor părinți în îngrijirea copilului. În acest sens, se propune: (i) stabilirea unei indemnizații minime garantate pentru părintele solitar, considerând drept bază de calcul pentru indemnizație salariul mediu lunar pe economie, pentru a asigura un nivel minim de protecție socială pentru familiile monoparentale, în special pentru persoanele cu stagiul contributiv redus sau venituri mici, reducând riscul de sărăcie; (ii) Acordarea unui supliment financiar pentru împărțirea echitabilă a perioadei de îngrijire a copilului, condiționat de faptul că cel de-al doilea părinte utilizează cel puțin 30% din perioada totală a concediului de îngrijire. Suplimentul va fi echivalent cu valoarea indemnizației aferente a două luni de plată și va fi acordat o singură dată, la împlinirea vârstei de 3 ani a copilului, ambilor părinți beneficiari ai indemnizației, reprezentând un stimulent financiar puternic pentru distribuția echilibrată a responsabilităților de îngrijire și reduce presiunea asupra femeilor de a întrerupe pe termen lung activitatea profesională; (iii) Majorarea graduală a scutirii personale pentru contribuabilii care au în întreținere copii cu CES, prin modificarea Codului fiscal prin majorarea treptată a scutirii personale acordate contribuabililor care au în întreținere copii cu cerințe educaționale speciale (CES), astfel încât aceasta să fie cu cel puțin 10% mai mare decât scutirea personală standard acordată pentru copii. Majorarea ar trebui implementată etapizat, pe parcursul a 2–3 ani fiscali, pentru a asigura sustenabilitatea bugetară, cu aplicare automată prin mecanismele existente de administrare fiscală, în baza documentelor care confirmă statutul copilului. Măsura are scopul de a compensa cheltuielile suplimentare suportate de familiile care cresc copii cu CES și de a contribui la reducerea riscului de sărăcie și excluziune socială în rândul acestora.

Acordarea de stimulente financiare pentru constituirea familiilor de către tineri. Se recomandă instituirea, prin modificarea legislației din domeniul protecției sociale, a unui mecanism de sprijin financiar pentru familiile nou constituite, administrat de Ministerul Muncii și Protecției Sociale în colaborare cu autoritățile administrației publice locale. Măsura ar prevedea acordarea unei plăți unice (grant de start familial) tinerilor soți care își înregistrează căsătoria și au domiciliul sau reședința în unitatea administrativ-teritorială, cu posibilitatea cofinanțării din bugetele locale. Sprijinul va fi acordat o singură dată, în baza criteriilor de vârstă și venit stabilite prin regulament (de exemplu, până la 35 de ani pentru cel puțin unul dintre soți) și va putea fi utilizat pentru cheltuieli inițiale legate de întemeierea gospodăriei (locuire, utilități, bunuri de bază). Scopul măsurii este susținerea formării familiilor tinere și reducerea vulnerabilității economice în primii ani de viață familială.

Sprrijin pentru locuință destinat familiilor tinere. Se recomandă elaborarea unui pachet de măsuri de sprijin pentru accesul la locuință al familiilor tinere, prin modificarea cadrului normativ aferent programelor de stat în domeniul locativ (inclusiv Programul Guvernamental „Prima Casă”), inițiat de Ministerul Finanțelor și Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, cu implicarea Ministerului Muncii și Protecției Sociale. În cadrul Programului „Prima Casă” se propune instituirea unui subprogram dedicat familiilor tinere cu copii, care să prevadă: (i) o contribuție mai mare a statului la garantarea sau subvenționarea dobânzii, în special în primii ani de creditare; și (ii) actualizarea periodică a plafonului valorii imobilului eligibil, în funcție de evoluția prețurilor pe piața imobiliară. Alternativ, pentru familiile care nu optează sau nu se califică pentru achiziția unei locuințe, se recomandă instituirea unui mecanism de compensare parțială a chiriei (voucher sau plată directă), acordat pe o perioadă determinată și în baza criteriilor de venit și componență familială, administrat prin sistemul de asistență socială. Măsura urmărește reducerea poverii costurilor locative pentru familiile tinere și prevenirea riscului de sărăcie, facilitând totodată formarea și stabilitatea familială.

Consolidarea protecției sociale pentru persoanele care desfășoară activități independente și pe bază de patentă. Persoanele care desfășoară activități independente și cele care activează în baza patentei de întreprinzător, deși achită contribuții sociale în sumă fixă, nu beneficiază pe deplin de asigurare socială și de beneficii sociale precum indemnizații pentru incapacitate temporară cauzată de boală, indemnizație de maternitate, indemnizație de paternitate, indemnizație de îngrijire a copilului până la 3 ani, iar baza de calcul pentru pensia pentru limita de vârstă nu include veniturile de facto generate de către persoană, care ar fi putut fi pasibile de contribuții de asigurări sociale. Pentru a aborda această problemă și a reduce riscul de sărăcie la vârste înaintate se recomandă: (i) revizuirea cadrului legal, inclusiv a legislației privind asigurările sociale și sistemul public de pensii, pentru a identifica formule de contribuire la bugetul asigurărilor sociale, astfel încât toate categoriile de lucrători (inclusiv persoanele care desfășoară activități independente și pe bază de patentă) să aibă acces egal la prestațiile sociale, similar angajaților cu contract individual de muncă; (ii) ajustarea sistemului de contribuții sociale astfel încât contribuțiile achitate să fie proporționale cu beneficiile primite, permițând acestor persoane să beneficieze de indemnizații pentru incapacitate temporară de muncă, maternitate, paternitate și îngrijire a copilului; (iii) recalcularea pensiei pentru limita de vârstă pe baza veniturilor reale obținute, pentru a reflecta mai corect contribuțiile acestor persoane și a asigura un nivel de trai decent la pensionare.

Extinderea serviciului social de asistență personală în conformitate cu prevederile cadrului legal național⁴³, scopul serviciului dat este de a oferi asistență și îngrijire copiilor și adulților cu dizabilități severe, în vederea favorizării independenței și integrării lor în societate. În sensul recomandării propuse, ne referim la suplینirea echipei de persoane ce au statut de asistent personal, cât și la majorarea bugetului alocat pentru serviciul dat. Prin urmare, mai multe persoane cu dizabilități vor avea posibilitatea de a beneficia de suport, inclusiv în procesul de integrare în câmpul muncii. Totodată, dat fiind faptul că, în majoritatea cazurilor femeile sunt cele care se dedică activităților de îngrijire a copiilor și a membrilor de familie cu dizabilități, măsura dată s-ar răsfrânge pozitiv și asupra reducerii inechităților de gen pe piața muncii. O implicare mai activă și consecventă din partea asistenților personali ar permite mai multor femei să se încadreze în câmpul muncii.

Introducerea unor noi mecanisme de executare a hotărârilor judecătorești privind pensiile de întreținere a copiilor minori. Modul de încasare a pensiei de întreținere pentru copilul minor ține de sistemul de executare reglementat de Codul de Executare al Republicii Moldova și de alte acte normative în acest sens, iar reieșind din faptul că achitarea pensiei de întreținere a copiilor minori este una din principalele garanții de apărare a intereselor copiilor minori și a altor membri ai familiei, executarea hotărârilor judecătorești prin care a fost stabilită obligația de plată a pensiei de întreținere necesită o atenție deosebită în cazul în care executarea devine problematică. Deși cadrul legal îi obligă pe ambii părinți să poarte răspundere pentru dezvoltarea armonioasă a copiilor și să-i întrețină, numărul celor care primesc efectiv pensie de întreținere după divorț este unul relativ redus. Mulți dintre ei beneficiază de această plată doar pe perioade scurte de timp. Deseori

---

⁴³ Hotărârea de Guvern cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală” și a Standardelor minime de calitate, <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=343395&lang=1>

sumele acordate sunt modeste, raportate la cheltuielile reale pe care le presupune creșterea și educarea unui copil, iar numărul documentelor executorii privind încasarea pensiei de întreținere este în continuă creștere. În asemenea condiții, măsurile de constrângere a debitorilor pentru a participa la creșterea și educația copilului prevăzute de actualul cadru normativ, și anume sancțiunea contravențională, interdicția de a părăsi țara, decăderile din drepturile părintești etc., nu sunt suficiente și nu-și ating scopul de a asigura copilul cu suport financiar, iar în circumstanțele menționate ajungem la concluzia că pensia de întreținere a copilului este un instrument vital important pentru minorul rămas doar cu un părinte. Astfel, în situația în care debitorul se eschivează de la achitarea benevolă a pensiei de întreținere a copilului minor, intervine forța de constrângere a statului, deoarece procedura de executare are sarcina de a contribui la realizarea drepturilor creditorilor în cadrul procedurii de executare. În acest sens, venim cu recomandări care ar putea impulsiona procesul de executare intrat în impas: (i) elaborarea unui cadru normativ adecvat privind instituirea unor mecanisme de suport financiar pentru părinții creditori care nu își permit avansarea anumitor cheltuieli de executare a hotărârii instanței de judecată; (ii) elaborarea cadrului normativ corespunzător privind posibilitatea efectuării anumitor plăți cu caracter benevol de către debitori; (iii) elaborarea unui cadru normativ viabil privind instituirea unor noi modalități de sancționare a debitorilor care nu-și onorează obligația de a contribui la întreținerea copiilor.

Se recomandă revizuirea metodologiei de calcul al minimumului de existență din Republica Moldova, or aceasta este necesară pentru ca indicatorul să reflecte nu doar necesarul de subzistență, ci și costurile reale ale participării diferitelor categorii de populație la viața economică și socială. Metodologia actuală, bazată preponderent pe un model normativ de consum individual, nu surprinde adecvat cheltuielile specifice unor grupuri precum familiile cu copii mici, persoanele vârstnice, persoanele cu dizabilități sau persoanele ocupate cu venituri mici. Având în vedere rolul acestui indicator în evaluarea nivelului de trai și fundamentarea politicilor sociale, revizuirea sa ar permite o dimensionare mai realistă a prestațiilor și programelor de sprijin. În mai multe state europene sunt utilizate „bugete de referință” diferențiate pe tipuri de gospodării (de exemplu în Marea Britanie⁴⁴ sau Irlanda⁴⁵), care estimează costul unui trai decent și includ cheltuieli reale de locuire, participare socială și acces la muncă. La nivelul Uniunii Europene, Recomandarea Consiliului din 30 ianuarie 2023⁴⁶ privind venituri minime adecvate încurajează utilizarea unor metodologii transparente pentru evaluarea adecvării sprijinului social. În acest context, se recomandă revizuirea metodologiei minimumului de existență printr-un proces coordonat de Biroul Național de Statistică, cu implicarea instituțiilor relevante și a experților independenți. Procesul ar trebui să includă analiza practicilor internaționale, ajustarea metodologiei pe tipuri de gospodării, integrarea costurilor suplimentare asociate dizabilității, îngrijirii copiilor și participării la muncă, precum și instituirea unui mecanism periodic de evaluare a adecvării prestațiilor sociale. De asemenea, este necesară consolidarea cadrului legislativ și asigurarea transparenței metodologice și a consultărilor publice.

Adaptarea metodologiei de evaluare a bunăstării familiale pentru a reflecta nevoile individuale în acordarea ajutorului social. Pentru a asigura că ajutorul social reflectă nevoile reale ale familiilor defavorizate și oferă un venit lunar minim garantat, este necesară adoptarea unei metodologii îmbunătățite de calcul a venitului global mediu lunar și de evaluare a bunăstării familiale. Se recomandă aplicarea unei abordări individualizate, centrate pe persoană și pe nevoile specifice ale acesteia, în stabilirea eligibilității și a cuantumului ajutorului acordat. Astfel, se propune: (i) revizuirea și actualizarea Hotărârii Guvernului nr. 1167/2008 privind modul de stabilire și plată a ajutorului social, pentru a integra noile metode de calcul și evaluare; (ii) ajustarea caracteristicilor și a punctajului aferent pentru evaluarea bunăstării familiale, ținând cont de particularitățile fiecărei persoane și familii, cum ar fi starea de sănătate, nivelul de educație,

---

⁴⁴ Vincentian MESL Research Centre, *Budgeting.ie*, <https://budgeting.ie/>

⁴⁵ Vincentian MESL Research Centre, *Budgeting.ie*, <https://budgeting.ie/>

⁴⁶ Consiliul Uniunii Europene, *Recomandarea Consiliului din 30 ianuarie 2023 privind un venit minim adecvat care să asigure incluziunea activă* (2023/C 41/01), *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* C 41/1–C 41/12 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023H0203\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023H0203(01))

oportunitățile de angajare și responsabilitățile de îngrijire; (iii) indexarea venitului lunar minim garantat nu doar pe baza ratei inflației generale, ci în funcție de minimul de existență ajustat (a se vedea recomandarea precedentă), care să includă cheltuielile esențiale pentru familiile vulnerabile, precum alimente, energie, chirie și îngrijire medicală; (iv) calcularea unui coeficient de inflație specific pentru aceste categorii esențiale de cheltuieli, astfel încât, dacă prețurile la alimente și energie cresc semnificativ peste rata inflației generale, coeficientul de indexare să reflecte aceste creșteri și să ajusteze corespunzător venitul minim garantat; (v) efectuarea unei analize anuale detaliate a minimului de existență (a se vedea recomandarea precedentă), pentru a asigura o ajustare mai echitabilă și realistă a ajutorului social, adaptată la cheltuielile reale ale persoanelor și familiilor vulnerabile; (vi) implementarea unui mecanism flexibil de evaluare a resurselor familiilor, care să țină cont de evoluțiile socio-economice și să permită ajustarea rapidă a nivelului de sprijin în funcție de necesitățile actuale.

Extinderea treptată a alocațiilor pentru copii până la 18 ani. Se recomandă revizuirea Legii nr. 315/2016 privind prestațiile sociale pentru copii, *art.4 Tipul prestațiilor sociale pentru copii*, astfel încât alocația pentru copii să fie acordată universal tuturor copiilor până la vârsta de 18 ani. Alocația urmează să fie achitată lunar, în mod automat, fără cerere suplimentară din partea părinților, în baza datelor din Registrul de stat al populației, prin intermediul Casei Naționale de Asigurări Sociale, asemeni mecansimului deja existent pentru oferirea alocației pentru copii cu vârsta de până la 2 ani. Plata poate fi efectuată prin transfer bancar pe cardul unuia dintre părinți/reprezentantului legal sau prin alte modalități existente de plată a prestațiilor sociale, asigurând acces inclusiv pentru familiile din mediul rural sau fără cont bancar. Valoarea alocației ar trebui corelată cu minimul de existență pentru copil și indexată anual, iar implementarea poate fi realizată etapizat (de exemplu, extinderea inițială până la 16 ani, apoi până la 18 ani), astfel încât măsura să contribuie efectiv la reducerea sărăciei în rândul copiilor și la susținerea echitabilă a tuturor familiilor.

DREPTUL LA PARTICIPARE EGALĂ LA VIAȚA PUBLICĂ ȘI DECIZIE

În ciuda progreselor legislative, femeile rămân subreprezentate în politică și în spațiul public, iar stereotipurile tradiționale persistă: majoritatea cetățenilor consideră că destinul femeii este familia și gospodăria, iar bărbatul trebuie să fie principalul susținător financiar, iar peste un sfert dintre alegători consideră că femeile „nu au ce căuta în politică” sau sunt „mai puțin capabile” să dețină funcții de conducere. Reprezentarea numerică a femeilor pe listele electorale este aproape de paritate (44,2%), însă accesul lor la poziții eligibile și funcții de decizie rămâne limitat la doar 25,6% se regăsesc în primele 5 poziții, iar rolurile strategice din Parlament, precum președinții comisiilor, sunt preponderent masculine. Candidații mai tineri, inclusiv femeile tinere, sunt adesea plasați în partea inferioară a listelor, ceea ce le reduce semnificativ șansele de a fi alese. Această subreprezentare se reflectă și în media și campaniile electorale, unde femeile au vizibilitate redusă în dezbateri, talk-show-uri și știri, fiind adesea plasate pe posturi și ore cu audiență scăzută. De asemenea, inegalitățile economice limitează capacitatea femeilor de a concura efectiv, veniturile, bunurile și accesul la finanțare fiind mai reduse comparativ cu bărbații. În ansamblu, datele arată că, deși cotele de gen asigură un echilibru formal pe liste, stereotipurile sociale, barierele instituționale, dezechilibrele economice și vârsta candidaților continuă să afecteze participarea reală și influența femeilor în procesul decizional și în sfera publică.⁴⁷

RECOMANDĂRI:

Revizuirea prevederilor de plasament pe listele electorale pentru a spori accesul în funcții decizionale proporțional pentru ambele sexe. Astfel, se recomandă revizuirea articolului 68 alin. (3) din Codul Electoral nr. 325/2022, în vederea consolidării mecanismului de asigurare a reprezentării echilibrate a femeilor și bărbaților pe listele electorale. În forma actuală, norma prevede respectarea cotei minime de reprezentare

⁴⁷ "REPREZENTARE, PUTERE ȘI INEGALITĂȚI DE GEN ÎN SCRUTINUL PARLAMENTAR 2025", Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, https://progen.md/wp-content/uploads/2026/02/Raport_final-Alegeri-2025-ROEN.pdf

de 40% pentru ambele sexe și poziționarea candidaților conform formulei „minimum patru candidați la fiecare zece locuri”. Deși această prevedere stabilește o cotă numerică, ea nu previne plasarea disproporționată a femeilor în partea inferioară a listelor, limitând astfel șansele reale de a accede în funcții electivă. În acest sens, se propune înlocuirea formulei actuale de poziționare cu o regulă de alternanță mai clară și mai ușor de monitorizat, prin introducerea uneia dintre următoarele opțiuni: (i) alternanța strictă 1/1 între femei și bărbați; (ii) sistemul 2/1 – cel puțin un candidat de sex opus la fiecare grup de două poziții consecutive; sau (iii) sistemul 3/2 – minimum doi candidați de sex opus la fiecare cinci poziții consecutive pe listă.

Stimularea reprezentativității în funcțiile de conducere. În acest sens, se recomandă modificarea Codului Electoral în vederea introducerii unor mecanisme suplimentare de promovare a incluziunii și reprezentării echitabile, prin instituirea unei cote minime de 5% pentru persoanele cu dizabilități și a unei cote minime de 5% pentru minoritățile etnice, aplicabile la întocmirea listelor de candidați și candidate pentru alegeri. Aceste măsuri ar contribui la asigurarea unei participări reale a grupurilor subreprezentate în procesele electorale și în structurile decizionale, facilitând o mai bună reflectare a diversității sociale și o guvernare mai incluzivă. În completarea mecanismului de cote, se recomandă instituirea unor stimulente financiare pentru partidele politice care demonstrează, în mod concret, adoptarea și implementarea unor politici interne de incluziune, cum ar fi subvenții suplimentare de la bugetul de stat, rambursări majorate ale cheltuielilor de campanie sau alte facilități prevăzute de cadrul legal privind finanțarea partidelor. Totodată, se recomandă ca partidele politice să aplice principiile reprezentării echilibrate și în structurile lor interne de conducere, inclusiv prin integrarea cotelor de gen și a altor măsuri de diversitate, astfel încât incluziunea să devină o componentă structurală a culturii organizaționale și a procesului decizional politic.

Asigurarea reprezentării echitabile în Guvern. Se propune modificarea Legii cu privire la Guvern (nr. 136/2017) sau a altor acte normative relevante, prin reintroducerea obligației ca lista nominală a membrilor Guvernului să respecte o cotă minimă de 40 % pentru fiecare sex, așa cum a fost prevăzută inițial prin Legea nr. 71/2016. Această cotă trebuie să fie aplicată nu doar la formarea inițială a cabinetului, ci și la toate remanierele ulterioare, pentru a garanta menținerea reprezentării echilibrate de gen pe întreaga durată a mandatului. În momentul desemnării Guvernului și prezentării acestuia în fața Parlamentului, prim-ministrul desemnat și fracțiunile parlamentare trebuie să garanteze respectarea cotei de gen. Propunerea de cabinet care nu asigură minimum 40 % pentru fiecare sex ar trebui returnată de Parlament pentru ajustare. Prin lege, Președintele Republicii și Parlamentul ar trebui să refuze numirea și investirea unui guvern care nu respectă cota de reprezentare. Această condiție trebuie aplicată atât la momentul investiturii, cât și în cazul remanierilor, pentru a preveni diminuarea participării femeilor în Executiv.

Dezvoltarea măsurilor de educație a populației în vederea combaterii stereotipurilor de gen și a promovării incluziunii. Se recomandă dezvoltarea și implementarea unui program național de educație și informare a populației privind egalitatea de gen, integrat atât în sistemul educațional formal, cât și în programele de învățare pe tot parcursul vieții. În acest sens, se propune integrarea sistematică a principiilor egalității de gen în curriculumul național, de la educația timpurie până la nivelul liceal, inclusiv revizuirea materialelor didactice pentru a elimina stereotipurile și a promova modele nediscriminatorii. Complementar, este necesară formarea inițială și continuă a cadrelor didactice, astfel încât acestea să aplice metode pedagogice sensibile la dimensiunea de gen, să utilizeze un limbaj incluziv și să prevină manifestările discriminatorii în mediul școlar. Programul urmează să includă și măsuri de educație continuă pentru adulți, prin cursuri de calificare și recalificare accesibile (inclusiv cu program flexibil și servicii de îngrijire a copiilor), pentru a facilita participarea persoanelor cu responsabilități familiale și accesul femeilor și bărbaților la domenii profesionale netradiționale. Nu în ultimul rând, se recomandă desfășurarea unor campanii publice de informare și sensibilizare la nivel național privind egalitatea de gen și combaterea stereotipurilor, orientate atât către tineri, cât și către populația adultă, pentru a contribui la formarea atitudinilor egalitare și la creșterea participării echilibrate a femeilor și bărbaților în educație și pe piața muncii.

Elaborarea și instituirea unui program permanent de dezvoltare a capacităților și mentorat pentru femeile aflate în funcții publice, implementat de Parlamentul Republicii Moldova (prin Secretariatul Parlamentului), în cooperare cu Cancelaria de Stat și Academia de Administrare Publică, cu implicarea partenerilor de dezvoltare. Programul va viza femeile alese sau numite în funcții de decizie la nivel național și local (deputate, consiliere locale și raionale, primare, funcționare publice de conducere), precum și candidatele la astfel de funcții. Programul va include evaluarea individuală a necesităților de dezvoltare, urmată de mentorat și coaching personalizat, instruire aplicată în domeniul elaborării inițiativelor legislative și politicilor publice, integrarea perspectivei de gen, leadership și comunicare publică. Complementar, participantele vor beneficia de acces la suport tehnic și expertiză juridică pentru redactarea și promovarea inițiativelor. Implementarea programului va contribui la consolidarea influenței și eficienței femeilor în procesul decizional.

Relansarea și consolidarea Platformei Femeilor Deputate ca mecanism permanent de promovare a egalității de gen în activitatea legislativă. În acest scop, Platforma ar trebui să stabilească o agendă legislativă comună, cu 3-4 priorități clare de intervenție, susținută de un grup consultativ de experți din societatea civilă care să ofere suport analitic și juridic în elaborarea și promovarea inițiativelor. Activitatea Platformei va fi ghidată de un plan de acțiuni anual, incluzând elaborarea proiectelor de lege, consultări publice și monitorizarea implementării legislației prin instrumentele de control parlamentar (interpelări, audieri, solicitări de informații și cooperare cu autoritățile relevante). Pentru asigurarea funcționării eficiente, se recomandă reglementarea internă a activității (regulament, structuri de conducere și secretariat permanent) și formalizarea Platformei ca structură oficială în cadrul Parlamentului, prin decizia Biroului permanent și completarea Regulamentului Parlamentului, inclusiv cu alocarea resurselor administrative necesare. Complementar, se recomandă dezvoltarea unui program integrat de mentorat și crearea de rețele, menit să consolideze vizibilitatea și influența Platformei Femeilor Deputate și să stimuleze participarea femeilor la viața politică. În acest sens, Platforma ar trebui să organizeze periodic forumuri regionale cu femeile din administrația publică locală (consiliere și primare), consultări structurate cu societatea civilă, mediul de afaceri și partenerii de dezvoltare, precum și dialoguri tematice cu grupuri diverse din societate. De asemenea, se recomandă lansarea anuală a unui program de mentorat pentru tinere lidere interesate de implicarea politică și dezvoltarea unor parteneriate și schimburi de experiență cu femei parlamentare din alte state, inclusiv prin crearea unei rețele internaționale. Complementar, Platforma ar putea iniția campanii naționale de sensibilizare privind egalitatea de gen, contribuind astfel la combaterea stereotipurilor și la creșterea interesului femeilor și fetelor pentru implicare civică și politică.

Desfășurarea anuală a auditului de gen în cadrul Autorităților Publice Centrale și locale, ca instrument strategic pentru transformarea instituției într-o structură sensibilă la dimensiunea de gen. Auditul se recomandă să fie unul participativ, să combine date cantitative și calitative (chestionare, interviuri, consultări interne) și să evalueze nu doar nivelul de reprezentare, ci și distribuția funcțiilor de conducere, accesul la resurse, condițiile de muncă, existența și aplicarea politicilor anti-hărțuire, respectarea codurilor etice și integrarea analizei de gen în procesul legislativ și în exercitarea controlului parlamentar. În baza constatărilor, se recomandă elaborarea și adoptarea unui Plan de acțiuni instituțional, cu obiective clare, termene și indicatori de monitorizare, care să includă măsuri concrete precum actualizarea codului de conduită, consolidarea mecanismelor de raportare a hărțuirii, ajustarea regulilor interne pentru a facilita echilibrul dintre viața profesională și cea familială și instituționalizarea evaluării impactului de gen al legislației. Implementarea auditului și a planului de acțiuni va permite trecerea de la angajamente formale privind egalitatea de șanse la mecanisme operaționale integrate în funcționarea curentă a Parlamentului.

Responsabilizarea partidelor politice în materie de transparență, incluziune și reprezentare echitabilă. Se recomandă partidelor politice să adopte în statutul intern cote interne voluntare de gen (de exemplu 40–50%), aplicabile tuturor structurilor interne, precum organe de conducere centrale și locale, comisii de selecție, echipe de campanie și delegații oficiale, pentru a transforma egalitatea de gen într-un principiu de funcționare cotidiană. În paralel, se recomandă realizarea periodică a auditului de gen și a planurilor de acțiuni interne, pentru identificarea lacunelor și barierelor care limitează participarea echitabilă a femeilor și

bărbaților și pentru stabilirea de obiective și termene clare de remediere, inclusiv în procesele de recrutare și selecție. Partidele trebuie, de asemenea, să adopte coduri de conduită anti-discriminare, care să sancționeze ferm sexismul, hărțuirea și limbajul discriminatoriu, discursul de ură, și să fie integrate în instruirea membrilor și în mecanismele de monitorizare internă. În ceea ce privește responsabilitatea față de alegători, se recomandă completarea Codului Electoral cu prevederea ca toți concurenții electorali: partide, blocuri și candidați independenți, să depună un program electoral scris la înregistrarea candidaturilor, cu conținut minim obligatoriu care să includă măsuri concrete pentru promovarea egalității de gen și a incluziunii sociale (femei, tineri, persoane cu dizabilități și alte grupuri vulnerabile). Acest program trebuie publicat pe site-ul Comisiei Electorale Centrale și ale partidelor politice, alături de listele de candidați și declarațiile de avere și interese, asigurând astfel transparența procesului electoral și oferind alegătorilor un instrument clar de evaluare a angajamentului politic al concurenților, dar și aprecierea față de cât de echitabile și incluzive sunt obiectivele acestora.

DREPTUL LA INDEPENDENȚĂ ECONOMICĂ, OPORTUNITĂȚI ȘI ACCES EGAL LA RESURSE

Independența economică și accesul egal la resurse reprezintă piloni fundamentali ai dezvoltării durabile și incluziunii sociale, asigurând persoanelor din grupuri subreprezentate oportunitatea de a participa activ și echitabil la viața economică a țării. În Republica Moldova, deși antreprenoriatul feminin și al altor grupuri vulnerabile a cunoscut progrese în ultimii ani, datele recente ale Biroului Național de Statistică⁴⁸ relevă persistența unor dezechilibre semnificative: doar 30-34% dintre întreprinderile din țară sunt conduse de femei, majoritatea în sectorul serviciilor (44,3%) și comerțul cu ridicata și cu amănuntul (44,1%).

Accesul la finanțare constituie principala barieră pentru dezvoltarea IMM-urilor, iar situația este deosebit de acută pentru întreprinderile deținute de femei, care reprezintă 20% din deficitul total de finanțare al IMM-urilor, adică aproximativ 14% din PIB-ul Moldovei. Studiile⁴⁹ relevă că doar 57% dintre companiile conduse de femei obțin credite bancare, comparativ cu 79% în cazul companiilor conduse de bărbați. Reticența femeilor de a accepta costuri mai mari pentru împrumuturi (42,8% față de 36,2% pentru bărbați) și cerințele mai stricte de garanție instituite de bănci accentuează inegalitatea de acces la resurse. În acest context, Republica Moldova a validat în 2025 proiectul Strategiei Naționale de Incluziune Financiară 2030 (SNIF)⁵⁰, care își propune să extindă accesul la servicii financiare pentru toate grupurile sociale, cu accent pe cele vulnerabile sau excluse. Cu toate acestea, strategia nu a intrat încă în vigoare, iar măsurile concrete de sprijin pentru grupurile subreprezentate rămân limitate. Pornind de la aceste realități, este esențial să se implementeze măsuri de incluziune financiară și sprijin economic, care să vizeze reducerea barierelor și stimularea inițiativelor economice sustenabile.

RECOMANDĂRI:

Crearea unei linii de credit și granturi dedicate pentru grupurile subreprezentate (femei, tineri, persoane cu dizabilități etc) care să asigure cerințe reduse de garanție, dobânzi subvenționate sau parțial compensate, perioade de garanție mai lungi. Conform celor mai recente date publicate⁵¹, aproximativ 56 % dintre cetățeni dețin un cont financiar la o instituție formală, un nivel comparabil cu economii emergente dar sub media țărilor din UE. În același timp, doar circa 7 % au economii formale la instituții financiare. Aceasta indică o incluziune financiară mitigată și o dependență mare de economii informale. În termeni de credite, numai 10% din populație accesează credite formale, ceea ce arată un nivel redus de împrumuturi bancare pentru populația generală. Implementarea unei astfel de linii ar contribui la creșterea ratei de incluziune financiară a grupurilor subreprezentate; ar stimula antreprenoriatul și ocuparea forței de muncă, în special în mediul rural și în rândul tinerilor; ar reduce economia informală prin încurajarea activităților economice înregistrate oficial și nu în ultimul rând, ar consolida autonomia economică a femeilor și a persoanelor cu dizabilități.

Extinderea fondurilor garantate de stat ce presupune majorarea și diversificarea fondului de garantare a creditelor cu garanții de până la 80-90% pentru beneficiarii vulnerabili. Extinderea fondurilor garantate de stat este necesară deoarece accesul la finanțare pentru grupurile vulnerabile este limitat nu din lipsă de idei sau capacitate economică, ci din cauza lipsei garanțiilor și a percepției ridicate de risc din partea instituțiilor financiare. Prin garanții de până la 80–90%, statul reduce riscul pentru bănci și deblochează creditarea către femei, tineri, persoane cu dizabilități și antreprenori din mediul rural, care altfel rămân excluși de pe piața financiară. Această măsură permite utilizarea eficientă a fondurilor publice prin efect de levier, stimulează

⁴⁸ Portretul statistic al femeilor și bărbaților în Republica Moldova. https://statistica.gov.md/ro/portretul-statistic-al-femeilor-si-barbatilor-in-republica-moldova-9617_61689.html

⁴⁹ Raport UNDP – Mapping of financing instruments and practice for MSMEs in the Republic of Moldova. <https://www.undp.org/moldova/publications/mapping-financing-instruments-and-practice-msmes-republic-moldova>

⁵⁰ Concept strategia națională de incluziune financiară a RM, 2030. https://www.mf.gov.md/sites/default/files/CONCEPT_Strategia%20Nationala%20de%20Incluziune%20Financiar%C4%83.pdf

⁵¹ Publicație moldovalive. <https://moldovalive.md/world-bank-moldovans-are-digitized-but-they-dont-have-savings-only-7-have-money-set-aside/>

antreprenoriatul și ocuparea forței de muncă și contribuie direct la reducerea inegalităților economice și la creșterea incluziunii financiare, în linie cu angajamentele Republicii Moldova față de standardele UE

Dezagregarea sistemică a datelor prin introducerea obligativității de colectare și raportare a datelor dezagregate. Aceasta este necesară deoarece, în lipsa informațiilor separate pe gen, vârstă, dizabilitate și regiune, inegalitățile reale de acces la finanțare rămân invizibile și nu pot fi corect adresate prin politici publice eficiente. Introducerea obligativității de colectare și raportare a datelor dezagregate de către ODA, băncile partenere și programele guvernamentale permite identificarea clară a grupurilor excluse, evaluarea impactului real al intervențiilor și direcționarea mai eficientă a resurselor publice. Această măsură asigură transparență, responsabilitate instituțională și fundamentarea deciziilor pe dovezi, fiind esențială pentru reducerea inegalităților economice și alinierea Republicii Moldova la standardele UE în materie de guvernare și incluziune financiară.

Alfabetizarea financiară aplicată prin introducerea programelor de educație financiară integrate cu accesul la finanțare. Măsura propusă este necesară deoarece multe persoane din grupuri subreprezentate nu accesează finanțarea nu din lipsă de potențial economic, ci din lipsa competențelor practice necesare pentru a interacționa cu sistemul financiar. Integrarea programelor de educație financiară cu accesul efectiv la finanțare — inclusiv elaborarea unui plan de afaceri, înțelegerea riscurilor și parcurgerea concretă a procesului de aplicare la credit — crește semnificativ șansele de aprobare și reduce riscul de neplată. Această abordare transformă educația financiară dintr-un exercițiu teoretic într-un instrument real de incluziune economică, contribuind la sustenabilitatea afacerilor finanțate și la utilizarea eficientă a resurselor publice și private.

Extinderea genurilor de activitate pentru activitatea economică independentă. Extinderea genurilor de activitate eligibile pentru desfășurarea activității economice independente este necesară deoarece lista actuală de activități este restrictivă și nu reflectă realitățile pieței muncii, excluzând numeroase forme moderne de muncă și auto-ocupare. Această limitare afectează în special grupurile vulnerabile — persoane cu dizabilități, femeii cu responsabilități de îngrijire, tineri și persoane din mediul rural — pentru care activitățile flexibile, digitale sau desfășurate la domiciliu reprezintă adesea singura opțiune viabilă de integrare economică. Extinderea genurilor de activitate va permite legalizarea și susținerea unor activități precum serviciile digitale, creative, educaționale, de îngrijire, meșteșugărești sau de tip freelancing, reducând economia informală și facilitând accesul la finanțare, protecție socială și instrumente de sprijin public. Această măsură contribuie direct la creșterea independenței economice, la incluziunea pe piața muncii și la adaptarea cadrului legal al Republicii Moldova la tendințele economiei moderne și la standardele UE. Această măsură este direct aliniată cu SNIF 2030, care promovează incluziunea financiară și accesul echitabil la resurse pentru grupurile vulnerabile; Programul național pentru promovarea antreprenoriatului și creșterea competitivității 2023-2027⁵², care include măsuri de sprijin pentru dezvoltarea antreprenoriatului, inclusiv pentru femeii, tineri și alte grupuri subreprezentate și face parte din cadrul politicilor naționale de incluziune economică și creștere durabilă a economiei, precum și Agenda 2030 – ODD 8 și ODD 10⁵³, care facilitează muncă decentă și creștere economică incluzivă, reducând inegalitățile sociale și economice.

Corelarea finanțării cu serviciile de îngrijire a copiilor prin introducerea unei componente eligibile dedicate acestora, care să includă cheltuieli pentru creșă/grădiniță; bone sau servicii acreditate; centre de îngrijire comunitară. Deși nu există o statistică detaliată publicată privind accesul femeilor la credite în RM, există rapoarte și inițiative care accentuează obstacolele femeilor⁵⁴, în special a celor cu responsabilități familiale sau grupurilor vulnerabile, de a participa în mod echitabil pe piața muncii și în antreprenorat, Măsura propusă

⁵² Programul național pentru promovarea antreprenoriatului și creșterea competitivității 2023-2027. <https://mded.gov.md/programul-national-pentru-promovarea-antreprenoriatului-si-cresterea-competitivitatii-2023-2027-aprobat-de-guvern/>

⁵³ Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

⁵⁴ Comunicat Ministerul Muncii și Protecției Sociale. <https://social.gov.md/comunicare/parteneriat-in-sprininul-femeilor-din-republica-moldova-in-accesarea-locurilor-de-munca-incluzive-si-a-serviciilor-prietenose-familiei>

ar permite ca 10-20% din valoarea finanțării să fie utilizată exclusiv pentru servicii de îngrijire. Se propune ca în primii 1-3 ani de funcționare a afacerii, care se consideră a fi cea mai vulnerabilă perioadă pentru antreprenori, subvenționarea costurilor de îngrijire să fie în mărime de circa 50-70%.

Crearea unui program național de finanțare pentru tinerii antreprenori prin acordarea creditelor de start fără istoric financiar. Datele statistice arată clar că o proporție de circa 29% de tineri cu vârsta cuprinsă între 15-34 ani din Republica Moldova nu sunt integrați în piața muncii sau în educație/profesie (NEET) și se confruntă cu bariere în dobândirea de experiență, resurse financiare și acces la credite tradiționale⁵⁵. Acordarea creditelor de start fără istoric financiar, corelată obligatoriu cu mentorat, va reduce riscul pentru instituțiile financiare și va crește capacitatea tinerilor de a gestiona eficient resursele primite. Această măsură va stimula antreprenoriatul tinerilor, va facilita tranziția de la educație la piața muncii și va contribui la reducerea șomajului și migrației, având un impact pozitiv pe termen lung asupra dezvoltării economice a Republicii Moldova.

Adaptarea procedurilor de aplicare pentru persoanele cu nevoi speciale. Aceasta prevede elaborarea formularelor în format accesibil, asistență la completare și servicii de consultanță personalizată. În prezent, barierele administrative și de comunicare exclud acest grup încă din etapa inițială, înainte ca viabilitatea economică să poată fi evaluată. Elaborarea formularelor în format accesibil, oferirea asistenței la completare și a serviciilor de consultanță personalizată asigură șanse egale de participare la programele de finanțare și transformă dreptul la acces într-un drept efectiv, nu doar formal. Această măsură contribuie la incluziunea economică a persoanelor cu dizabilități, la creșterea independenței lor financiare.

Crearea unei platforme digitale unice de acces la finanțare care va reduce fragmentarea și inegalitatea de acces la informație. O platformă unică reduce inegalitatea de acces la informație, simplifică procesul de aplicare și crește transparența utilizării fondurilor publice și externe. Această măsură facilitează accesul echitabil la oportunități de finanțare, eficientizează coordonarea instituțională și contribuie la o incluziune financiară reală, în conformitate cu principiile de bună guvernare și digitalizare promovate de Uniunea Europeană. Pentru ca platforma digitală unică de acces la finanțare să nu reproducă inegalitățile existente, este necesară completarea soluției digitale cu măsuri de acces asistat pentru grupurile vulnerabile. Aceasta va include interfață simplificată și accesibilă (conform standardelor de accesibilitate pentru persoane cu dizabilități); versiuni multilingve și conținut explicativ clar; puncte de acces asistat la nivel local (APL, ODA, biblioteci, centre comunitare), unde persoanele pot primi sprijin la utilizarea platformei; suport telefonic și consiliere față în față pentru aplicare; implicarea ONG-urilor și a mediatorilor comunitari pentru informare și ghidare. Prin aceste măsuri, platforma devine un instrument de includere, nu doar de digitalizare, asigurând acces egal la informație și finanțare pentru toate categoriile de beneficiari, inclusiv cei cu competențe digitale limitate.

Crearea unor mecanisme suplimentare de sprijin pentru femei și tineri în agricultură. Cu toate că ponderea femeilor din totalul forței de muncă agricolă este considerabilă, acestea au acces limitat la resurse esențiale precum: teren, finanțare, tehnologii, infrastructură și procese decizionale⁵⁶. Doar 14% dintre fermele juridice sunt conduse de femei, iar acestea sunt în medie mai mici și mai puțin mecanizate în comparație cu cele conduse de bărbați. Pentru anul 2026, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare a anunțat un pachet de opțiuni financiare disponibile prin IFAD⁵⁷, inclusiv și pentru femei însă, pentru a include și alte categorii vulnerabile și a reduce inegalitățile din sectorul agricol este esențial de extindere și adaptarea programelor de finanțare. Extinderea poate fi realizată prin (i) crearea de sub-componente separate în programele existente (AIPA, IFAD, OD) pentru femei fermieri, tineri fermieri, persoane cu dizabilități dar cu criterii de

---

⁵⁵ Indicatori cheie Ocupare și șomaj. https://statistica.gov.md/index.php/ro/statistic_indicator_details/1

⁵⁶ National gender profile of agriculture and rural livelihoods. <https://moldova.un.org/en/192971-national-gender-profile-agriculture-and-rural-livelihoods>

⁵⁷ Opțiuni de finanțare disponibile prin IFAD în 2025 pentru agricultura din RM. <https://maia.gov.md/ro/content/6034>

eligibilitate diferențiate, reieșind din necesitățile grupului și (ii) condiții financiare adaptate exprimate prin reducerea sau eliminarea cerințelor de garanție pentru micro-investiții; dobânzi subvenționate sau compensarea parțială din fonduri publice și/sau investitori și oferirea perioadelor de garanție mai lungi corelate cu ciclul agricol de 12-24 luni.

Modificarea cadrului legal privind taxa de stat pentru categoriile vulnerabile ale populației. Legea nr. 213/2013 privind taxa de stat⁵⁸ include dispoziții care afectează direct costurile suportate de persoanele fizice și juridice pentru acte sau proceduri de natură formală sau juridică. Spre exemplu, costurile de înregistrare variază în funcție de entitatea juridică creată, de la circa 800 lei pentru ÎI până la 3500 lei pentru SRL. Suplimentar la acestea se mai adaugă și costuri de deschidere a unui cont bancar de circa 500 lei, în funcție de ofertă și pachet, precum și obținerea certificatelor și/sau licențelor necesare – în mediu de 2500 lei. Pentru ca legislația privind taxele de stat să sprijine eficient independența economică și accesul egal la resurse, în special pentru grupurile vulnerabile și antreprenoarele din Republica Moldova, este necesară introducerea prevederilor explicite privind scutiri sau reduceri adaptate, precum și implementarea mecanismelor de eșalonare flexibilă a taxelor. Reducerea costurilor pentru perfectarea actelor necesare lansării unei activități economice pe teritoriul țării este o măsură esențială. Deși aceste costuri sunt relativ accesibile comparativ cu alte state, ele pot reprezenta o barieră reală pentru grupurile subreprezentate în lipsa unui sprijin corespunzător. În special pentru femei, tineri sau persoane cu dizabilități, costurile efective pot avea un impact mai mare, din cauza resurselor limitate. Pentru a diminua această povară financiară, se propun programe guvernamentale care să acopere taxele de înregistrare pentru grupurile vulnerabile, granturi care să includă cheltuieli pentru notariat, consultanță și deschiderea conturilor bancare, precum și servicii gratuite sau cofinanțate de mentorat juridic și contabil. Astfel, aceste măsuri contribuie direct la creșterea independenței economice, reducerea inegalităților și facilitarea accesului egal la resurse pentru antreprenorii din grupurile vulnerabile, stimulând participarea lor activă pe piața economică și dezvoltarea durabilă a afacerilor.

---

⁵⁸ Legea nr. 213 din 31.07.2023 taxei de stat. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=152741&lang=ro#

DREPTUL LA UN BUGET PUBLIC ECHITABIL ȘI RESPONSABIL

Conform studiului „Alocările bugetare anuale – Analiză de gen. Comentariu asupra bugetului 2025 din perspectivă de gen”⁵⁹, elaborat de Gender Budget Watchdog Network și Keystone Moldova (2025), bugetul public al Republicii Moldova pentru anul 2025 reflectă progrese punctuale în integrarea perspectivei de gen, însă rămâne caracterizat de o abordare fragmentară și insuficient consolidată la nivel intersectorial. Analiza evidențiază că, în contextul presiunilor macroeconomice persistente – inclusiv o rată a inflației de 9,1% în ianuarie 2025, creșteri de prețuri la alimente (+7,9%) și utilități (aproape +30%), precum și menținerea deficitului bugetar peste 4% din PIB – capacitatea bugetului de a proteja în mod echitabil grupurile vulnerabile este limitată. Studiul arată că, deși în domeniul protecției sociale au fost introduși indicatori privind integrarea perspectivei de gen (cu ținte progresive pentru 2025–2027) și au fost majorate alocările pentru servicii destinate persoanelor cu dizabilități (+118,4 milioane lei), alte sectoare majore – precum educația, transportul și politicile climatice – nu includ indicatori dezagregați sau mecanisme clare de monitorizare a impactului asupra femeilor și persoanelor cu dizabilități. În absența unor indicatori de rezultat și a unor linii bugetare dedicate accesibilității, bugetul public riscă să nu funcționeze ca un instrument coerent de reducere a inegalităților structurale.

Totodată, evaluările internaționale arată că integrarea de gen și incluziune în bugetele publice rămâne într-o fază incipientă. Un supliment al evaluării PEFA⁶⁰ constată că Moldova “nu are un cadru comprehensiv pentru bugetarea sensibilă la gen” și că lipsa unei circulare bugetare cu instrucțiuni de gen duce la absența unor date sistematice privind cheltuielile cu impact de gen. Raportul de țară al UE observă că integrarea dizabilității în planificarea și monitorizarea politicilor și bugetelor este limitată, iar profilul de gen al UE4Gender⁶¹ subliniază că majoritatea activităților de bugetare sensibilă la gen sunt ad-hoc, realizate de societatea civilă. O analiză sectorială a GBWN relevă că, deși există progrese în protecția socială și agricultură, sectoare precum educația, ocuparea, transportul și mediul rămân “neutre” din punct de vedere al genului și al dizabilității, fără indicatori de rezultat și fără resurse dedicate pentru accesibilitate.

RECOMANDĂRI:

Instituirea obligativității bugetării sensibile la gen și incluziune în întreg ciclul bugetar, prin reguli unitare și condiționalități. Pentru a evita aplicarea fragmentară, se propune: (i) introducerea cerinței de analiză de impact de gen și dizabilitate în circularele bugetare și în fișele programelor bugetare, ca element obligatoriu; (ii) stabilirea unor standarde minime de calitate pentru analiza ex-ante (problemă, grupuri afectate, ipoteză de impact, măsuri și costuri); (iii) instituirea verificării de conformitate înainte de aprobarea proiectelor bugetare sectoriale.

Revizuirea circularii și instrucțiunilor bugetare pentru a include analiza de gen și de dizabilitate obligatorie. Ministerul Finanțelor trebuie să modifice circulara anuală astfel încât ministerele să prezinte, odată cu propunerile bugetare, o analiză a diferențelor de gen și a impactului asupra persoanelor cu dizabilități, cu indicatori de rezultat și ținte multianuale.

Integrarea stimulentei financiare în achizițiile publice pentru a promova egalitatea de gen și incluziunea. Deși noua Lege nr. 325/2025 conține referiri la „proiectarea pentru toate tipurile de utilizări (inclusiv accesul pentru persoanele cu dizabilități)” și permite contracte rezervate pentru întreprinderi sociale cu cel puțin 30 % angajați din grupuri defavorizate, legislația actuală nu conține obligații clare privind promovarea egalității de gen și prevenirea discriminării în procedurile de achiziții publice. (i) Acordarea unui punctaj suplimentar și a unor margini de preferință pentru ofertanții care promovează egalitatea. Se poate prevedea ca un procent

⁵⁹ „Alocările bugetare anuale – Analiză de gen. Comentariu asupra bugetului 2025 din perspectivă de gen”, 2025, <https://gbwn.net/wp-content/uploads/2025/07/Moldova-Budget-commentaries.pdf>

⁶⁰ Raportul 2025 privind Republica Moldova – document de lucru al personalului Comisiei Europene (SWD (2025) 758 final), https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/23fa6af0-89b3-4532-a3d9-d1638727d14c_en#:text=COMMISSION%20STAFF%20WORKING%20DOCUMENT%20Republic,Communication%20on%20EU%20enlargement%20policy

⁶¹ Bugetarea în Moldova (OCDE), 2024, [https://one.oecd.org/document/GOV/SBO\(2024\)8/en/pdf](https://one.oecd.org/document/GOV/SBO(2024)8/en/pdf)

minim din punctajul total al licitației (de exemplu 10 %) să fie acordat pentru valoarea socială, inclusiv pentru prevenirea hărțuirii și discriminării, pentru transparența salarială și pentru reprezentarea echilibrată a femeilor în management – după modelul Regatului Unit⁶², unde social value are o pondere minimă de 10 % din evaluare. În plus, se pot introduce margini de preferință (de exemplu 10 %) la evaluarea ofertelor pentru întreprinderile deținute de femei: dacă două firme depun oferte de 100 000 USD, iar firmei preferate i se aplică o marjă de 10 %, oferta celui alt ofertant este evaluată la 110 000 USD, conferind avantaj firmei conduse de femei. Namibia permite o reducere de 2-3 % la preț pentru ofertanții cu programe de angajare a femeilor și persoanelor cu dizabilități, iar Senegal acordă o marjă de preferință de 2 % femeilor antreprenoare. (ii) Alocarea de cote și contracte rezervate pentru întreprinderile conduse de femei, tineri și persoane cu dizabilități. Exemplele internaționale⁶³ demonstrează eficiența cotelor: Kenya rezervă 30 % din totalul achizițiilor publice micro-întreprinderilor deținute de femei, tineri și persoane cu dizabilități, iar Senegal pregătește o cotă de 15 % pentru femei și tineri. Legislația moldovenească ar putea prevedea, pe lângă contractele rezervate existente pentru ateliere protejate, o cotă minimă de achiziții pentru întreprinderile conduse de femei și alte grupuri vulnerabile. (iii) Stimulente financiare, scutiri sau garanții. Pe lângă punctajul suplimentar, autoritățile pot oferi facilități fiscale, credite preferențiale sau garanții pentru companiile care implementează programe de incluziune și au un istoric demonstrat de susținere a femeilor și a persoanelor cu dizabilități. În Africa de Sud⁶⁴, sistemul de preferință la achiziții acordă până la 20 de puncte pentru firmele cu statut avansat de empowerment, evaluat pe baza proprietății, managementului și echității de gen; un sistem similar ar putea fi adaptat pentru Moldova. (iv) Introducerea unor criterii de excludere și conformitate legate de egalitate. Pentru a preveni utilizarea fondurilor publice de către companii care tolerează discriminarea sau violența de gen, legea ar trebui să prevadă că operatorii economici nu pot participa la achiziții dacă nu dețin politici și practici de prevenire a hărțuirii și discriminării. În Oregon (SUA), contractanții peste 150 000 USD trebuie să certifice existența unei politici de prevenire a hărțuirii și discriminării; altfel nu pot obține contractul. Alte state, precum Elveția, Australia, Spania și Islanda, solicită companiilor certificări de egalitate salarială sau planuri de egalitate ca condiții pentru participare.

Orientarea politicii fiscale către instrumente echitabile și sustenabile de consolidare bugetară, evitând măsurile cu impact regresiv asupra populației vulnerabile și cele care pot afecta dezvoltarea piețelor financiare. În condițiile în care rata sărăciei absolute a ajuns la 33,6% în anul 2024, iar inflația s-a situat în jurul valorii de 7%, orice ajustare fiscală trebuie calibrată astfel încât să nu amplifice presiunile asupra gospodăriilor cu venituri reduse. Aproximativ 30% dintre persoanele ocupate au venituri sub pragul sărăciei absolute, ceea ce indică existența fenomenului de sărăcie în muncă și vulnerabilitate ridicată la șocuri fiscale. În acest context: (i) menținerea cotei standard a TVA la nivelul actual și evitarea utilizării impozitelor indirecte ca principal instrument de reducere a deficitului bugetar, având în vedere caracterul regresiv al TVA și impactul disproporționat asupra gospodăriilor cu venituri mici; (ii) menținerea regimului actual privind remiterile și neintroducerea unei impozitări suplimentare asupra acestora, ținând cont de rolul semnificativ al remiterilor în susținerea veniturilor gospodăriilor, în special în mediul rural, și de importanța acestora pentru stabilitatea socială; (iii) neintroducerea taxelor pe tranzacții financiare în actuala etapă de dezvoltare a pieței de capital, pentru a nu descuraja intermedierea financiară și mobilizarea investițiilor într-o economie care necesită consolidarea accesului la finanțare și aprofundarea pieței financiare interne.

Extinderea treptată a mecanismului de desemnare procentuală de la 2 % la 5 % și introducerea unei cote similare pentru persoanele juridice. Deși Programul de dezvoltare a societății civile (PDO SC) 2024-2027

---

⁶² PPN 002 Guide to using the social value model (HTML), 2025, <https://www.gov.uk/government/publications/ppn-002-taking-account-of-social-value-in-the-award-of-contracts/ppn-002-guide-to-using-the-social-value-model-html#:~:text=3,value>

⁶³ Building gender-responsive procurement: lessons from research and practice, 2022, <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-11/Guidance-note-Building-gender-responsive-procurement-en.pdf#:~:text=provides%20for%20a%20%20per,drawn%20up%20and%20awaits%20validation>

⁶⁴ Empowering women through public procurement, 2014, https://www.intracen.org/sites/default/files/uploadedFiles/intracenorg/Content/Publications/Women_procurement_guide_final_web.pdf#:~:text=The%20South%20African%20government%20has,27

prevede numai creșterea cotei la 3 % și analiza extinderii către companii, nu există un calendar ferm de punere în aplicare. Prin comparație, în Polonia și Ungaria alocările sunt de 1 %, în Lituania și România de 2 %, iar în Slovacia pot ajunge până la 3 % dacă contribuabilul face voluntariat; aceste valori mai mici funcționează deoarece există o cultură solidă a implicării civice și filantropiei care suplimentează resursele ONG-urilor. Republica Moldova nu beneficiază încă de un astfel de context – serviciile furnizate de ONG-uri acoperă o parte importantă din nevoile sociale și educaționale ale populației, iar finanțarea lor depinde în mare măsură de granturi externe.

Crearea unui mecanism coerent prin care persoanele juridice să poată susține direct activitatea ONG-urilor.

În prezent, Codul fiscal al Republicii Moldova permite companiilor să deducă donațiile și sponsorizările în limitele a 5 % din venitul impozabil, dar nu există un mecanism de direcționare procentuală pentru impozitul pe profit; raportul de evaluare a cadrului legal pentru filantropie⁶⁵ arată că această deducere este insuficient stimulativă, mai ales pentru întreprinderile mici și mijlocii, iar procedurile sunt birocratice. Pentru a transforma filantropia corporativă într-un pilon al sustenabilității sectorului non-profit, se propune: (i) introducerea unui mecanism de desemnare procentuală de până la 5 % din impozitul pe profit, prin care persoanele juridice să poată direcționa o parte din impozitul datorat direct către ONG-uri, cu proceduri simplificate și transparente; (ii) majorarea treptată a plafonului de deducere fiscală pentru donații de la 5 % la cel puțin 10–20 % din venitul impozabil și posibilitatea de a calcula deducerea pe baza veniturilor brute (0,5–2 %), astfel încât donațiile să fie posibile și în anii fără profit; (iii) clarificarea legală a „filantropiei” pentru a stabili că fondurile redirecționate trebuie să sprijine exclusiv proiecte ale societății civile și inițiative comunitare, evitând deturnarea către activități comerciale; și (iv) introducerea unor măsuri de cofinanțare (de exemplu, dublarea donațiilor de către stat) și a scutirii de TVA pentru donațiile în natură, pentru a amplifica impactul contribuțiilor. Aceste modificări, inspirate de bune practici europene – precum modelul României, unde companiile pot redirecționa până la 20 % din impozitul pe profit către ONG-uri – ar crea un cadru fiscal atractiv și ar motiva mediul de afaceri să devină partener activ al societății civile.

Deducerea suplimentară din impozit pentru părinții salariați care au copii la creșă, grădiniță sau școală.

Această inițiativă are potențialul de a aduce beneficii semnificative atât pentru părinți, cât și pentru economia în ansamblu. Părinții angajați se confruntă adesea cu dificultăți financiare în încercarea de a echilibra nevoile familiei cu responsabilitățile profesionale, iar cheltuielile cu educația timpurie și îngrijirea copiilor sunt substanțiale. Mai mult, această deducere fiscală poate servi ca un stimulent pentru creșterea participării părinților, în special a mamelor, în forța de muncă, compensând parțial costurile legate de îngrijirea copiilor și încurajând astfel mai mulți părinți să rămână activi profesional. Recent, în România, a fost aprobată o nouă reglementare care introduce o deducere personală suplimentară în valoare de 10 lei pe lună (aproximativ 200 MDL) pentru fiecare copil înscris la o formă de învățământ, fie că este vorba despre creșă, grădiniță sau școală.

Instituirea unei scutiri fiscale specifice pentru familiile monoparentale. În prezent, Codul fiscal al Republicii Moldova prevede doar scutiri generale: scutirea personală și scutirea majorată pentru categorii privilegiate; scutirea pentru soț/soție neangajat(ă) din categorii privilegiate; scutirea pentru persoana întreținută și scutirea majorată pentru persoanele întreținute cu dizabilități. Nu există o scutire destinată familiilor monoparentale. Statistica oficială arată însă că familiile monoparentale reprezintă aproximativ 10,5 % din totalul gospodăriilor cu copii în 2024⁶⁶ (9,3 % în 2023), proporția fiind cu 5 puncte procentuale mai ridicată în mediul urban. În rândul gospodăriilor cu copii care nu au membri aflați peste hotare, familiile monoparentale ajung la 12,5 %. Această categorie de gospodării are venit disponibil pe persoană sub media gospodăriilor fără copii și depinde majoritar de salarii (69,1 % din venituri) și de prestații sociale (24,7 %), fiind astfel expusă unui

⁶⁵ Evaluarea cadrului legal pentru filantropie în Moldova, 2024, https://ecnl.org/sites/default/files/2024-11/Evaluarea%20cadrului%20legal%20pentru%20filantropie%20C3%AEEn%20Moldova_0.pdf#:~:text=utiliza%20mecanismul%20de%20desemnare%20procentual%C4%83,de%20Stat%20C3%AEEn%20coordonarea%20dezvolt%C4%83rii

⁶⁶ Analiza sărăciei și a bunăstării gospodăriilor cu copii în anul 2024, https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Copiii_Moldovei/Analiza_s%C4%83r%C4%83ciei_copii_2024.pdf

risc mai mare de sărăcie. Având în vedere că scutirea pentru persoana întreținută nu ia în calcul situațiile în care un singur părinte suportă integral costurile de întreținere ale copiilor, iar legislația nu oferă un sprijin suplimentar pentru aceste familii, se propune crearea unei scutiri fiscale pentru familii monoparentale la art. 35 din Codul fiscal. Scutirea ar putea avea două componente: O deducere de bază aplicată o singură dată per familie, acordată părintelui care are în întreținere unul sau mai mulți copii minori și care nu conviețuiește cu un soț/partener. Nivelul deducerii poate fi stabilit la un multiplu al scutirii pentru persoana întreținută (de ex. de două ori scutirea actuală de 9 900 lei, respectiv 19 800 lei), pentru a reflecta costurile suplimentare suportate de părinții singuri. O deducere suplimentară per copil, acordată pentru al doilea și fiecare copil ulterior (de ex. 5 000–10 000 lei/an/copil), similar modelului german, unde single parents beneficiază de un „[Entlastungsbetrag](#)” de 4 260 € pe an și de 240 € în plus pentru fiecare copil suplimentar. Scutirea ar fi disponibilă doar dacă celălalt părinte nu declară aceiași copii ca persoane întreținute, iar beneficiarul dovedește prin documente oficiale că este singurul adult din gospodărie.

Majorarea venitului neimpozabil pentru persoanele cu dizabilități până la nivelul minimului de existență.

Potrivit *Raportului de Stare a Țării 2025*⁶⁷, persoanele cu dizabilități se numără printre categoriile cele mai afectate de creșterea sărăciei. În anul 2024, rata sărăciei absolute la nivel național a ajuns la 33,6%, însă în rândul persoanelor cu dizabilități aceasta a fost semnificativ mai ridicată, depășind 46%. În același timp, pensia medie lunară de dizabilitate a rămas sub nivelul minimului de existență (aproximativ 3.000 lei în primul semestru al anului 2025) și mult sub pragul sărăciei absolute stabilit pentru anul 2024 (3.493 lei per persoană). Aceste date arată clar că actualele mecanisme de protecție socială și fiscală nu sunt suficiente pentru a preveni vulnerabilizarea suplimentară a acestei categorii. În acest context, se impune: (i) Majorarea mărimii veniturilor care nu se impozitează pentru persoanele cu dizabilități până la nivelul minimului de existență, astfel încât veniturile acestora să nu fie supuse impozitării sub pragul necesar unui trai minim decent; (ii) Majorarea corespunzătoare a scutirii pentru persoanele întreținute, în cazul în care în întreținere se află o persoană cu dizabilitate; (iii) Corelarea nivelului scutirii fiscale cu actualizarea periodică a minimului de existență, pentru a preveni erodarea protecției fiscale în condiții de inflație.

Scutirea taxelor pentru produsele menstruale și includerea în lista produselor de prima necesitate/ social importante.

Cea mai directă modalitate de a face produsele de igienă menstruală mai accesibile ca preț este reducerea sau eliminarea taxelor indirecte care le grevează. Se propune scutirea de TVA pentru aceste produse, adică reducerea cotei TVA de la nivelul curent de 8% la 0%. Această măsură ar necesita modificarea Codului fiscal, fie prin includerea acestor produse în lista livrărilor scutite de TVA (fără drept de deducere) la art.103, fie prin aplicarea unei cote supraduse de 0% cu drept de deducere (dacă cadrul legal permite). Demersul este justificat social, dat fiind caracterul de strictă necesitate al acestor produse – similar medicamentelor sau alimentelor de bază. De altfel, dreptul european actual permite explicit statelor să aplice cote reduse sub 5% sau chiar cota zero la bunuri esențiale, precum produsele de igienă feminine. Parlamentul European a îndemnat toate statele membre să elimine „taxa pe tampon”, folosind flexibilitatea introdusă de modificarea Directivei TVA, și să aplice scutiri sau 0% TVA acestor produse de bază. Aderarea Republicii Moldova la această tendință ar alinia țara la bunele practici internaționale și ar reduce imediat prețul acestor articole cu câteva procente. În paralel, se propune includerea produselor menstruale în lista produselor social importante reglementată de HG 774/2016. Acest lucru ar permite Guvernului să impună un plafon al adaosului comercial pentru distribuitori și comercianți, prevenind majorările excesive de preț la aceste produse și asigurându-le disponibilitatea constantă pe piață. Măsura necesită o hotărâre de Guvern de modificare a anexei la [HG 774/2016](#), în care să fie adăugate explicit categorii, precum „absorbante igienice, tampoane interne și cupe menstruale” (conform clasificării tarifare din Nomenclatorul combinat aprobat prin Legea nr. 172/2014). Prin combinarea scutirii de TVA cu reglementarea prețurilor comerciale, s-ar obține reducerea dublă a costului suportat de consumatori, făcând produsele considerabil mai ieftine și accesibile inclusiv pentru persoanele cu venit mic.

---

⁶⁷ Raportul de Stare a Țării 2025, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/RST_2025-Ro.pdf-correctedByPAVE.pdf

DREPTUL LA SERVICII PUBLICE ACCESIBILE ȘI INFRASTRUCTURĂ SIGURĂ PENTRU TOȚI

Datele disponibile conturează un tipar persistent de vulnerabilitate în exercitarea dreptului la servicii publice accesibile și infrastructură sigură, cu diferențe clare pe dimensiuni de gen, dizabilitate și teritoriu. Vulnerabilitățile sistematice în infrastructura publică sunt confirmate de decalaje statistice semnificative: în 2024, siguranța publică a fost marcată de 24.600 de infracțiuni, unde femeile au reprezentat 44,8% din totalul victimelor⁶⁸. Această insecuritate este amplificată de deficiențe în structura de servicii publice, precum iluminat insuficient, stații de transport neamenajate și lipsa cartării sistematice a zonelor cu risc, în special în mediul rural și în zonele periferice.

Dincolo de infrastructura de servicii publice, infrastructura fizică și digitală rămâne la fel deficitară, limitând în mod direct oportunitățile persoanelor cu dizabilități. Deși există normative tehnice privind accesibilitatea (NCM C.01.06-2014; CP C.01.02-2014; CP C.01.11:2018), nivelul de conformare este redus: doar aproximativ 15% dintre 1 130 clădiri evaluate sunt accesibile pentru persoanele cu dizabilități locomotorii, iar pentru dizabilități de vedere neconformitatea este practic totală⁶⁹. Chiar dacă Codul urbanismului și construcțiilor impune evaluarea anuală a accesibilității de către APL-uri (art. 40 alin. (3), în vigoare din 30.01.2025), acesta nu stabilește termene de remediere și nici sancțiuni pentru neconformare, ceea ce reduce efectul practic al obligației legale. În transportul public, există progrese în mediul urban (ex. 465 troleibuze adaptate din 534 în exploatare în 2024), dar discrepanțele rural–urban sunt semnificative: 33% dintre respondenții din sate descriu transportul drept „deloc accesibil”, iar aproximativ 30% semnaleză lipsa autobuzelor în localitate (comparativ cu 7% în urban)⁷⁰. Fragmentarea adaptărilor (trotuar–stație–vehicul) limitează efectivitatea investițiilor. Deficiențele se extind și în mediul electoral: evaluarea națională din 2025 realizată de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD, 28.08.2025) arată că doar 112 din 1.974 secții de votare (5,7%) sunt accesibile, 567 (28,7%) – parțial accesibile, în timp ce 65,6% sunt inaccesibile, fără progrese semnificative față de 2024. Se observă un decalaj între evaluare și remediere înainte de scrutin, iar soluțiile compensatorii pot afecta autonomia și echivalența exercitării dreptului la vot. În plan digital, deși standardele europene (WCAG 2.1, EN 301 549, Directivele 2016/2102⁷¹ și 2019/882⁷²) impun cerințe clare, nu există un audit public anual al portalurilor guvernamentale. Lipsa evaluării și a mecanismelor de corecție reduce responsabilitatea și poate crea noi bariere pentru persoanele cu deficiențe de vedere și alte limitări funcționale.

RECOMANDĂRI:

Asigurarea unui spațiu public sigur, care ține cont de vulnerabilități. Datele disponibile indică vulnerabilități relevante din perspectiva siguranței, iar infrastructura (iluminat, stații, rute) influențează direct siguranța percepută și reală. Problema-cheie este lipsa corelării dintre datele privind infracționalitatea și planificarea infrastructurală, plus absența evaluării sistematice a spațiului public din perspectiva experienței femeilor sau altor grupuri mai expuse riscului. În vederea sporirii nivelului de siguranță publică se recomandă: (i) instituirea unui mecanism național de cartare periodică a zonelor cu risc, utilizând date dezagregate pe sex și interval orar, cu integrare în planificarea bugetară locală; (ii) introducerea obligativității auditului de siguranță urbană sensibil la gen înainte de aprobarea planurilor urbanistice și a proiectelor majore de infrastructură; (iii) modernizarea iluminatului public tratată explicit ca măsură de siguranță și egalitate, cu standarde minime și

⁶⁸ Biroul Național de Statistică, „Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2024”, 28 noiembrie 2025, https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2024-9460_62109.html

⁶⁹ Raport de analiză a standardelor și normativelor în construcții ce reglementează asigurarea condițiilor de accesibilitate la infrastructură socială, Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități (AOPD), 2021, <https://aopd.md/wp-content/uploads/2021/02/Raport-de-analiza-a-standardelor-si-normativelor-in-construcție.pdf>

⁷⁰ Transportul public din Moldova: integrarea dimensiunii de gen, a dizabilității și a răspunsului la schimbările climatice, Keystone Moldova, 2026, <https://www.keystonemoldova.md/wp-content/uploads/sites/4/2026/01/Cercetare-Transport-public-2026-RO-CIP.pdf>

⁷¹ Directiva (UE) 2016/2102 a Parlamentului European și a Consiliului din 26 octombrie 2016 privind accesibilitatea site-urilor web și a aplicațiilor mobile ale organismelor din sectorul public, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 327, 2.12.2016, pp. 1-15, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L2102>

⁷² Directiva (UE) 2019/882 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind cerințele de accesibilitate aplicabile produselor și serviciilor, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 151, 7 iunie 2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0882>

priorizare rurală/periferică; (iv) adaptarea infrastructurii de transport public pentru deplasare sigură și previzibilă (stații iluminate, mecanisme de raportare); (v) utilizarea CCTV în zone cu risc demonstrat, cu reguli clare de stocare/acces și audit de proporționalitate, completată de măsuri preventive și educaționale; (vi) instituirea unei coordonări interministeriale cu mandat clar și raportare publică anuală pe indicatori de progres.

Introducerea accesibilității clădirilor publice noi ca obligație executorie, cu finanțare condiționată și sancțiuni. Datele de conformare (aproximativ 15% dintre clădiri accesibile pentru persoanele cu dizabilități locomotorii) arată că normele tehnice, deși existente, nu produc efecte la scară. Cea mai probabilă explicație instituțională este absența unor „puncte de control” cu consecințe vizibile: recepția finală, finanțarea și autorizarea funcționării. Fără aceste pârghii, accesibilitatea rămâne un obiectiv formal, iar costurile se transferă în viitor, când adaptarea este mai scumpă și mai dificilă. Pentru a remedia această situație este necesară: (i) introducerea accesibilității ca criteriu eliminatoriu la recepția finală a tuturor clădirilor publice și infrastructurii sociale, astfel încât obiectul neconform să nu poată fi utilizat până la remediere; (ii) condiționarea finanțării proiectelor publice de dovada tehnică a conformității cu standardele de accesibilitate, inclusiv în ghidurile de finanțare și contractele de lucrări; (iii) instituirea unor sancțiuni administrative pentru neconformitate (amenzi proporționale, suspendarea/retragerea autorizației de funcționare în cazuri grave și persistente), aplicate după primul ciclu de evaluare anuală; (iv) clarificarea în procedurile de recepție și control a responsabilităților pentru verificarea accesibilității (cine verifică, ce documente, ce remedii, ce termene).

Elaborarea unui calendar național de adaptare a fondului de clădiri existent. Obligația de evaluare anuală introdusă pentru APL-uri (Codul urbanismului și construcțiilor, art. 40 alin. (3), în vigoare din 30.01.2025) este utilă, dar fără termene de remediere ea riscă să devină raportare fără efect. Într-un domeniu cu stoc mare de clădiri existente, o soluție este un calendar etapizat, cu priorizare a obiectivelor esențiale și cu finanțare multianuală. Acest lucru poate fi realizat prin: (i) adoptarea unui calendar național de adaptare treptată a clădirilor existente, cu etape și termene (de exemplu, 2026–2028 instituții centrale; 2029–2030 instituții raionale), prioritar pentru școli, spitale, primării și alte obiective esențiale; (ii) corelarea calendarului cu planificarea bugetară multianuală și criteriile de priorizare (volum de utilizatori, servicii critice, zone rurale); (iii) obligativitatea planurilor locale de conformare, cu raportare anuală pe progres și restanțe; (iv) includerea accesibilității ca rezultat urmărit în programele de investiții și renovare, nu ca „componentă opțională”.

Elaborarea registrului public național de evidență a infrastructurii accesibile. În lipsa unui set public de indicatori și a unui registru național, accesibilitatea rămâne greu de urmărit, iar disparitățile rural–urban și de gen nu se traduc în decizii bugetare. Se recomandă: (i) elaborarea și aprobarea unui set național de indicatori publici de accesibilitate (fizică, mobilitate/transport, servicii publice, digital, electoral), cu dezagregare urban–rural și, unde e posibil, pe sex și tip de dificultate; (ii) înființarea unui registru public național al infrastructurii accesibile (inclusiv secții de vot), actualizat anual pe baza rapoartelor de audit; (iii) publicarea anuală a unui raport național consolidat privind accesibilitatea și progresul, cu evidențierea disparităților teritoriale; (iv) integrarea indicatorilor în documentele sectoriale și în evaluarea performanței autorităților responsabile.

Elaborarea unui standard național privind lanțul de mobilitate accesibil. Datele arată progrese în unele segmente urbane (parc de troleibuze adaptate), dar și discrepanțe mari în rural (percepție de „deloc accesibil”, lipsă autobuze). Problema centrală este fragmentarea: un singur segment inaccesibil (trotuar, stație, vehicul, informare) poate bloca întregul traseu și poate elimina efectul investiției în alt segment. Se recomandă: (i) elaborarea unui standard național privind „lanțul de mobilitate accesibilă” (de la domiciliu la stație și vehicul), cu cerințe minime pentru trotuare, stații, vehicule și informare; (ii) stabilirea unor cote minime anuale de modernizare a parcului de transport public cu vehicule adaptate și de amenajare a stațiilor/trotuarelor, cu priorizare rurală; (iii) subvenții și sprijin tehnic condiționat pentru operatorii care deserveșc rute rurale vulnerabile și introduc vehicule adaptate; (iv) audit anual național al accesibilității transportului public, cu publicarea rezultatelor pe o platformă unică, inclusiv acoperire urban–rural; (v) integrarea criteriilor de accesibilitate în planurile de dezvoltare locală și strategiile de transport urban/rural.

Elaborarea noilor reguli privind accesibilitatea infrastructurii electorale. Nivelul foarte redus al accesibilității secțiilor de vot (aproximativ 5,7% accesibile; 65,6% inaccesibile) arată că evaluarea, de una singură, nu produce remediere înainte de scrutin. În lipsa unei interdicții și a unui mecanism de certificare, sistemul rămâne dependent de soluții ad-hoc care pot afecta autonomia și echivalența votului. Standardul realist este ca accesibilitatea să devină condiție de organizare, nu opțiune. Se recomandă: (i) introducerea obligativității evaluării și certificării accesibilității tuturor secțiilor de vot înainte de fiecare scrutin, cu finalizare cu cel puțin 6 luni înainte; (ii) publicarea cu cel puțin 6 luni înainte de scrutin a hărții și listei naționale a secțiilor accesibile/parțial/inaccesibile, cu plan de investiții și termen pentru fiecare secție neconformă; (iii) crearea unei linii bugetare speciale în bugetul CEC, plus mecanism de cofinanțare cu bugetele locale pentru adaptări (rampe, lifturi, semnalizare etc.); (iv) interzicerea prin lege a organizării scrutinelor în sedii inaccesibile și obligativitatea relocării secției când standardele minime nu sunt îndeplinite; (v) integrarea criteriilor de accesibilitate în procedurile de selecție a sediilor și în instrucțiunile de organizare a alegerilor (documente obligatorii, măsuri de compensare doar ca soluție temporară).

Introducerea unor măsuri specifice de asigurare a accesibilității digitale. Fără audit public și fără obligații contractuale, accesibilitatea digitală nu devine un standard executoriu. Modelul UE arată că WCAG/EN 301 549 funcționează doar dacă există evaluare periodică, declarații publice și corecție. În lipsa acestora, digitalizarea poate exclude persoane cu deficiențe de vedere și alte limitări. Se recomandă: (i) introducerea obligației de evaluare anuală independentă a accesibilității tuturor site-urilor publice și aplicațiilor mobile, conform EN 301 549/WCAG 2.1; (ii) publicarea, până la 31.12.2026, a declarațiilor de accesibilitate pentru fiecare site guvernamental; (iii) includerea accesibilității web ca cerință obligatorie în toate contractele IT publice noi (cerințe WCAG în caietele de sarcini, criterii de recepție); (iv) mecanism de reclamații simplificat și vizibil, cu termen obligatoriu de răspuns (ex. 30 zile); (v) canale alternative temporare (call center, ghișee asistate) până la conformitate deplină.

DREPTUL LA INFORMARE CORECTĂ, REPREZENTARE DEMNĂ ȘI CULTURĂ FĂRĂ SEXISM

Datele disponibile indică faptul că dreptul la informare corectă în Republica Moldova este influențat tot mai mult de dinamica spațiului digital și de calitatea conținutului mediatic. Aproximativ 53–56% dintre cetățeni utilizează internetul ca sursă principală de știri, iar peste 60% consideră esențială capacitatea de a distinge între informațiile reale și cele manipulative, în timp ce între 65–74% declară că este important ca publicul să poată identifica dezinformarea⁷³. Analizele în domeniu arată că spațiul public și mediatic este afectat de dezinformare, propagandă, discursuri de ură, fapt ce influențează percepțiile generale ale populației asupra diversității conținutului și a reprezentării echilibrate în mass-media, dar și față de anumite grupuri care devin adesea obiectul discursurilor de ură sau discriminatorii. Rapoartele recente ale Comisiei Europene semnaleză că legislația națională privind discursul de ură și discriminarea nu este pe deplin aliniată standardelor europene, iar definițiile fragmentate reduc eficiența monitorizării⁷⁴. Acest fapt indică necesitatea unei politici publice integrate privind informarea și protecția împotriva discursului de ură.

Cadrul normativ al Republicii Moldova interzice expres publicitatea sexistă și limbajul degradant în mass-media, însă datele disponibile arată că aplicarea acestor norme rămâne inconsistentă și fragmentată. Legea nr. 62/2022 cu privire la publicitate definește „publicitatea sexistă” și interzice promovarea stereotipurilor de gen, iar Codul serviciilor media audiovizuale interzice limbajul sexist și comportamentul degradant față de femei și bărbați. În practică, însă, deciziile publice ale Consiliului pentru egalitate confirmă existența unor reclame degradante care promovează stereotipuri persistente și sexism. Cel mai recent raport al Asociației Promo-LEX⁷⁵, arată pe de o parte, că tot mai des discursul de ură este folosit în combinație cu mesaje manipulative și materiale care dezinformează generate de persoane reale și de algoritmi. Pe de altă parte, în perioada interelectorală (septembrie 2024 – august 2025) a avut loc un proces de normalizare a discursului de ură, iar campania electorală din toamna lui 2025 a demarat într-un spațiu public și online deja impregnat de ură, intoleranță și dezinformare (cel puțin 11 cazuri noi de discurs de ură/zi). Astfel, în comparație cu perioada electorală pentru alegerile parlamentare din 2021, în perioada electorală din 2025, numărul cazurilor de discurs de ură a crescut cu 1,7 ori. Un procent de 70% din numărul total de 521 de cazuri identificate în context electoral au fost publicate și răspândite prin Telegram, TikTok și Facebook.

RECOMANDĂRI:

Ajustarea cadrului legal privind prevenirea și combaterea publicității sexiste. Deși publicitatea sexistă face parte dintr-un sistem de fenomene discriminatorii, la zi se constată lipsa unui mecanism eficient de prevenire și sancționare a acesteia. În 2018 a fost retrasă competența Consiliului Concurenței de a constata și sancționa publicitatea sexistă, iar lipsa de intervenție rapidă a permis perpetuarea și amplificarea fenomenului, inclusiv prin publicitate agresivă, instigatoare la violență de gen. În consecință, legea nu mai stabilește o autoritate unică, desemnată expres ca agent constatator, care să verifice conținutul și să aplice sancțiuni pentru publicitate sexistă sau discriminatorie. Aceste lacune contravin Recomandării Consiliului Europei CM/Rec(2019)1⁷⁶ care cere existența unei instituții competente să examineze plângerii și să poată solicita

⁷³ Biroul Relații cu Diaspora, „Countering Gender Disinformation in the Republic of Moldova”, Chișinău, 2024 <https://brd.gov.md/wp-content/uploads/2024/11/Countering-Gender-Desinfo-Report.pdf>

⁷⁴ Comisia Europeană, „Raportul Republicii Moldova 2025”, Bruxelles, 2025 https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/23fa6af0-89b3-4532-a3d9-d1638727d14c_en?filename=moldova-report-2025.pdf

⁷⁵ Discursul de ură și Instigarea la discriminare, în spațiul public și online din Republica Moldova în perioada electorală pentru alegerile parlamentare din 28 septembrie 2025, Asociația Promo-LEX, 2025, https://promolex.md/wp-content/uploads/2026/02/raport-du-alegeri-2025_ro.pdf

⁷⁶ Directive 2010/13/EU on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive)(codified version) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0013>

retragerea ori modificarea reclamelor sexiste⁷⁷ precum și Directivei (UE) 2018/1808, care impune ca comunicările comerciale audiovizuale să nu includă sau să promoveze discriminarea pe criteriul de sex, reclamă un mecanism național clar și disuasiv. Pentru a crea un mecanism aplicabil și complex, se propune următorul pachet de modificări. (i) Introducerea în Legea nr. 62/2022 a unei definiții unificate și exhaustive a publicității sexiste, cu delimitare expresă față de publicitatea discriminatorie (ii) Separarea distinctă în Codul contravențional a publicității sexiste și a publicității discriminatorii, printr-o normă contravențională dedicată cu sancțiuni proporționale cu impactul social al faptei. (iii) dezvoltarea unui mecanism de autoreglementare de către companiile de publicitate prin autoverificarea conținutului în etapa de dezvoltare, plasare și difuzare a publicității, prin obligații ex ante pentru producători și difuzori de a-și verifica propriile materiale din perspectiva conformității și de a refuza difuzarea mesajelor sexiste sau discriminatorii, inclusiv prin proceduri interne de suspendare și retragere rapidă la sesizare. (iv) Stabilirea unei autorități unice cu competență de constatare și sancționare, cu atribuții procedurale clare (v) Extinderea dreptului de acțiune în instanță pentru victime, astfel încât orice persoană ale cărei drepturi au fost lezate să poată solicita repararea prejudiciului patrimonial și nepatrimonial și măsuri reparatorii, inclusiv dezmințire.

Reglementarea explicită a publicității online și targetate este necesară deoarece fenomenul migrează masiv în mediul digital, iar competențele instituționale sunt insuficient clarificate pe acest segment. Lipsa unei autorități clar desemnate pentru publicitatea sexistă difuzată pe rețele sociale sau platforme digitale poate crea un vid de aplicare. Această recomandare se va realiza prin: (i) analizarea competențelor ANRCETI și clarificarea limitelor acestora; (ii) desemnarea expresă a autorității competente pentru sancționarea publicității sexiste din mediul online.

Consolidarea mecanismelor de prevenire și sancționare a discursului sexist și discursului de ură, inclusiv în mediul online. Raportul Comisiei Europene⁷⁸ notează că reglementarea discursului de ură rămâne incompletă și fragmentată, iar spațiul online este în mare parte sub-reglementat. În același timp, Directiva (UE) 2024/1385⁷⁹ stabilește standarde minime relevante pentru incitarea la violență sau ură, inclusiv în mediul online, ceea ce accentuează necesitatea unui cadru intern aplicabil, previzibil și funcțional. În 2025 a fost ajustată noțiunea de „discursul de ură” în Codul serviciilor media audiovizuale, ceea ce permite sancționarea serviciilor media audiovizuale pentru distribuirea discursului de ură, însă autorul discursului este sancționabil contravențional doar dacă are calitatea de concurent electoral și doar în campania electorală. Codul contravențional nu reglementează discursul de ură în afara campaniilor electorale, și fenomenul rămâne nepedepsit, cu excepția situațiilor când acesta ia forma instigării la discriminare. Pentru a asigura un cadru coerent și aplicabil, se propune (i) elaborarea instrucțiunilor operaționale interne pentru Poliție și Procuratură privind detectarea, documentarea și probarea conținutului online, inclusiv colectarea și conservarea probelor digitale, cooperarea cu platformele și utilizarea expertizei IT; (ii) IGP să ajusteze Banca centrală de date a SIA „RICC” a STI al MAI prin includerea unor indici și câmpuri noi pentru cauzele contravenționale conform art. 52, alin. (3) CC pentru a permite astfel colectarea datelor statistice cu privire la discursul de ură și/ sau instigare la discriminare pe motive de prejudecată; (iii) instruirea obligatorie a polițiștilor, procurorilor și judecătorilor, precum și a personalului relevant implicat în supravegherea media, și instituirea unor indicatori publici de monitorizare a răspunsului instituțional; (iv) consolidarea capacităților instituționale ale Consiliului Audiovizualului prin dezvoltarea în continuare a mecanismului intern de monitorizare a discursului și capacitatea angajaților; (v) elaborarea unei strategii complexă pentru prevenirea și combaterea discursului

---

⁷⁷ Recommendation CM/Rec(2019)1 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe 27 March 2019, <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-1-on-preventing-and-combating-sexism/168094d894>

⁷⁸ Raportul Comisiei Europene – Republica Moldova 2025 (SWD(2025)), https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/23fa6af0-89b3-4532-a3d9-d1638727d14c_en?filename=moldova-report-2025.pdf

⁷⁹ Directiva(UE) 2024/1385 din 14 mai 2024 privind combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401385

de ură pentru a facilita urmărirea contravențională și penală a discursului de ură și perfecționarea mecanismelor de sancționare a acestuia.

Instituirea unui punct național de contact comun pentru colaborarea cu furnizorii de servicii intermediare în vederea prevenirii și combaterii discursului de ură și a dezinformării online în baza unor criterii standard pentru calificarea conținutului ca fiind discurs de ură/dezinformare, precum și mecanisme de notificare, analiză, stocare și eliminare a acestor tipuri de conținut și o procedură de colaborare și intervenție rapidă cu respectarea drepturilor fundamentale⁸⁰. La nivel național, în cazul crimelor cibernetice și al anumitor tipuri de conținut online ilegal, există puncte de contact cu Meta, Google și TikTok. Nu există suficientă transparență privind criteriile în baza cărora autoritățile naționale decid sesizarea punctelor de contact cu privire la cazurile de discurs de ură online, dar și privind criteriile în baza cărora punctele de contact sesizează platformele online. În perioada 21 iulie - 19 octombrie 2025, Serviciul de Informații și Securitate, Comisia Electorală Centrală și Inspectoratul Național de Investigații al Inspectoratului General al Poliției au avut acces la platforma de raportare a conținuturilor ilegale a TikTok. Niciuna dintre acestea nu are atribuții de documentare și sancționare a discursului de ură. În continuare, Serviciul de Informații și Securitate nu publică hotărârile care să clarifice motivele deciziei de blocare a anumitor conținuturi din mediul online. Astfel, este recomandată continuarea alinierii legislației naționale la principiile și mecanismele prevăzute de Digital Services Act, inclusiv în ceea ce privește responsabilitățile diferențiate ale furnizorilor de servicii intermediare, mecanismele de notificare și acțiune, și obligațiile de transparență, precum și sancțiuni aplicabile în caz de nerespectare a normelor stabilite⁸¹. De asemenea, este necesară introducerea unor reglementări stricte privind transparența conținutului politic sponsorizat, astfel încât utilizatorii să poată identifica în mod clar sursa finanțării și natura mesajelor distribuite în spațiul online, în special în perioadele electorale.

Asigurarea reprezentării echitabile în produsele media. Subreprezentarea femeilor pe platourile de televiziune și în dezbateri influențează modul în care publicul percepe autoritatea și legitimitatea opiniilor exprimate în spațiul public. Se recomandă ca Consiliul Audiovizualului, împreună cu instituțiile media și organizațiile profesionale ale jurnaliștilor, să instituie măsuri pentru reprezentarea echitabilă de gen în toate produsele media. Aceasta presupune ca toate emisiunile de televiziune, talk-show-urile și programele de analiză să asigure prezența echilibrată a femeilor și bărbaților, pentru a reflecta diversitatea perspectivelor și a combate stereotipurile privind autoritatea în spațiul public. În sprijinul acestei măsuri, posturile media, în cooperare cu asociațiile profesionale, ar trebui să creeze și să mențină o listă deschisă și actualizată de experte din diverse domenii (politică, economie, științe, tehnologie, cultură), pentru a facilita accesul producătorilor la voci feminine calificate. Totodată, managementul redacțiilor trebuie să instituie și să asigure implementarea programelor obligatorii de instruire internă pentru întreg personalul editorial (reporteri, producători, editori), axate pe recunoașterea și prevenirea stereotipurilor de gen, utilizarea unui limbaj non-sexist și promovarea reprezentării echilibrate, contribuind astfel la transformarea culturii organizaționale și la încurajarea participării femeilor în spațiul public.

---

⁸⁰ Prevenirea și combaterea discursului de ură online în Republica Moldova, Asociația „Promo-LEX”, 2025, https://promolex.md/wp-content/uploads/2025/06/analiza_combaterea_du_online_in_republica_moldova_2025.pdf

⁸¹ Dezinformarea electorală în spațiul digital: Măsuri pentru protejarea integrității electorale, Institutul de Politici și Reforme, 2025, <https://ipre.md/2025/10/17/nota-analitica-dezinformarea-electorală-in-spațiul-digital-masuri-pentru-protejarea-integritatii-electorale/>

DREPTUL LA O TRANZIȚIE VERDE ȘI ENERGETICĂ JUSTĂ ȘI INCLUZIVĂ

Sistemul energetic al Republicii Moldova este caracterizat de un nivel scăzut al resurselor naturale și al producției interne și, prin urmare, are o mare dependență de importurile de energie, ceea ce este un factor major de insecuritate energetică. Republica Moldova importă 100% din resursele energetice fosile (gaz, benzină, motorină, GPL) și aproximativ 70% din consumul de energie electrică⁸². Potrivit datelor CNED4, în anul 2024 au fost generate 691 mii MW energie electrică din surse regenerabile, incluzând energie solară, eoliană, hidro și biogaz, ceea ce constituie doar 16,7% din consumul anual al Republicii Moldova (excluzând raioanele de est), panourile fotovoltaice fiind principala resursă de energie regenerabilă. Infrastructura limitată și rețelele electrice învechite împiedică adoptarea pe scară largă a soluțiilor regenerabile. Tranziția către energia regenerabilă intermitentă, cum ar fi energia eoliană și solară, este limitată de capacitățile de echilibrare ale sistemului energetic, pe de o parte, dar și de lipsa specialiștilor calificați în sectorul de instalare și mentenanță a surselor de energie regenerabile, pe de altă parte⁸³.

Agricultura ecologică este slab dezvoltată, ocupând aproximativ 1% din suprafața agricolă totală, iar numărul operatorilor certificați rămâne redus, ceea ce limitează capacitatea sectorului de a se extinde și de a atrage investiții. Sprijinul financiar public este foarte scăzut: subvențiile pentru agricultura ecologică reprezintă, în medie, circa 2 milioane MDL anual, ceea ce constituie sub 0,2% din totalul fondului de subvenționare pentru agricultură. Deși FNDAMR este principalul mecanism de finanțare, alocările pentru acest domeniu sunt disproporționate de mici, iar numeroase inițiative ecologice rămân insuficient finanțate, ceea ce frânează tranziția către un model agricol verde și durabil⁸⁴.

RECOMANDĂRI:

Simplificarea procedurilor pentru investițiile în energia regenerabilă și crearea unui cadru juridic stabil⁸⁵.

Instituirea unui sistem de ghîșeu unic pentru investitori mici și mijlocii pentru a facilita aprobarea proiectelor. Procedurile pentru cei interesați în instalarea instalațiilor SER trebuie să fie prezente în mod obligatoriu pe paginile web a furnizorilor de energie electrică într-un mod vizibil și facturile trimise prin poștă sau electronic trebuie să conțină pașii de urmat pentru cei ce sunt interesați.

Dezvoltarea unor mecanisme financiare precum stimulente fiscale, subvenții (în proporție de 30%-50% din costul echipamentelor SER) și a obligațiunilor verzi, inspirate din experiența României. Este necesară extinderea atribuțiilor CNED pentru investiții în energie regenerabilă și crearea unui fond special pentru proiecte SER, cu împrumuturi avantajoase, subvenții și finanțare mixtă. Programele existente sunt insuficiente, iar modelul Fondului pentru eficiență energetică în sectorul rezidențial poate fi aplicat și aici.

Dezvoltarea programelor de educație și formare profesională pentru a crea o forță de muncă calificată pentru sectorul energiei regenerabile. Aceasta ar presupune: (i) înființarea de centre specializate independente sau în cadrul instituțiilor de învățământ; (ii) încurajarea participării la workshop-uri internaționale pentru a ține pasul cu tendințele și inovațiile în domeniul energiei regenerabile pentru a spori potențialul de identificare a soluțiilor la problemele existente și care vor apărea inevitabil o dată cu tranziția la un sistem energetic conceptual nou pentru specialiștii din țară.

Sprijinirea dezvoltării de proiecte comunitare în domeniul energiei regenerabile, cum ar fi fermele solare și eoliene de mici dimensiuni. Furnizarea de subvenții și asistență tehnică comunităților locale și municipalităților. O atenție deosebită trebuie acordată oportunităților create de intersectarea a două domenii

⁸² Building a resilient and carbon-neutral energy system in the Republic of Moldova, UNECE, <https://unece.org/sites/default/files/2024-10/Report%20-%20Carbon%20Neutral%20and%20Resilient%20Energy%20System%20in%20Moldova%20-%20October%202024.pdf>

⁸³ Tranziția către energia regenerabilă: oportunități și recomandări de politici, Expert Grup, 2025, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Studiu._Tranzitia_catre_energia_regenerabila_RO.pdf

⁸⁴ Oportunități economice și răspunsuri politice, Ministerul Mediului al Republicii Moldova, <https://mediu.gov.md/indicatori/capitol5.html>

⁸⁵ Tranziția către energia regenerabilă: oportunități și recomandări de politici, Expert Grup, 2025, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Studiu._Tranzitia_catre_energia_regenerabila_RO.pdf

care sunt în mod tradițional văzute concurente în sensul utilizării terenurilor – domeniul agricol și cel de generare a energiei regenerabile. Exemple elocvente din domeniul agro-fotovoltaic se regăsesc în Franța, unde oieritul este practicat în paralel cu instalarea panourilor fotovoltaice instalate pe terenuri agricole pe piloni de dimensiuni mici pentru a permite ovinelor și caprinelor nu doar să-și continue viața, ci să asigure ținerea sub control a plantelor ce cresc sub și în jurul panourilor fotovoltaice. Încă un exemplu a unor astfel de proiecte hibride vine din Germania, unde fermele de animale obțin un venit mai semnificativ din biogazul generat decât din însuși vânzarea produselor tradiționale legate de creștere animalelor domestice.

Facilitarea dezvoltării comunităților energetice și ajustarea cadrului legal⁸⁶, prin: (i) stabilirea procedurii de înregistrare a comunităților energetice, care să includă norme privind competența autorității responsabile, criteriile de eligibilitate, documentația necesară, procesul de înregistrare și crearea unui registru public pentru asigurarea transparenței; (ii) oferirea posibilității comunităților energetice de a obține autorizația de operator al sistemului de distribuție închis, prin adaptarea cadrului legal și stabilirea criteriilor și condițiilor specifice pentru autorizare; (iii) ajustarea definiției de "întreprindere energetică" în legislația sectorială pentru a include și organizațiile non-profit, eliminând restricțiile care împiedică aceste entități să obțină licențe și facilitând participarea lor pe piețele de energie; (iv) dezvoltarea cadrului legal privind "agregatorii", prin includerea normelor de reglementare a activității lor, modul de obținere a statutului de agregator și pârgăhiile de monitorizare a activității acestora; (v) acordarea unor derogări pentru comunitățile energetice regenerabile (REC), prin exceptarea acestora de la participarea la licitații sau depunerea garanțiilor de execuție și crearea unor scheme de sprijin financiar specifice; (vi) coordonarea cu Ministerul Finanțelor și clarificarea regimurilor fiscale aplicate comunităților de energie, prin elaborarea unui cadru fiscal echitabil.

Îmbunătățirea cadrului de politici și reglementare pentru agricultura ecologică⁸⁷, prin: (i) definirea clară a criteriilor de eligibilitate pentru subvenții pe baza angajamentelor de mediu și practicilor durabile – de exemplu, includerea explicită a cerințelor de conformare cu standardele de producție ecologică și obiectivele de mediu în regulamentele de acordare a subvențiilor, astfel încât sprijinul public să fie condiționat de practicile agricole care contribuie la protecția solului, a resurselor de apă, a biodiversității și la adaptarea la schimbările climatice; (ii) armonizarea acestui cadru cu legislația Uniunii Europene privind agricultura ecologică și politicile verzi, în contextul procesului de apropiere legislativă, pentru a asigura predictibilitate, transparență și aliniere la standardele UE, ceea ce ar facilita inclusiv accesul producătorilor moldoveni pe piețele internaționale și integrarea în lanțurile valorice ecologice.

Promovarea agriculturii ecologice prin dezvoltarea lanțurilor valorice și stimulente pentru piață, cum ar fi sprijin pentru marketing, acces la piețe interne și externe, precum și educație și formare privind practicile ecologice și diversificarea produselor, elemente care pot stimula interesul fermierilor și pot crește competitivitatea sectorului.

Consolidarea capacității naționale de certificare în agricultura ecologică, prin dezvoltarea și acreditarea unui sistem de certificare recunoscut de Uniunea Europeană, precum și prin asigurarea suportului instituțional și logistic pentru fermierii care solicită certificarea organică. În prezent, producătorii moldoveni care respectă standardele agriculturii ecologice sunt nevoiți, în multe cazuri, să apeleze la organisme de certificare din afara țării, inclusiv din România, ceea ce implică costuri suplimentare și proceduri mai complexe. Implementarea acestei măsuri ar reduce barierele financiare și administrative pentru producătorii mici și mijlocii, ar facilita accesul la piețele europene și ar contribui la dezvoltarea durabilă și competitivă a sectorului agricol ecologic.

Investiții în modernizarea și eficiența energetică a clădirilor rezidențiale pentru reducerea utilizării combustibililor poluanți. Se recomandă dezvoltarea și implementarea unor programe naționale și locale de

---

⁸⁶ Studiu privind barierele legale în dezvoltarea comunităților energetice în Moldova, 2024,

https://energie.gov.md/sites/default/files/studiul_privind_barierele_legale_in_dezvoltarea_comunitatilor_energetice_in_md.pdf

⁸⁷ Towards green transformation of Republic of Moldova: policy brief, 2025, <https://www.eu4environment.org/app/uploads/2022/10/Policy-brief-Green-growth-indicators-Moldova-ENG.pdf>

modernizare a locuințelor, cu accent pe eficiența energetică și tranziția către surse de încălzire curate, sigure și sustenabile, în special în mediul rural, unde aproximativ 84 % dintre locuitori folosesc combustibili poluanți pentru încălzirea locuinței. În acest sens, este necesară elaborarea unor scheme de finanțare mixte, care să combine resurse publice, fonduri europene și mecanisme de creditare preferențială pentru gospodăriile vulnerabile, în vederea instalării de centrale termice eficiente, sisteme de izolare termică și surse alternative de energie (ex. pompe de căldură, panouri solare). Complementar, se recomandă realizarea de campanii de informare și instruire a populației privind beneficiile eficienței energetice și utilizarea tehnologiilor curate, în paralel cu consolidarea capacității autorităților locale și a operatorilor de energie de a implementa proiecte de reabilitare energetică. Această abordare urmărește atât reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, cât și creșterea confortului și siguranței locuințelor, în conformitate cu rapoartele naționale privind consumul de energie și dependența gospodăriilor rurale de combustibili tradiționali.